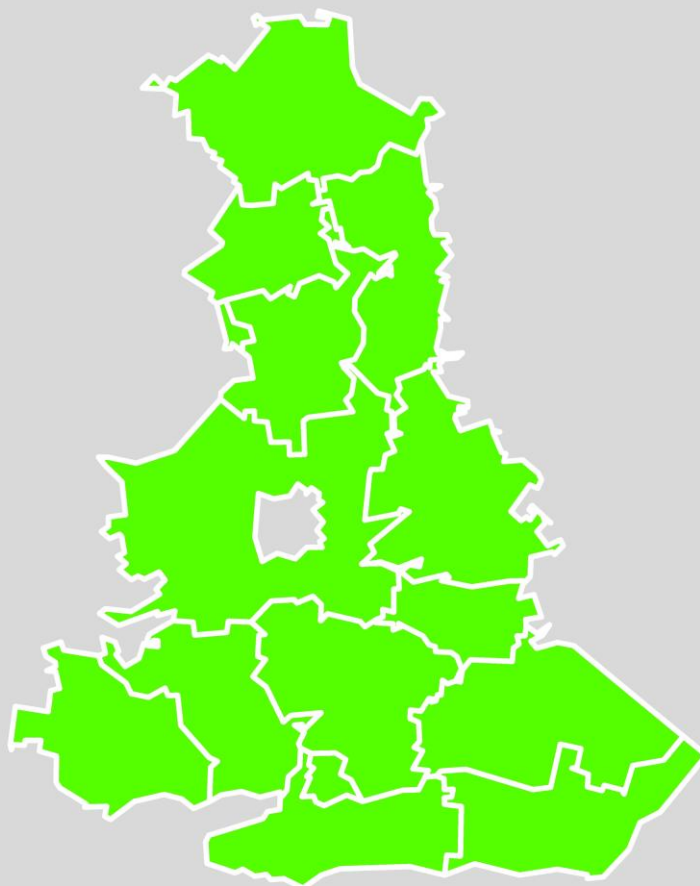

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU NA LATA 2016-2023 LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA „ZIEMIA BIŁGORAJSKA”

*Gminy: Aleksandrów, Biłgoraj, Biszczka, Frampol, Goraj, Księżpol, Łukowa, Obsza,
Potok Górny, Radecznicza, Tarnogród, Tereszpol, Turobin*

SPIS TREŚCI:

I. Charakterystyka LGD	3
II. Partycypacyjny charakter LSR	8
III. Diagnoza – opis obszaru i ludności	13
IV. Analiza SWOT	21
V. Cele i wskaźniki.....	24
VI. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	45
VII. Plan działania	50
VIII. Budżet LSR.....	51
IX. Plan komunikacji.....	53
X. Zintegrowanie.....	54
XI. Monitoring i ewaluacja.....	59
XII. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko	60
Wykaz wykorzystanej literatury	61
Załączniki do LSR.....	62
Załącznik nr 1. Procedura aktualizacji LSR	62
Załącznik nr 2. Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu	64
Załącznik nr 3. Plan działania.....	68
Załącznik nr 4. Budżet LSR	75
Załącznik nr 5. Plan komunikacji.....	76

I. CHARAKTERYSTYKA LGD

Nazwa LGD i forma prawna

Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2016-2023 będzie realizowana przez Lokalną Grupę Działania „Ziemia Biłgorajska”. LGD została zarejestrowana jako stowarzyszenie. LGD posiada formę prawną, jaką jest stowarzyszenie „specjalne” posiadające osobowość prawną zgodnie z Ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz.U. 2015, poz. 378) oraz Ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o wsparciu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (Dz.U. 2015 poz. 349). Lokalna Grupa Działania „Ziemia Biłgorajska” zgodnie ze statutem Stowarzyszenie może posługiwać się nazwą: LGD „Ziemia Biłgorajska”, Local Action Group „Biłgoraj Region”, LAG „Biłgoraj Region”.

Obszar LGD

Obszar „Ziemia Biłgorajska” zajmuje 1 644 km² i jest zamieszkały przez 75 178 osób (dane za rok 2013). W skład LGD wchodzi 13 przylegających do siebie gmin: 12 z powiatu biłgorajskiego i 1 z powiatu zamojskiego, które tworzą zwarte terytorium. Wśród gmin tworzących LGD są 2 gminy miejsko-wiejskie (Frampol i Tarnogród) i 11 gmin wiejskich.

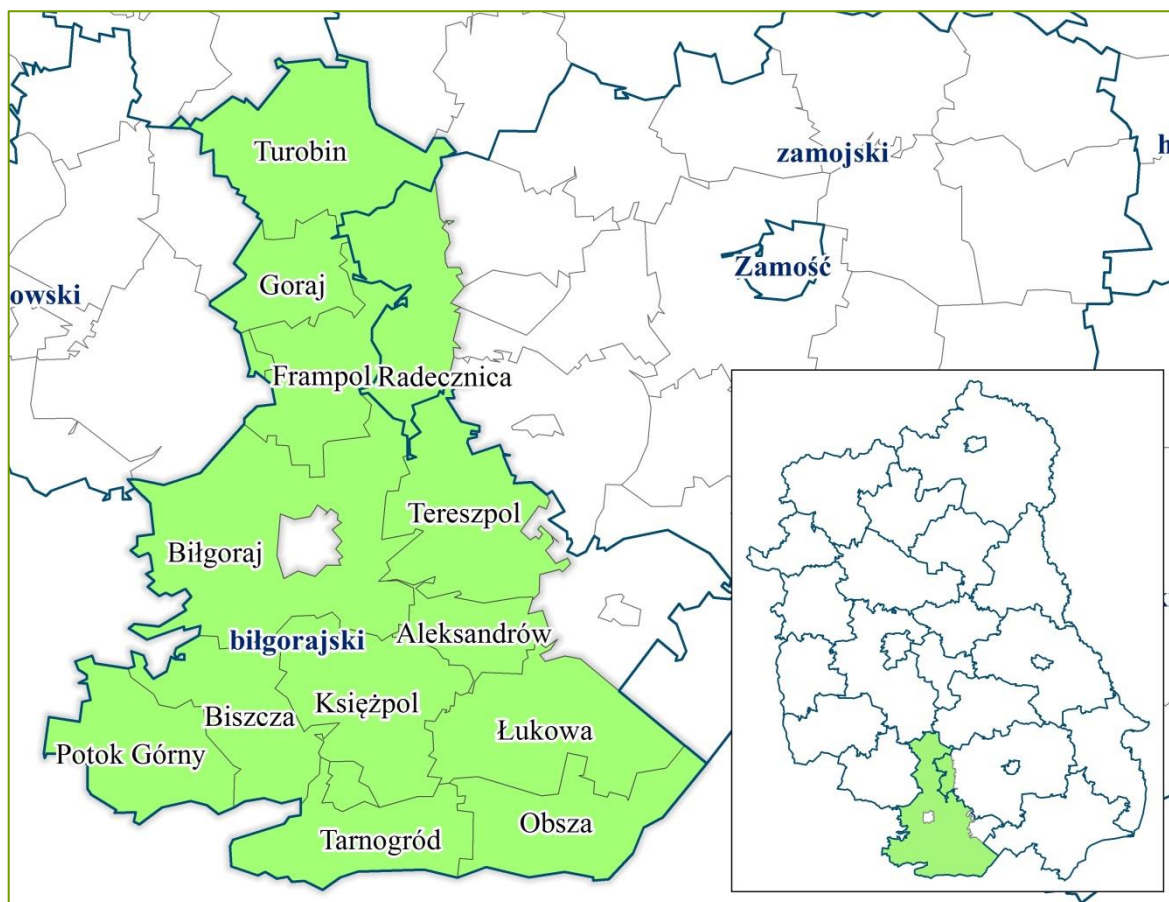
Tabela 1. Dane identyfikacyjne gmin tworzących Lokalną Grupę Działania „Ziemia Biłgorajska”

Gmina	Status gminy	Liczba mieszkańców (31.12.2013 r.)	Powierzchnia [km ²]	Powiat
Aleksandrów	wiejska	3 240	54	biłgorajski
Biłgoraj	wiejska	13 042	264	biłgorajski
Biszczka	wiejska	3 887	106	biłgorajski
Frampol	miejsko-wiejska	6 328	108	biłgorajski
Goraj	wiejska	4 283	68	biłgorajski
Księżpol	wiejska	6 899	141	biłgorajski
Łukowa	wiejska	4 292	149	biłgorajski
Obsza	wiejska	4 299	113	biłgorajski
Potok Górny	wiejska	5 512	111	biłgorajski
Radecznica	wiejska	6 005	110	zamojski
Tarnogród	miejsko-wiejska	6 892	114	biłgorajski
Tereszpol	wiejska	3 970	144	biłgorajski
Turobin	wiejska	6 529	162	biłgorajski

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS, 2013

LGD „Ziemia Biłgorajska” jest położona w południowej części województwa lubelskiego.

Ryc. 1. Lokalizacja LGD „Ziemia Biłgorajska”

Źródło: opracowanie własne

Proces tworzenia partnerstwa i dotychczasowe strategiczne działania LGD

Lokalna Grupa Działania „Ziemia Biłgorajska” została zarejestrowana jako stowarzyszenie 8 lipca 2008 roku pod numerem KRS 0000309748.

Celem powstania LGD „Ziemia Biłgorajska” było pobudzenie aktywności społeczności lokalnej, upowszechnienie i popularyzacja działań związanych z aktywnym udziałem społeczeństwa oraz promocja obszarów wiejskich. Wymienione czynniki realizowane są poprzez wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju i propagowanie rozwoju w oparciu o zewnętrzne źródła finansowania (w tym EFROW).

W listopadzie 2007 r. z inicjatywy Wójta Gminy Biłgoraj odbyło się pierwsze spotkanie informacyjno-organizacyjne w sprawie Utworzenia Partnerstwa na rzecz powołania Lokalnej Grupy Działania. W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele 12 gmin powiatu biłgorajskiego (Gmina Aleksandrów, Biłgoraj, Bieszczadzki, Frampol, Goraj, Księżpol, Łukowa, Obsza, Potok Górny, Tarnogród, Tereszpol i Turobin), którzy zadeklarowali chęć podjęcia współpracy. W grudniu 2007 roku 12 gmin złożyło pisemną deklarację wspólnego partnerskiego działania na rzecz powołania LGD. Wybrano grupę roboczą, która była odpowiedzialna za przygotowanie dokumentów związanych z powołaniem LGD. W kwietniu 2008 roku odbyło się spotkanie założycielskie, w którym wzięły udział 53 osoby. Od dnia rejestracji Stowarzyszenie funkcjonowało na obszarze 12 gmin do roku 2015, w którym to do LGD przyłączono Gminę Radecznica.

Lokalna Grupa Działania „Ziemia Biłgorajska” to doświadczona LGD, która od 2008 roku realizowała LSR w ramach podejścia LEADER w okresie programowania 2007-2013 (oś 4 PROW 2007-2013).

W nowym okresie programowania LGD „Ziemia Biłgorajska” będzie kontynuować dotychczasową działalność, kładąc duży nacisk na rozwój turystyki i przedsiębiorczości, w szczególności związanej z przetwórstwem drzewnym (w tym utworzenie nowych miejsc pracy) oraz na wzmocnienie kapitału społecznego na obszarze objętym LSR.

Realizując LSR na lata 2008-2015 Stowarzyszenie skupiło się na wzmocnieniu kapitału społecznego i poprawie jakości życia poprzez integrację społeczności lokalnej i zachowanie lokalnych tradycji oraz na różnicowaniu działalności gospodarczej LGD poprzez rozwój usług turystycznych i usług dla rolnictwa. Realizacja powyższych priorytetów (przez realizację konkretnych przedsięwzięć) pozwoliła w niniejszej strategii wypracować

rozwiązania wzmacniające osiągnięte rezultaty i budować na ich podstawie silny kapitał społeczny i ośrodek gospodarczy.

Osiągnięcie celów LSR 2008-2015 było możliwe dzięki realizacji 121 projektów (6 w ramach działania Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej; 2 w ramach Tworzenia i rozwoju mikroprzedsiębiorstw; 36 w ramach Odnowy i rozwoju wsi; 77 „małych projektów”) oraz 2 projektów współpracy. Za najistotniejsze z punktu widzenia realizacji niniejszej Lokalnej Strategii Rozwoju należy wskazać projekty związane z turystyką i przetwórstwem drewna, m.in.:

- ▶ **Bogactwo Turystyczne Krainy Trzech Ziem** – w ramach projektu wydany został przewodnik, opisujący walory turystyczne trzech LGD (projekt współpracy z LGD „Kraina wokół Lublina” i LGD Ziemi Kraśnickiej),
- ▶ **Zasmakuj w Tradycji** – projekt promujący lokalną kuchnię (projekt współpracy z LGD „Kraina wokół Lublina” i LGD Ziemi Kraśnickiej),
- ▶ **Budowa i wyposażenie obiektu świadczącego usługi noclegowe i gastronomiczne** – (Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw),
- ▶ **Utworzenie punktu informacyjnego z wyposażeniem, sali konferencyjnej, projekcyjnej i punktu widokowego** – Gminny Ośrodek Kultury Sportu i Rekreacji w Biszczy (Odnowa i rozwój wsi),
- ▶ **Ścieżka przyrodniczo-edukacyjna na terenie zbiornika wodnego Biszcza-Żary** – (Mały projekt),
- ▶ **Organizacja imprez rekreacyjnych, kulturalnych i sportowych w Gminie Tarnogród** – (Mały projekt),
- ▶ **Zakup maszyn do tartaku** – (Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej).

Ponadto LGD „Ziemia Biłgorajska” w latach 2007-2013 zrealizowała projekty poza osią 4 PROW:

- ▶ Aktywny wypoczynek dzieci i młodzieży z programem profilaktycznym,
- ▶ Usługi dla dzieci i młodzieży oraz rodzin – „Warsztaty teatralne”.

Każdy ze zrealizowanych projektów przyczynił się do poprawy atrakcyjności turystycznej (również dzięki polepszeniu standardów bazy noclegowej i gastronomicznej) oraz budowaniu kapitału społecznego w oparciu o lokalne zasoby i dziedzictwo.

Doświadczenie kadr niezbędne do zarządzania LGD

W 2015 roku obsługą biura LGD zajmowało się 4 pracowników na stanowiskach: Dyrektor biura, Główna księgowa i Referent administracyjny (2 etaty). W regulaminie pracy biura dokonano szczegółowego podziału zadań (zakres obowiązków) pomiędzy pracowników LGD zajmujących określone stanowiska. **Wszyscy pracownicy biura posiadają niezbędną wiedzę i doświadczenie do wdrażania i aktualizacji dokumentów strategicznych**, którą nabyli podczas wdrażania i aktualizacji poprzedniej Strategii (dokument o zasięgu ponadlokalnym) oraz licznych szkoleń z zakresu wdrażania LSR i planowania strategicznego. Świadczy o tym opracowany opis stanowisk uwzględniający aktualnie zdobyte doświadczenie pracowników i podział obowiązków. **Wymagania na poszczególne stanowiska są adekwatne do wyznaczonych obowiązków** i pozwalają na prawidłową ich realizację przez wyznaczonego pracownika. Do zadań dyrektora biura należy przede wszystkim szeroko pojęty nadzór nad działalnością biura. Zarówno wymagania, jak i zakresy obowiązków pracowników biura stanowią załącznik do Regulaminu Organizacyjnego Biura LGD.

Niezwykle istotnym elementem niniejszej strategii ze względu na wsparcie grup defaworyzowanych jest animacja lokalna i współpraca społeczna. Metody pomiaru animacji lokalnej i współpracy zwarto w Regulaminie Organizacyjnym Biura, ich wykonanie powierzono osobom na stanowisku Referent administracyjny. Do planowanych zadań **z zakresu animacji lokalnej i współpracy należą:**

- ▶ aktywizacja społeczności lokalnej poprzez organizację spotkań edukacyjnych i integracyjnych;
- ▶ wzmacnianie kapitału społecznego w oparciu o więzi lokalne i metody komunikacji i partycypacji;
- ▶ warsztaty i szkolenia dla wycofanych grup w społeczności lokalnej zwiększających ich uczestnictwo w życiu społecznym i rozwoju gospodarczym (również dzięki wprowadzeniu zachęt do aplikowania o środki finansowe).

Metodą pomiaru animacji lokalnej i współpracy społecznej jest ankieta monitorująca, która będzie stale dostępna na stronie internetowej LGD. Ankietyzacja prowadzona będzie również po zorganizowanych spotkaniach i wydarzeniach. Wyniki ankiety posłużą ocenie jakości i skuteczności prowadzonych zadań animacyjnych w procesie ewaluacji.

Stanowisko Referent administracyjny odpowiedzialne jest również za **prowadzenie doradztwa dla beneficjentów** LGD w zakresie przygotowania, realizacji i rozliczania projektów w ramach LSR. **Jego jakość i ilość zostanie określona na podstawie karty doradztwa wypełnianej przez osobę objętą doradztwem tuż po jego udzieleniu oraz ankietyzacji beneficjentów w ramach procesu monitoringu prowadzona raz na 2 lata.** Ankieta monitorująca będzie zawierała pytania z zakresu skuteczności i trafności doradztwa (czy przelożyło

się bezpośrednio na pozyskanie środków i realizację operacji) np. *Proszę o wskazanie stopnia wykorzystania wiedzy zdobytej w czasie doradztwa (bardzo duży, duży, przeciętny, mały, trudno powiedzieć), Czy przeprowadzone doradztwo wpłynęło na skuteczność pozyskania środków unijnych?* Ponadto karta doradztwa będzie zawierała informacje o przedmiocie udzielonego doradztwa oraz ocenę zadowolenia z niego.

Bardziej efektywny rozwój obszaru LGD „Ziemia Biłgorajska” uzależniony jest również od zwiększenia kompetencji zarówno pracowników biura jak i członków Rady. W związku z tym zaproponowano **program szkoleń** na okres 2016-2023, który stanowi załącznik do Regulaminu Organizacyjnego Biura LGD. Zaplanowano szkolenia m.in. w zakresie:

- ▶ wsparcia i kosztów kwalifikowanych w PROW 2014-2020 i zakresów wsparcia w ramach inicjatywy LEADER,
- ▶ grup interesów i przestrzegania ich udziału w posiedzeniach Rady oraz konsekwencje przekroczenia dopuszczalnych udziałów,
- ▶ procedur naborów i kryteriów wyboru stosowanych przy wdrażaniu LSR w tym również w ramach projektów grantowych,
- ▶ promowania wsparcia dla grup defaworyzowanych oraz operacji przyczyniających się do tworzenia i utrzymania miejsc pracy,
- ▶ zasad oceny brzegowej i formalnej WoPP (ocena komplementarności i prawidłowości dokumentów),
- ▶ budowania postaw przedsiębiorczych wśród społeczności lokalnej (inicjatywa wpływająca na jakość oceny operacji związanych z podejmowaniem działalności gospodarczej): zasady i regulacje prawne związane z podejmowaniem działalności gospodarczej,
- ▶ wdrażania projektów grantowych i własnych LGD,
- ▶ budowania systemu wsparcia eksperckiego i doradczego dla Lokalnych Grup Działania we wdrażaniu lokalnych strategii rozwoju,
- ▶ zasad monitoringu i sprawozdawczości z realizacji LSR,
- ▶ metod komunikacji i środków przekazu ze społecznością lokalną oraz najskuteczniejsze metody animacji.

Struktura LGD

Członkowie LGD

Do Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Biłgorajska” należy 79 członków. Do sektora społecznego należą zarówno przedstawiciele organizacji pozarządowych, jak i mieszkańcy oraz osoby fizyczne niebędące mieszkańcami obszaru LGD. Reprezentowane przez członków LGD sektory oraz obszar ich działalności zostały przedstawione w poniższej tabeli.

Sektor	Liczba członków	Udział w ogólnej liczbie członków	Obszar Działalności
Publiczny	19	24%	Reprezentanci gmin, ośrodków kultury, bibliotek
Gospodarczy	18	23%	Działalność rolnicza, przetwórstwo drzewne, produkcja pieczywa, przetwórstwo mięsa, usługi noclegowe, usługi budowlane, handel
Społeczny	42	53%	Osoby fizyczne zamieszkujące obszar LGD, osoby fizyczne niezamieszkujące obszaru LGD, stowarzyszenia w zakresie rozwoju lokalnego, stowarzyszenia sportowe, stowarzyszenia na rzecz kobiet i młodzieży, ochotnicze straże pożarne

Rada

Do organu decyzyjnego tj. Rady LGD należy 13 osób, wszyscy są mieszkańcami obszaru Lokalnej Grupy Działania. Wśród członków organu decyzyjnego znajduje się 5 przedsiębiorców, 5 kobiet i jedna osoba poniżej 35 roku życia.

Sektor	Liczba członków w Radzie	Udział w ogólnej liczbie członków
Publiczny	2	15%
Gospodarczy	5	38%
Społeczny	6	46%

Przedstawiciele władzy publicznej ani żadnej pojedynczej grupy interesu nie mają więcej niż 49% praw głosu w podejmowaniu decyzji przez ten organ. Przez cały okres realizacji strategii żadna z grup interesu nie przekroczy 49%, zarówno jeśli chodzi o ogólną liczbę członków Rady, jak i liczbę członków podczas oceny wniosków. Żaden

z członków Rady nie pełni równocześnie funkcji członka Komisji Rewizyjnej ani członka Zarządu, ponadto żaden z członków Rady nie jest zatrudniony w biurze LGD.

Rozwiązania stosowane w procesie decyzyjnym

Zgodnie z Regulaminem Rady LGD „Ziemia Biłgorajska” do oceny operacji wybierany jest przez Przewodniczącego Rady Zespół Oceniający, składający się z minimum 3 członków Rady i ewentualnie ekspertów zewnętrznych. Zespół Oceniający przygotowuje listę rankingową projektów według liczby przyznanych punktów zgodnie z zapisami LSR oraz lokalnymi kryteriami wyboru operacji. W przypadku równej liczby przyznanych punktów o miejscu na liście rankingowej decyduje kolejność rejestracji wniosku w LGD. W celu przygotowania listy rankingowej Zespół Oceniający przeprowadza ich ocenę poprzez wypełnienie kart oceny operacji. Każdy projekt oceniany jest pod kątem zgodności z LSR oraz z kryteriami wyboru operacji.

Członkowie Rady zapoznają się z wynikami oceny projektów przez Zespół Oceniający, po czym podejmują uchwałę w sprawie oceny operacji pod względem zgodności z LSR oraz lokalnymi kryteriami wyboru. Rada może podejmować decyzję w sprawie wysokości przyznanego dofinansowania.

Warunkiem koniecznym dla prawidłowości przeprowadzenia procesu decyzyjnego jest zagwarantowanie przedstawicielstwa każdego z sektorów (społecznego, gospodarczego i publicznego). LGD prowadzi ponadto rejestr interesów, bazujący na oświadczeniach przedstawicieli organu decyzyjnego. Członkowie Rady są zobowiązani zachować bezstronność w wyborze operacji.

Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD

Funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Biłgorajska” regulują następujące dokumenty:

- ▶ Statut LGD „Ziemia Biłgorajska”, zawierający informacje na temat celów Stowarzyszenia i sposobów ich realizacji, członków stowarzyszenia, jego Władz i majątku oraz sposobów rozwiązania,
- ▶ Regulamin Zarządu Stowarzyszenia LGD „Ziemia Biłgorajska” mówiące o sposobach zatrudniania członków Zarządu, wybierania Zarządu, jego obowiązków i kompetencji, posiedzeń Zarządu i podejmowaniu uchwał przez Zarząd,
- ▶ Regulamin Rady, regulujący zasady funkcjonowania Rady oraz sposób oceny i wyboru operacji,
- ▶ Regulamin Walnego Zebrania Członków LGD, zawierający informacje na temat kompetencji tego organu, trybu zwoływania, uchwalania uchwał i sposobu obradowania,
- ▶ Regulamin Komisji Rewizyjnej, mówiący o celach powoływania Komisji Rewizyjnej, zadaniach należących do kompetencji Komisji i jej uchwał,
- ▶ Regulamin Organizacyjny Biura LGD, precyzujący zadania Biura oraz obowiązki Dyrektora i pracowników Biura.

Oprócz wymienionych dokumentów funkcjonowanie stowarzyszenia regulują również:

- ▶ Procedura dokonywania ewaluacji i monitoringu, zawierająca informacje na temat elementów podlegających monitoringowi i ewaluacji oraz sposobów ich pomiaru,
- ▶ Procedura wyboru i oceny operacji, szczegółowo określająca sposób, w jaki wybierane są projekty do dofinansowania.
- ▶ Procedura wyboru projektów grantowych, szczegółowo określająca sposób, w jaki wybierane, realizowane i rozliczane są projekty do dofinansowania.
- ▶ Procedura wyboru i oceny operacji własnych, szczegółowo określająca sposób, w jaki wybierane są projekty do dofinansowania.

Wszystkie dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD oraz ocenę i wybór operacji w ramach LSR zostaną upublicznione na stronie internetowej Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Biłgorajska”, a także będą dostępne w Biurze LGD.

II. PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR

Lokalną Strategię Rozwoju LGD „Ziemia Biłgorajska” opracowano w oparciu o duże zaangażowanie społeczności lokalnej na każdym etapie jej realizacji. W przyjętych metodach partycypacyjnych udało się określić grupę defaworyzowaną i włączyć ją do prac nad dokumentem. Przyjęto do realizacji 5 głównych etapów, przy realizacji każdego z nich wykorzystano 4 metody partycypacji. Szczegółowe dane dotyczące partycypacji społecznej zamieszczono poniżej.

ETAP I DIAGNOZA I ANALIZA SWOT

Lp.	Metoda	Miejsce (jeżeli dotyczy) i data przeprowadzenia metody oraz liczba uczestników	Grupa docelowa
1	Spotkania konsultacyjne i warsztaty dotyczące opracowania analizy SWOT wraz ze wstępną identyfikacją celów LSR	Aleksandrów – 14.10.2015, Biszczka – 27.08.2015, Biłgoraj – 08.10.2015, (Sól 22.10.2015), Frampol – 25.08.2015, Goraj – 08.09.2015, Księżpol – 28.08.2015, Łukowa – 13.10.2015, Obsza – 29.09.2015, Potok Górny – 29.09.2015, Radecznicza – 16.10.2015, Tarnogród – 11.09.2015, Tereszpol – 25.09.2015, Turobin – 06.10.2015 <i>Liczba uczestników – 350</i>	Mieszkańcy obszaru 13 gmin LGD z przedstawicielami wszystkich sektorów
2	Ankieta (wypełniana na spotkaniach konsultacyjnych, w biurze LGD oraz dostępna online) dotycząca potrzeb i problemów mieszkańców oraz przyszłych celów	13 gmin należących do Lokalnej Grupy Działania, biuro LGD, Internet – 25.08.2015-16.10.2015 <i>Liczba osób, które wypełniły ankietę – 365</i>	Mieszkańcy obszaru 13 gmin LGD z przedstawicielami wszystkich sektorów
3	Indywidualne wywiady telefoniczne dotyczące potrzeb i problemów mieszkańców	22.10.2015-30.10.2015 <i>Liczba osób, z którymi przeprowadzono wywiad – 18</i>	Mieszkańcy obszaru 13 gmin LGD z przedstawicielami wszystkich sektorów
4	Konsultacje online projektu analizy SWOT	16.10.2015-30.10.2015 <i>Liczba osób, które złożyły uwagi do projektu analizy SWOT – 174</i>	Mieszkańcy obszaru 13 gmin LGD z przedstawicielami wszystkich sektorów

Sposób wykorzystania metod i analiza wniosków z konsultacji

Wnioski wynikające z przeprowadzenia powyższych metod partycypacji społecznej przyczyniły się do opracowania Rozdziału III Diagnoza – opis obszaru i ludności oraz Rozdziału IV Analiza SWOT. Ponadto analiza wyników konsultacji społecznych pozwoliła na opracowanie celów rozwoju i mierzących je wskaźników. W ramach pierwszego etapu konsultacji społecznych zidentyfikowano grupy defaworyzowane, które w szczególności powinny być wspierane. Podczas spotkań konsultacyjnych i warsztatów w każdej gminie należącej do LGD mieszkańcy wskazali mocne i słabe strony swojej gminy oraz szanse i zagrożenia dla jej rozwoju. Analizy SWOT poszczególnych gmin posłużyły do opracowania jednej analizy dla całego obszaru LGD, która następnie została poddana konsultacji online. W ankiecie mieszkańcy mieli za zadanie określenie stopnia zadowolenia z życia w swojej gminie (większość mieszkańców określiła stopień zadowolenia jako wysoki), dziedzin, w których należy podjąć najpilniejsze działania naprawcze (najpilniejsze działania należy podjąć w zakresie poprawy lokalnego rynku pracy oraz infrastruktury społecznej) oraz wskazanie grupy osób, do której w szczególności powinny być kierowane działania (według ankietowanych w szczególności powinny to być osoby młode i kobiety). W wywiadzie telefonicznym mieszkańcy wskazali największe mocne i słabe strony obszaru (najważniejsza mocna strona to przyroda, a słaba to jakość infrastruktury technicznej). Ponadto osoby udzielające wywiadu określiły najważniejsze kierunki, w jakich powinna pójść ich gmina (turystyka, przedsiębiorczość w branży drzewnej oraz z wykorzystaniem innych zasobów lokalnych). Mieszkańcy wskazali również grupy społeczne borykające się z największymi trudnościami na rynku pracy i w życiu społecznym, według nich są to przede wszystkim osoby młode, seniorzy i organizacje pozarządowe.

Badania własne i ewaluacja

Przed rozpoczęciem prac nad Lokalną Strategią Rozwoju LGD „Ziemia Biłgorajska” na stronie internetowej LGD została zamieszczona ankieta dla mieszkańców w zakresie identyfikacji problemów i szans rozwojowych obszaru LGD jako element badań własnych. Ankieta była dostępna do wypełnienia w okresie 24.03.2015 – 04.08.2015, odpowiedziało na nią 690 osób. W niniejszej ankiecie mieszkańcy 13 gmin należących do LGD mieli możliwość wypowiedzenia się m.in. na temat największych problemów, które utrudniają im życie, przedsięwzięć, które przyczynią się do zaspokojenia ich potrzeb oraz grup wymagających największego wsparcia z funduszy europejskich. Problemem, który najbardziej utrudnia życie ankietowanym mieszkańcom jest brak pracy, bezrobocie i niskie dochody ludności. Do zaspokojenia potrzeb mieszkańców w największym stopniu przyczynią się do zaspokojenia potrzeb mieszkańców jest wzrost aktywności gospodarczej i dochodów mieszkańców oparciu o świadczenie usług. W ankiecie mieszkańcy wskazali również grupy wymagające największego wsparcia z funduszy europejskich, według nich są to osoby młode między 18 a 26 rokiem życia. Podczas opracowywania Lokalnej Strategii Rozwoju, w szczególności Rozdziału III Diagnoza – opis obszaru i ludności zostały wykorzystane badania własne w postaci folderu „Gospodarstwa agroturystyczne w powiecie biłgorajskim. Aktywny wypoczynek na wsi”. Folder prezentuje 26 gospodarstw wraz z ich charakterystyką: liczba pokoi, możliwość wyżywienia, dodatkowe atrakcje oraz określenie sezonowości.

ETAP II OKREŚLENIE CELÓW I WSKAŹNIKÓW W ODNIESIENIU DO OPRACOWANIA LSR ORAZ OPRACOWANIE PLANU DZIAŁANIA

Lp.	Metoda	Miejsce (jeżeli dotyczy) i data przeprowadzenia metody oraz liczba uczestników	Grupa docelowa
1	Spotkanie World Cafe identyfikujące przedsięwzięcia do realizacji do roku 2023	Biłgoraj – 03.11.2015 <i>Liczba uczestników – 18</i>	Mieszkańcy obszaru 13 gmin LGD z przedstawicielami wszystkich sektorów
2	Ankieta (wypełniana na spotkaniu konsultacyjnym, w biurze LGD oraz dostępna on-line) identyfikująca cele rozwoju LGD	13 gmin należących do Lokalnej Grupy Działania, biuro LGD, Internet – 02.11.2015-30.11.2015 <i>Liczba osób, które wypełniły ankietę – 20</i>	Mieszkańcy obszaru 13 gmin LGD z przedstawicielami wszystkich sektorów
3	Pogłębione wywiady indywidualne identyfikujące cele LSR i wskaźniki	24.11.2015-01.12.2015 <i>Liczba osób, z którymi przeprowadzono wywiad – 7</i>	Przedstawiciele grup defaworyzowanych zidentyfikowanych na obszarze LGD
4	Spotkanie grupy roboczej mające na celu identyfikację kierunków rozwoju LSR	Sól „Na Rozdrożu” – 10.11.2015 <i>Liczba uczestników – 12</i>	Przedstawiciele władz gmin należących do LGD

Sposób wykorzystania metod i analiza wniosków z konsultacji

Zrealizowanie powyższych metod partycypacji społecznej przyczyniło się do wyznaczenia celów rozwoju i planowanych do realizacji przedsięwzięć, a także wskaźników, które zostaną wykorzystane w procesie monitoringu realizacji strategii. Dzięki metodzie World Cafe mieszkańcy mieli możliwość zgłoszenia swoich propozycji przedsięwzięć, których realizacja poprawi sytuację społeczno-gospodarczą obszaru LGD. Zgłoszono m.in. takie przedsięwzięcia jak: remont i doposażenie świetlic wiejskich, zorganizowanie imprez promocyjnych, zagospodarowanie przestrzeni publicznych itp. Na spotkaniu grupy roboczej przedstawiciele Władz Gmin członkowskich wskazali kierunki rozwoju obszaru. Według nich powinna to być turystyka i przedsiębiorczość wykorzystująca lokalne bogactwa naturalne związane z lasem. Przedstawiona do wypełnienia w tym etapie ankieta miała na celu zidentyfikowanie najbardziej rozwojowych branż na terenie LGD (ankietowani wskazali rolnictwo, leśnictwo, rybactwo, budownictwo, przetwórstwo rolnicze oraz działalność związana z zakwaterowaniem i gastronomią) oraz elementów, które należy rozwijać w poszczególnych obszarach rozwojowych (wykorzystanie OZE, rewitalizacja przestrzeni publicznej, budowa małej infrastruktury turystycznej, rozwój innowacyjnej działalności gospodarczej i rozwój infrastruktury społecznej). Podczas indywidualnego wywiadu mieszkańcy określili co uważają za innowacyjne na obszarze LGD – niestandardowe wykorzystanie lokalnych zasobów oraz wykorzystanie odnawialnych źródeł energii. Ponadto osoby, z którymi został przeprowadzony wywiad wskazały branże, mające największy wpływ na

obszar Ziemi Biłgorajskiej – działalność związana z zakwaterowaniem i usługami, działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją, pozostała działalność usługowa. Respondenci określili również wskaźniki produktu i rezultatu najbardziej istotne z punktu widzenia rozwoju obszaru LGD „Ziemia Biłgorajska”. Powyższe informacje posłużyły do opracowania następujących rozdziałów LSR: V. Cele i wskaźniki, X. Zintegrowanie oraz do określenia innowacyjności zdefiniowanej w rozdziale VI. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru.

ETAP III OPRACOWANIE ZASAD WYBORU OPERACJI I USTALENIA KRYTERIÓW WYBORU

Lp.	Metoda	Miejsce (jeżeli dotyczy) i data przeprowadzenia metody oraz liczba uczestników	Grupa docelowa
1	Spotkanie fokusowe (zogniskowany wywiad grupowy) dotyczące opracowania procedur wyboru operacji	Biłgoraj – 25.11.2015 <i>Liczba uczestników – 14</i>	Mieszkańcy obszaru 13 gmin LGD z przedstawicielami wszystkich sektorów
2	Burza mózgów w zakresie wyboru adekwatnych kryteriów ocen projektów realizowanych w ramach LSR	Biłgoraj – 30.11.2015 <i>Liczba uczestników – 15</i>	Przedstawiciele wszystkich sektorów i grup defaworyzowanych z 13 gmin LGD
3	Warsztaty deliberatywne z przedstawicielami grup defaworyzowanych na temat uwzględnienia potrzeb tych grup	Biłgoraj – 03.12.2015 <i>Liczba uczestników – 15</i>	Przedstawiciele grup defaworyzowanych na obszarze LGD
4	Ankieta on-line na temat wypracowanych w poprzednich metodach procedur i kryteriów wyboru	30.11.2015-11.12.2015 <i>Liczba osób, które wypełniły ankietę – 20</i>	Mieszkańcy obszaru 13 gmin LGD z przedstawicielami wszystkich sektorów
<p>Sposób wykorzystania metod i analiza wniosków z konsultacji</p> <p>Spotkania konsultacyjne na temat procedur i kryteriów wyboru operacji pozwoliły na ich określenie z uwzględnieniem potrzeb grup defaworyzowanych. Wypracowane kryteria znalazły się w rozdziale VI. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru. Wybrane zostały najkorzystniejsze dla społeczności lokalnej zapisy. Przeprowadzona w trakcie trwania etapu ankietyzacja podsumowała wypracowane kryteria i procedury. Ankietowani mieli za zadanie określenie ważności poszczególnych kryteriów, a w pytaniu otwartym mogli wpisać swoje propozycje. Ankietowani uznali, że kryteria: Wpływ operacji na promocję i wizerunek LGD oraz kryterium dotyczące długofalowych skutków operacji powinny się znaleźć w LSR, natomiast kryteria: doświadczenie wnioskodawcy w rozliczaniu projektów unijnych i doświadczenie wnioskodawcy w prowadzeniu działalności gospodarczej nie powinny znaleźć się w LSR.</p>			

ETAP IV OPRACOWANIE ZASAD MONITOROWANIA I EWALUACJI

Lp.	Metoda	Miejsce (jeżeli dotyczy) i data przeprowadzenia metody oraz liczba uczestników	Grupa docelowa
1	Dyskusja reprezentantów grup w zakresie identyfikacji elementów LSR poddanych przyszłej monitoringowi i ocenie	Biłgoraj – 07.12.2015 <i>Liczba uczestników – 14</i>	Mieszkańcy obszaru 13 gmin LGD z przedstawicielami wszystkich sektorów
2	Warsztaty konsultacyjne w zakresie opracowania pytań badawczych do ewaluacji LSR przez przedstawicieli grup defaworyzowanych	Biłgoraj – 08.12.2015 <i>Liczba uczestników – 15</i>	Przedstawiciele grup defaworyzowanych na obszarze LGD

3	Forum lokalne z przedstawicielami wszystkich gmin w zakresie omówienia i konsultacji procedur monitoringu i ewaluacji	Biłgoraj – 11.12.2015 <i>Liczba uczestników – 13</i>	Mieszkańcy obszaru 13 gmin LGD z przedstawicielami wszystkich sektorów
4	Sondaż telefoniczny w zakresie identyfikacji źródeł weryfikacji danych i powodów aktualizacji LSR	02.12.2015-04.12.2015 <i>Liczba osób, z którymi przeprowadzono sondaż – 10</i>	Mieszkańcy obszaru 13 gmin LGD z przedstawicielami wszystkich sektorów

Sposób wykorzystania metod i analiza wniosków z konsultacji

Metody partycypacji społecznej zastosowane w IV etapie konsultacji przyczyniły się do opracowania zasad monitoringu i ewaluacji LSR, umieszczonych w rozdziale XI. Monitoring i ewaluacja. Podczas Dyskusji reprezentantów grup zidentyfikowano elementy podlegające monitoringowi (Wskaźniki realizacji LSR, Harmonogram ogłaszanych konkursów, Budżet LSR, Pracownicy i funkcjonowanie biura LGD) oraz ewaluacji (Realizacja celów i wskaźników LSR; Kryteria i procedury wyboru operacji; Budżet LSR i harmonogram naboru wniosków; Plan komunikacji; Działalność LGD, pracownicy, funkcjonowanie biura, udzielane doradztwo; Rozpoznawalność LGD). Podczas warsztatów konsultacyjnych do wypracowanych elementów podlegających monitoringowi i ewaluacji przyporządkowano pytania badawcze. Forum lokalne było spotkaniem, na którym omówiono i skonsultowano z mieszkańcami procedury monitoringu i ewaluacji. Ostatnią metodą w tym etapie był sondaż telefoniczny na temat źródeł weryfikacji danych i powodów aktualizacji LSR. Według wszystkich osób, z którymi był przeprowadzony rozpoczęcie procesu aktualizacji LSR powinna spowodować zmiana budżetu, celów i wskaźników oraz kryteriów wyboru. Źródła danych jakie zostały wskazane to ankietyzacja mieszkańców, ankietyzacja beneficjentów oraz poprzednie raporty ewaluacyjne. Według respondentów monitoring powinien być przeprowadzany co roku, natomiast ewaluacja co dwa lata.

ETAP V PRZYGOTOWANIE PLANU KOMUNIKACYJNEGO W ODNIESIENIU DO REALIZACJI LSR

Lp.	Metoda	Miejsce (jeżeli dotyczy) i data przeprowadzenia metody oraz liczba uczestników	Grupa docelowa
1	Ankieta na temat najskuteczniejszych środków przekazu wykorzystanych do realizacji LSR	Biłgoraj – 14.12.2015 <i>Liczba osób, które wypełniły ankietę – 12</i>	Mieszkańcy obszaru 13 gmin LGD z przedstawicielami wszystkich sektorów
2	Wywiad telefoniczny z przedstawicielami grup defaworyzowanych w zakresie identyfikacji najtrafniejszych metod komunikacji z tymi grupami	11.12.2015-15.12.2015 <i>Liczba osób, z którymi przeprowadzono wywiad – 10</i>	Mieszkańcy obszaru 13 gmin LGD z przedstawicielami wszystkich sektorów
3	Zespół roboczy – dyskusja na temat zakładanych efektów wybranych działań komunikacyjnych	Biłgoraj – 16.12.2015 <i>Liczba uczestników – 12</i>	Mieszkańcy obszaru 13 gmin LGD z przedstawicielami wszystkich sektorów
4	Konferencja uzgodnieniowa planu komunikacyjnego	Biłgoraj – 16.12.2015 <i>Liczba uczestników – 13</i>	Mieszkańcy obszaru 13 gmin LGD z przedstawicielami wszystkich sektorów

Sposób wykorzystania metod i analiza wniosków z konsultacji

Wyniki powyższych metod konsultacji społecznych przyczyniły się do opracowania Planu Komunikacji, stanowiącego załącznik nr 5 do LSR. Na spotkaniu zespołu roboczego omówione zostały możliwe do wykorzystania działania komunikacyjne oraz ich efekty. W ankiecie dotyczącej Planu komunikacji respondenci wskazali, że jego najważniejszym celem powinno być informowanie o naborach na konkursy organizowane przez LGD w ramach LSR oraz promocja PROW na lata 2014-2020. Cele te zostały uwzględnione w zaprojektowanym Planie Komunikacji. Wśród najważniejszych działań komunikacyjnych mieszkańcy wymienili Ogłoszenia o planowanych naborach wniosków z przedstawieniem typów projektów oraz kryteriów

wyboru operacji oraz spotkania informacyjno-szkoleniowe na temat typów operacji, które będą miały największe szanse wsparcia w ramach budżetu LSR oraz o zasadach i kryteriach przyznawania dofinansowania. Wśród najatrakcyjniejszych środków przekazu znalazły się informacje na stronie internetowej LGD i stronach internetowych gmin. Ponadto za najbardziej innowacyjny środek przekazu mieszkańcy uznali portale społecznościowe. Podczas wywiadu mieszkańcy LGD stwierdzili, że najbardziej chcieliby być informowani o działaniach LGD za pośrednictwem strony internetowej oraz poczty elektronicznej. Jako najważniejsze informacje respondenci wskazali informacje na temat organizowanych szkoleń. Jako największe problemy komunikacyjne, które dotychczas występowały uznano zbyt małą liczbę szkoleń. Na konferencji uzgodnieniowej opracowany plan komunikacji został skonsultowany ze społecznością lokalną LGD „Ziemia Biłgorajska”.

Badania własne i ewaluacja

W ankiecie dla mieszkańców w zakresie identyfikacji problemów i szans rozwojowych obszaru LGD dostępnej do wypełnienia w okresie 24.03.2015 – 04.08.2015, znalazły się pytania odnoszące się do komunikacji pomiędzy LGD a społecznością lokalną. 74% ankietowanych słyszało o LGD, informacje w większości czerpali z urzędu gminy, od znajomych i ze strony internetowej.

Dane pozyskane podczas konsultacji społecznych na obszarze 13 gmin LGD „Ziemia Biłgorajska” posłużyły do opracowania poszczególnych rozdziałów Lokalnej Strategii Rozwoju: diagnozy, analizy SWOT, celów, przedsięwzięć, wskaźników, budżetu, systemu monitoringu i ewaluacji oraz planu komunikacji. Do opracowania poszczególnych rozdziałów LSR wykorzystano również informacje pozyskane na podstawie badań własnych i ewaluacji poprzedniej strategii.

Zebrane podczas konsultacji uwagi i sugestie zostały przeanalizowane przez pracowników biura i Zarząd LGD pod kątem ich zasadności. Zaakceptowane przez Zarząd uwagi zostały wprowadzone do ostatecznego dokumentu LSR. Nieuwzględnione uwagi były niezgodne z założeniami RLKS lub nie mające wpływu na realizację LSR.

Większość spotkań konsultacyjnych to spotkania ogólnodostępne i przeznaczone dla wszystkich zainteresowanych. Nieliczne spotkania wymagały ograniczenia grupy docelowej do zidentyfikowanych grup defaworyzowanych lub ze względu na charakter spotkania uczestniczyli w nich losowo wybrani przedstawiciele sektorów wśród aktualnych członków LGD. Spotkania, badania ankietowe i wywiady odbywały się na terenie każdej z gmin LGD i z udziałem ich mieszkańców, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych oraz przedstawicieli władz publicznych.

Podczas aktualizacji Lokalnej Strategii Rozwoju w przyszłości wszelkie planowane zmiany zostaną skonsultowane ze społecznością lokalną. Zastosowane podczas opracowania LSR metody partycypacji wykorzystane będą również przy jej aktualizacji. Sposób aktualizacji LSR został szczegółowo przedstawiony w załączniku nr 1 do LSR.

Niniejsza Lokalna Strategia Rozwoju wraz z załącznikami **opracowana została przez pracowników biura LGD**, którzy aktywnie uczestniczyli w procesie konsultacji społecznych. Pracownicy biura podczas opracowywania dokumentu posiłkowali się ekspertyzami i analizami zleconymi podmiotowi zewnętrznemu.

III. DIAGNOZA – OPIS OBSZARU I LUDNOŚCI

3.1. Grupy docelowe i defaworyzowane w LSR

W oparciu o wnioski z przeprowadzonych spotkań konsultacyjnych, a także innych wykorzystanych metod partycypacji społecznej na etapie przygotowania LSR oraz badań własnych zidentyfikowano grupę docelową oraz grupy defaworyzowane na obszarze LGD, a także obszary interwencji odnoszące się do tych grup.

Grupą docelową LSR jest lokalna społeczność obszaru LGD „Ziemia Biłgorajska”. Do kluczowych przedstawicieli tej grupy zaliczamy przedsiębiorców, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego oraz młodych mieszkańców i seniorów. Aktywność wymienionych grup docelowych, przejawiająca się realizacją operacji w ramach LSR, przyczyni się do rozwiązania istniejących problemów na obszarze LGD oraz wykorzystania istniejących zasobów i potencjałów.

Wśród grup docelowych zidentyfikowano 4 grupy defaworyzowane na obszarze LGD, które borykają się z licznymi problemami, powodującymi trudności na rynku pracy (identyfikacji dokonano w wyniku analizy danych zastanych przy opracowaniu diagnozy oraz pogłębionych konsultacji społecznych). Są to **osoby młode do 35 roku życia, osoby starsze po 50 roku życia, kobiety i organizacje pozarządowe**.

Osoby młode do 35 roku życia należą do grupy będącej w trudnej sytuacji na rynku pracy. Problemem osób młodych jest nie tylko brak pracy, ale także trudność w prawidłowym funkcjonowaniu w społeczeństwie i udziale w życiu lokalnej społeczności. Osoby młode są zagrożone wykluczeniem społecznym ze względu na większe narażenie na demoralizację oraz uleganie wpływom i różnym patologiom. Ponadto trudności z podjęciem pracy przez ludzi młodych są związane z niedostosowaniem kwalifikacji zawodowych do potrzeb rynku pracy, brakiem wymaganego przez pracodawców doświadczenia, ale również z brakiem umiejętności szukania pracy, poruszania się w instytucjach społecznych i załatwiania spraw urzędowych.

Drugą zidentyfikowaną grupą defaworyzowaną na obszarze LGD „Ziemia Biłgorajska” są osoby, które ukończyły 50 rok życia. Głównymi problemami tej grupy osób na rynku pracy i w życiu społecznym są: postrzeganie pracowników w tej grupie wiekowej jako gorszych zawodowo, słaba znajomość języków obcych, niewystarczające kwalifikacje jeżeli chodzi o korzystanie z nowoczesnych technologii, w tym obsługa komputera, sprzętu biurowego, bariery psychologiczne – osoby 50+ często nie wierzą w swoje możliwości i nie wierzą w dalszy rozwój osobowy, niechęć do zmian.

Na obszarze LGD „Ziemia Biłgorajska” większy udział wśród osób bezrobotnych w wieku produkcyjnym stanowią kobiety i jest to trzecia grupa defaworyzowana. Grupę społeczną jaką są kobiety charakteryzuje długotrwałe pozostawanie bez pracy ze względu na opiekę nad dziećmi, niska aktywność zawodowa oraz mniejsze zarobki. Kobieta na rynku pracy jest traktowana jako pracownik mniej dyspozycyjny i niepewny, gdyż w każdym momencie może zrezygnować z obowiązków zawodowych na rzecz macierzyństwa.

Czwartą grupą defaworyzowaną są organizacje pozarządowe, do których należą stowarzyszenia i fundacje. Problemem organizacji pozarządowych jest ich niedofinansowanie oraz brak pracowników, które w pełni mogłyby poświęcić swój czas na działalność organizacji. W obecnym systemie osoby zaangażowane w działalność organizacji są zatrudnione w innych miejscach, gdyż z działalności organizacji nie mogłyby się utrzymać.

3.2. Kapitał ludzki i infrastruktura społeczna

Obszar LGD „Ziemia Biłgorajska” zamieszkuje 75 178 osób na koniec 2013 r. (75 044 osób w 2014 r.), w tym na terenie miast mieszka 4 946 osób (7%), zaś na obszarach wiejskich 70 232 (93%). Od 2010 roku zauważalny jest stopniowy spadek liczby ludności na obszarze LGD. Średnia gęstość zaludnienia na obszarze LGD wynosi 48 os./km².

Wśród mieszkańców „Ziemi Biłgorajskiej” minimalnie większy odsetek stanowią kobiety – 50,2%, mężczyźni stanowią 49,8%. Taka struktura płci jest zbieżna z ogólnopolskim trendem przewagi liczby kobiet nad liczbą mężczyzn. W strukturze wieku ludności dominują osoby w wieku produkcyjnym (62,1%). Osoby w wieku przedprodukcyjnym stanowią 18,6% ogółu ludności LGD, natomiast w wieku poprodukcyjnym – 19,3%.

Wskaźnik przyrostu naturalnego na obszarze LGD w 2013 roku był ujemny i wynosił -2,9‰. Wskaźnik salda migracji na całym obszarze LGD w 2013 roku również był ujemny, wynosił -2,7‰. Najwięcej osób wyemigrowało z gminy wiejskiej Obsza (wskaźnik salda migracji -8,3‰). Największe dodatnie saldo migracji zanotowano w gminie Biłgoraj – 5,5‰.

Mieszkańcy „Ziemi Biłgorajskiej” chętnie udzielają się w stowarzyszeniach nieformalnych. Dużą grupę stanowią Koła Gospodyń Wiejskich (39 na obszarze LGD), które bronią praw, reprezentują interesy i działają na rzecz poprawy sytuacji społeczno-zawodowej kobiet wiejskich oraz ich rodzin. Wśród pozostałych kół i klubów wyróżnić można organizacje sportowe, muzyczne oraz działające na rzecz kultury i tradycji lokalnej.

Według danych BDL GUS w 2013 i 2014 roku na obszarze LGD funkcjonowało 41 kół/klubów, do których należało 559 osób w 2013 i 528 osób w 2014 r. Najwięcej kół/klubów znajdowało się w gminach wiejskich Łukowa i Księżpol.

Niestety obszar LGD „Ziemia Biłgorajska” boryka się z brakiem lokalnych liderów, którzy przyczyniliby się do aktywizacji społeczności. Można zauważyć również niski stopień zainteresowania młodego pokolenia tradycjami lokalnymi i dziedzictwem kulturowym Ziemi Biłgorajskiej.

Na obszarze Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Biłgorajska” z ubóstwem boryka się 1236 rodzin, od 2012 roku liczba ta uległa zmniejszeniu jednak wciąż jest wysoka. Wśród powodów przyznania pomocy społecznej należy wymienić potrzebę ochrony macierzyństwa (wzrost liczby rodzin o 8% w stosunku do 2012 r.) i wielodzietności (wzrost o 13%). Zauważalny jest również wzrost liczby rodzin borykających się z bezradnością w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego. Kolejnym niekorzystnym trendem jest wzrost odnotowanych aktów przemocy w rodzinie.

W 2014 roku liczba osób objętych świadczeniami pomocy społecznej wynosiła 7 412. W stosunku do roku 2012 zaobserwowano spadek tej liczby o 373 osoby. W rozbiciu na poszczególne rodzaje świadczeń wzrosła liczba osób wymagających wsparcia ze względu na samotne gospodarowanie oraz liczba osób objętych usługami opiekuńczymi. Od 2012 roku o ponad 3-krotnie wzrosła liczba rodzin objętych poradnictwem specjalistycznym (prawnym, psychologicznym i rodzinnym), w 2014 roku obejmowało ono 445 osób z obszaru LGD „Ziemia Biłgorajska”. W 2014 roku spadła (o 16% w porównaniu do roku 2012) kwota przeznaczona w budżetach gmin na świadczenia społeczne i aktualnie wynosi 3 429 548 zł.

Infrastruktura przedszkolna na obszarze LGD „Ziemia Biłgorajska” jest dobrze rozwinięta. Opiekę przedszkolną zapewnia 8 publicznych przedszkoli i 2 niepubliczne oraz 2 oddziały przedszkolne. Na obszarze LGD „Ziemia Biłgorajska” działają 54 szkoły podstawowe, 25 gimnazjów oraz dwa zespoły szkół ponadgimnazjalnych. Powyższe dane wskazują na bardzo dobrą dostępność do infrastruktury oświatowej, w którą wyposażenie jest adekwatne do aktualnych potrzeb. Z placówkami edukacyjnymi związane są licznie występujące na obszarze obiekty sportowe: boiska, hale sportowe, place zabaw.

Mieszkańcy Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Biłgorajska” mają zapewnioną opiekę zdrowotną dzięki 24 placówkom publicznym oraz niepublicznym, które świadczą usługi w oparciu o kontrakty z NFZ. W Radecznicy działa ponadto szpital psychiatryczny, jeden z dwóch w województwie lubelskim, który składa się z 7 oddziałów z 422 łózkami.

W zakresie pomocy społecznej działają na obszarze „Ziemi Biłgorajskiej” ośrodki pomocy społecznej. Ponadto na obszarze gmin Biłgoraj, Biszczka i Tarnogród funkcjonują domy pomocy społecznej, świetlice środowiskowe i domy wsparcia dziennego.

Usługi kulturalne na obszarze LGD „Ziemia Biłgorajska” zapewniają domy i ośrodki kultury, mieszczące się w prawie każdej gminie obszaru, a także biblioteki, muzea i izby pamięci. 11 bibliotek i 6 filii zapewnia mieszkańcom LGD dostęp do literatury. Niestety na obszarze LGD wciąż brakuje miejsc spędzania wolnego czasu, szczególnie dla młodzieży i osób starszych. Takimi miejscami mogłyby stać się świetlice wiejskie, które powinny być dobrze dostępne dla tych osób. Funkcjonowanie miejsc integrujących społeczność lokalną jest szczególnie ważne, ponieważ nowi mieszkańcy mają często trudności z integracją ze społecznością już zamieszkującą dany obszar.

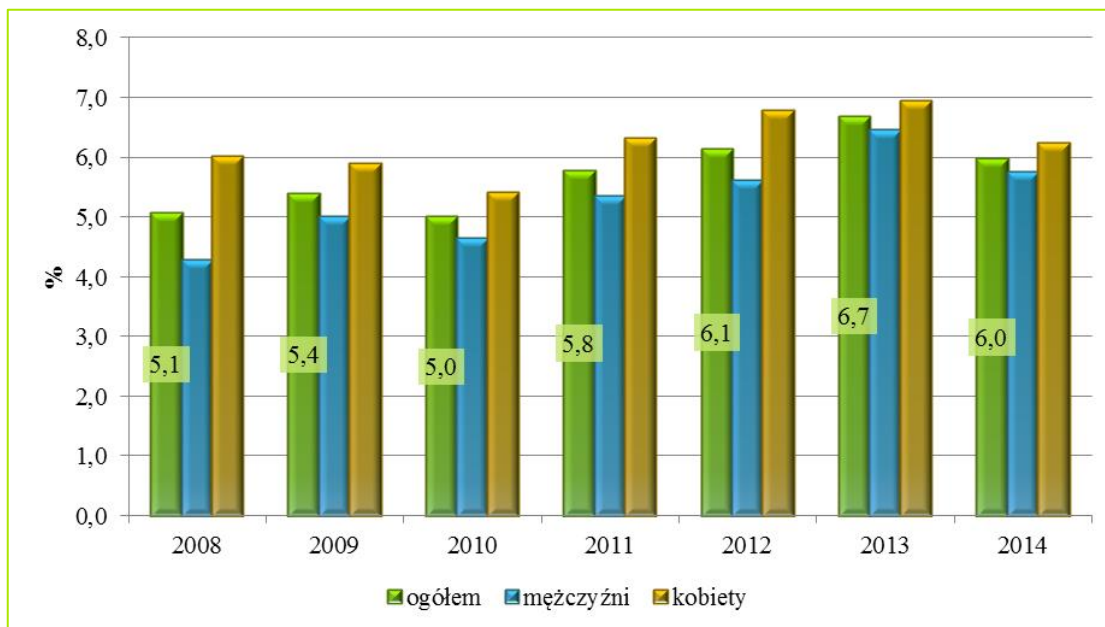
3.3. Rynek pracy

Na obszarze LGD w 2013 roku pracowało 5 125 osób (5137 osób w 2014 roku), czyli 66 os. na 1000 mieszkańców. Największy wskaźnik zanotowała gmina Łukowa (121 os./1000 mieszkańców), a najmniejszy gmina Turobin (34 os./1000 mieszkańców). 49% pracujących stanowią mężczyźni, 51% to kobiety. Od 2008 roku wskaźnik liczby osób pracujących na 1000 ludności zmniejszył się, aż do roku 2013, w którym nastąpił nieznaczny wzrost.

Na obszarze „Ziemi Biłgorajskiej” 3 142 osób boryka się z problemem bezrobocia. 53% wszystkich osób bezrobotnych to mężczyźni, 47% to bezrobotne kobiety. Stopa bezrobocia mierzona udziałem liczby osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na obszarze LGD „Ziemia Biłgorajska” w 2013 roku wyniósł 6,7%. W 2014 roku wartość wskaźnika zmniejszyła się o 0,7 punktów procentowych. Analizując stopę bezrobocia w podziale na kobiety i mężczyzn, procentowo kobiety są bardziej narażone na problem bezrobocia (co oznacza, że więcej jest bezrobotnych kobiet niż mężczyzn w wieku produkcyjnym – mężczyźni 6,5% a kobiety 6,9%) W poszczególnych gminach obszaru wskaźnik waha się od 4,7% w gminie Łukowa do 8,7% w gminie Tereszpol. Stopa bezrobocia, liczona jako stosunek liczby osób bezrobotnych do liczby ludności aktywnej ekonomicznie, w powiecie biłgorajskim na koniec marca 2015 r. była najniższa w województwie lubelskim i wynosiła 8,6%. Stopa dla powiatu zamojskiego, do którego należy gmina Radecznica, była wyższa –

14,7%. Na koniec 2013 roku stopa bezrobocia w powiecie zamojskim wynosiła 16,2% natomiast w powiecie biłgorajskim 9,3%.

Wykres 1. Wskaźnik bezrobocia na obszarze LGD „Ziemia Biłgorajska” w latach 2008-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Do największych pracodawców na obszarze LGD należą podmioty publiczne tj. urzędy gmin, czy szkoły. Wśród podmiotów prywatnych wyróżnia się Przedsiębiorstwo Przetwórstwa Zbożowego „KAPKA”, DPS w Teodorówce i „KIMEX”. Na obszarze LGD „Ziemia Biłgorajska” często występuje niedopasowanie kierunków kształcenia do potrzeb lokalnego rynku pracy, co powoduje trudności w znalezieniu przez pracodawców wykwalifikowanej kadry pracowników.

Dzięki informacjom pozyskanym na podstawie ankietyzacji mieszkańców i wywiadu indywidualnego z wybranymi mieszkańcami LGD można stwierdzić, że grupą osób borykającą się z największymi trudnościami na rynku pracy są osoby młode kończące naukę w szkołach średnich i wyższych, które z powodów trudności w znalezieniu pracy (z powodu ich braku lub nieodpowiadających oczekiwań zarobkowych i dziedzinowych, a także z powodu braku wymaganego przez pracodawców doświadczenia) emigrują do większych ośrodków miejskich lub za granicę. Ponadto grupą, która ma trudności na rynku pracy są osoby starsze i osoby przed emeryturą, które w przypadku utraty pracy mają trudności ze znalezieniem nowej posady, głównie ze względu na niewystarczające umiejętności technologiczne oraz kobiety, szczególnie powracające po urlopie macierzyńskim.

3.4. Rolnictwo i przedsiębiorczość pozarolnicza

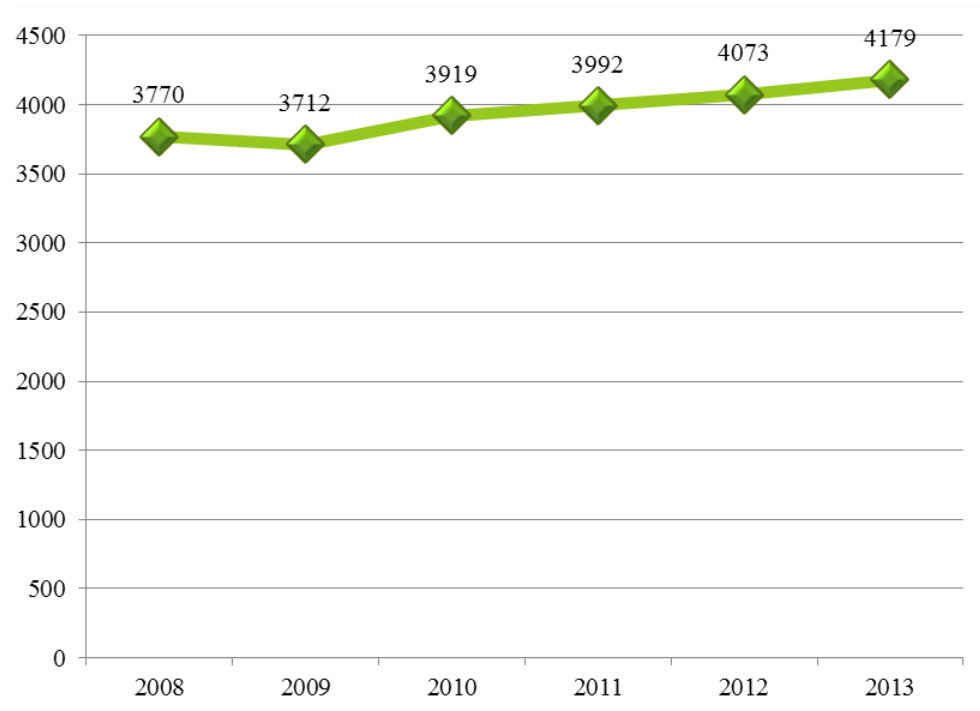
Na terenie LGD znajduje się 16 430 gospodarstw. Najwięcej jest gospodarstw rolnych od 1 do 5 ha (44%). Gospodarstwa powyżej 15 ha stanowią jedynie 3% wszystkich gospodarstw.

Średnia powierzchnia gospodarstw na obszarze LGD w 2010 roku (rok ostatniego Powszechnego Spisu Rolnego) była wysoka i wynosiła 6,9 ha. Największą średnią powierzchnią charakteryzowała się gmina Łukowa (10,52 ha), a najmniejszą gmina Biłgoraj (4,19 ha).

Zatrudnienie w rolnictwie w gminach LGD „Ziemia Biłgorajska” waha się w granicach 1000-2000 osób w każdej gminie.

Na obszarze LGD „Ziemia Biłgorajska” w 2013 roku zarejestrowanych było 4179 podmiotów gospodarczych (4213 podmiotów w 2014 roku). Od 2008 roku liczba podmiotów gospodarczych jest coraz większa, wzrosła o 409 podmiotów. Negatywną cechą jest niska przeżywalność nowopowstałych przedsiębiorstw, natomiast istniejące firmy często borykają się z problemami finansowymi.

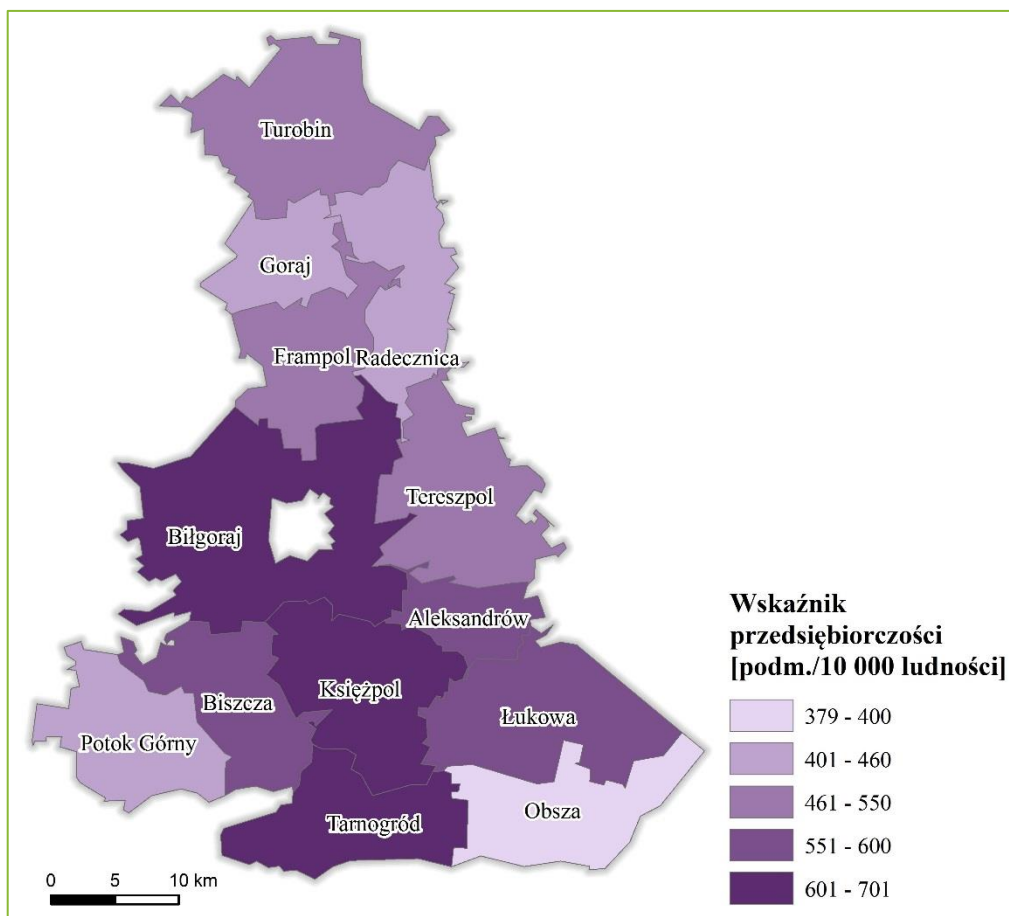
Wykres 2. Zmiany liczby podmiotów gospodarczych w latach 2008-2014 na obszarze LGD „Ziemia Biłgorajska”

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

96% podmiotów gospodarczych w 2013 roku stanowiły mikroprzedsiębiorstwa (zatrudniające do 9 pracowników), małych przedsiębiorstw (10-49 zatrudnionych) było 154, średnich (50-249 zatrudnionych) – 11, a w gminie Radecznica występuje 1 duże przedsiębiorstwo.

Ryc. 2. Wskaźnik przedsiębiorczości w poszczególnych gminach LGD „Ziemia Biłgorajska”

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL

Wskaźnik przedsiębiorczości mierzony liczbą podmiotów gospodarczych na 10 000 mieszkańców w 2013 r. wyniósł 539 podm./10 000 os. Największy wskaźnik przedsiębiorczości zarejestrowano w gminie Tarnogród (701 podm./10 000 os.), a najmniejszy w gminie Obsza (379 podm./10 000 os.).

W podziale na sekcje PKD 2007 najwięcej przedsiębiorstw reprezentuje sekcję G tj. handel (1204 przedsiębiorstw). Znaczna liczba podmiotów funkcjonuje również w sekcji F (budownictwo) i C (przetwórstwo przemysłowe). Najbardziej rozwojową branżą na obszarze LGD jest przetwórstwo drzewne, ze względu na duże zalesienie obszaru oraz tradycje stolarskie i meblarskie. Teren LGD „Ziemia Biłgorajska” jest również predystynowany do rozwoju turystyki ze względu na liczne zabytki, lasy i rzeki z możliwością wykorzystania na organizację spływów kajakowych.

Przedsiębiorczość społeczna na obszarze LGD „Ziemia Biłgorajska” jest średnio rozwinięta. Przedsiębiorstwa, które można tak określić znajdują się w gminie Biłgoraj, Frampol, Obsza, Radecznica i Tarnogród. W gminie Biłgoraj działa Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych, w gminie Frampol i Obsza funkcjonują Gminne Spółdzielnie „Samopomoc Chłopska”, w gminie Radecznica Stowarzyszenie „Przyjazna Wieś” i Stowarzyszenie „Twórzmy Dobro”. W gminie Tarnogród działa najwięcej takich podmiotów: „Stowarzyszenie Horyzont Plus”, Tarnogrodzkie Stowarzyszenie Na Rzecz Osób Niepełnosprawnych, Stowarzyszenie „Złota Nitka” w Luchowie Dolnym, Stowarzyszenie „Europejskie Centrum Partnerstwa Lokalnego”, Tarnogrodzkie Towarzystwo Regionalne. Na obszarze Gminy Tarnogród prężnie działają stowarzyszenia, które prowadzą działalność gospodarczą: Towarzystwo Kultury Teatralnej Ziemi Lubelskiej, Stowarzyszenie Kombatantów R.P. i Osób Represjonowanych Miasta i Gminy w Tarnogrodzie, Ludowy Klub Sportowy „Grom” w Różańcu. Ponadto na obszarze całej LGD „Ziemia Biłgorajska” funkcjonują jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej, które również prowadzą działalność gospodarczą.

Tabela 2. Przedsiębiorstwa społeczne na terenie LGD „Ziemia Biłgorajska”

Stowarzyszenia prowadzące działalność gospodarczą	Lokalizacja	Rodzaj działalności
Gmina Frampol		
Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska”	Frampol	Handel
Gmina Biłgoraj		
Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych w Gminie Biłgoraj	Gmina Biłgoraj	Wspieranie wszechstronnego i zrównoważonego rozwoju społecznego, kulturalnego i gospodarczego Gminy Biłgoraj, integracja mieszkańców gminy, przeciwdziałanie bezradności i wykluczeniu społecznemu oraz wspieranie demokracji i budowanie społeczeństwa obywatelskiego w środowisku lokalnym
Gmina Obsza		
Gminna Spółdzielnia Samopomoc Chłopska w Obszy	Obsza	Sprzedaż detaliczna prowadzona w niewyspecjalizowanych sklepach z przewagą żywności, napojów i wyrobów tytoniowych
Gmina Radecznica		
Stowarzyszenie „Przyjazna Wieś”	Zakłodzie	Działania na rzecz rozwoju społeczności lokalnej, integracja lokalnego środowiska, promocja idei zdrowego społeczeństwa, prowadzenie działalności turystycznej, krajoznawczej i kulturowej
Stowarzyszenie „Twórzmy Dobro”	Mokrelipie	Działalność na rzecz rozwoju społeczności lokalnej, wspierania inicjatyw społecznych, działalności kulturalnej, fizycznej i sportowej, ochrony środowiska, ochrony zdrowia i pomocy społecznej, rehabilitacji osób niepełnosprawnych
Gmina Tarnogród		
„Stowarzyszenie Horyzont Plus”	Tarnogród	Poprawa warunków życia mieszkańców
Tarnogrodzkie Stowarzyszenie Na Rzecz	Tarnogród	Pomoc w przewycięzaniu trudnych sytuacji życiowych, działalność wspierająca, pomoc społeczna, w tym pomoc

Osób Niepełnosprawnych		rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywanie ich szans
Stowarzyszenie „Złota Nitka” w Luchowie Dolnym	Luchów Dolny	Organizowanie przedsięwzięć szkoleniowych i informacyjnych służących podnoszeniu wiedzy społeczności lokalnej, wspieranie i inicjowanie różnych form rozwoju gospodarczego wsi, prowadzenie działalności kulturalnej, sportowej, turystycznej i krajoznawczej, propagowanie inicjatyw służących ochronie środowiska
Stowarzyszenie „Europejskie Centrum Partnerstwa Lokalnego”	Luchów Górny	Pomoc społeczna, w tym pomoc rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywanie szans tych rodzin i osób, podtrzymywanie tradycji narodowej, pielęgnowanie polskości i rozwój świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej
Tarnogrodzkie Towarzystwo Regionalne	Tarnogród	Promocja miasta i gminy Tarnogród, prowadzenie działalności wydawniczej poświęconej miastu i okolicom, współdziałanie w organizacji spotkań, odczytów, obchodów rocznic, imprez kulturalnych, inspiracja działań na rzecz rozwoju środowiska, prowadzenie badań historycznych poświęconych miastu i gminie Tarnogród

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankietyzacji, sierpień 2015

W gminie Tarnogród działa również Tarnogrodzkie Zrzeszenie Plantatorów Owoców „Roztocze”, które prowadzi działalność w zakresie uprawy drzew i krzewów owocowych ziarnkowych i pestkowych, uprawy pozostałych drzew i krzewów owocowych oraz orzechów, sprzedaży hurtowej owoców i warzyw.

W gminie Frampol również funkcjonuje podobne zrzeszenie – FRAM-POL Zrzeszenie Producentów Owoców i Warzyw. Grupa skupia 92 plantatorów i 200-300 drobniejszych dostawców z 8 okolicznych gmin (w tym 4 gminy z LGD): Chrzanów, Dzwola, Goraj, Radecznicza Turobin, Żółkiewka i Frampol. Zrzeszenie prowadzi 15 skupów i dostarcza owoce przetwórciom z całego kraju. Producenci zrzeszeni w grupie uprawiają przede wszystkim czarne porzeczki, ale również inne owoce miękkie takie jak: aronia, truskawki i maliny.

Ziemia Biłgorajska posiada liczne zasoby i surowce leśne oraz rolne, które można wykorzystać w innowacyjnym rozwoju przedsiębiorczości. Są to zarówno zasoby drewna, jak i runa leśnego (jeżyny, jagody, grzyby itp.).

3.5. Infrastruktura techniczna i zagospodarowanie

Obszar LGD „Ziemia Biłgorajska” jest spójny pod względem zagospodarowania przestrzennego. W użytkowaniu terenu LGD dominują tereny rolnicze (44% powierzchni) i leśne (33%). Mniejszy odsetek stanowią tereny zabudowane (16%) i łąki (7%).

W układzie osadniczym LGD wyróżniają się dwa skupiska zwartej zabudowy – miasta Frampol i Tarnogród. Sieć osadnicza na obszarach wiejskich koncentruje się w północnej i południowej części obszaru LGD, ze względu na duże zalesienie centralnej części. Miejscowości wiejskie ciągną się długimi pasmami wzdłuż dróg.

Obszar charakteryzuje się dobrą zewnętrzną i wewnętrzną dostępnością komunikacyjną. W jego północnej części przebiega droga krajowa nr 74. Wewnętrzną dostępność komunikacyjną warunkuje gęsta sieć dróg wojewódzkich (nr 848, 849, 835, 853, 858, 863, 877) i powiatowych.

Duże znaczenie dla realizacji LSR ma sfera energetyczna na obszarze LGD, w szczególności efektywność energetyczna i wykorzystanie odnawialnych źródeł energii. Na terenie LGD „Ziemia Biłgorajska” od 2007 roku wykonano liczne inwestycje związane z poprawą funkcjonowania budynków użyteczności publicznej oraz wymianą oświetlenia ulicznego. Na badanym terenie dużą popularnością cieszą się również inwestycje związane z wykorzystaniem energii przyjaznej środowisku. Najwięcej inwestycji wykonano w zakresie wykorzystania energii słonecznej poprzez instalację kolektorów słonecznych. Niestety świadomość ekologiczna mieszkańców LGD jest wciąż na niskim poziomie, ponieważ nie zdają sobie sprawy z konsekwencji zanieczyszczenia środowiska. Na obszarze LGD występują jednak duże potrzeby w zakresie poprawy efektywności energetycznej.

3.6. Dziedzictwo kulturowe i turystyka

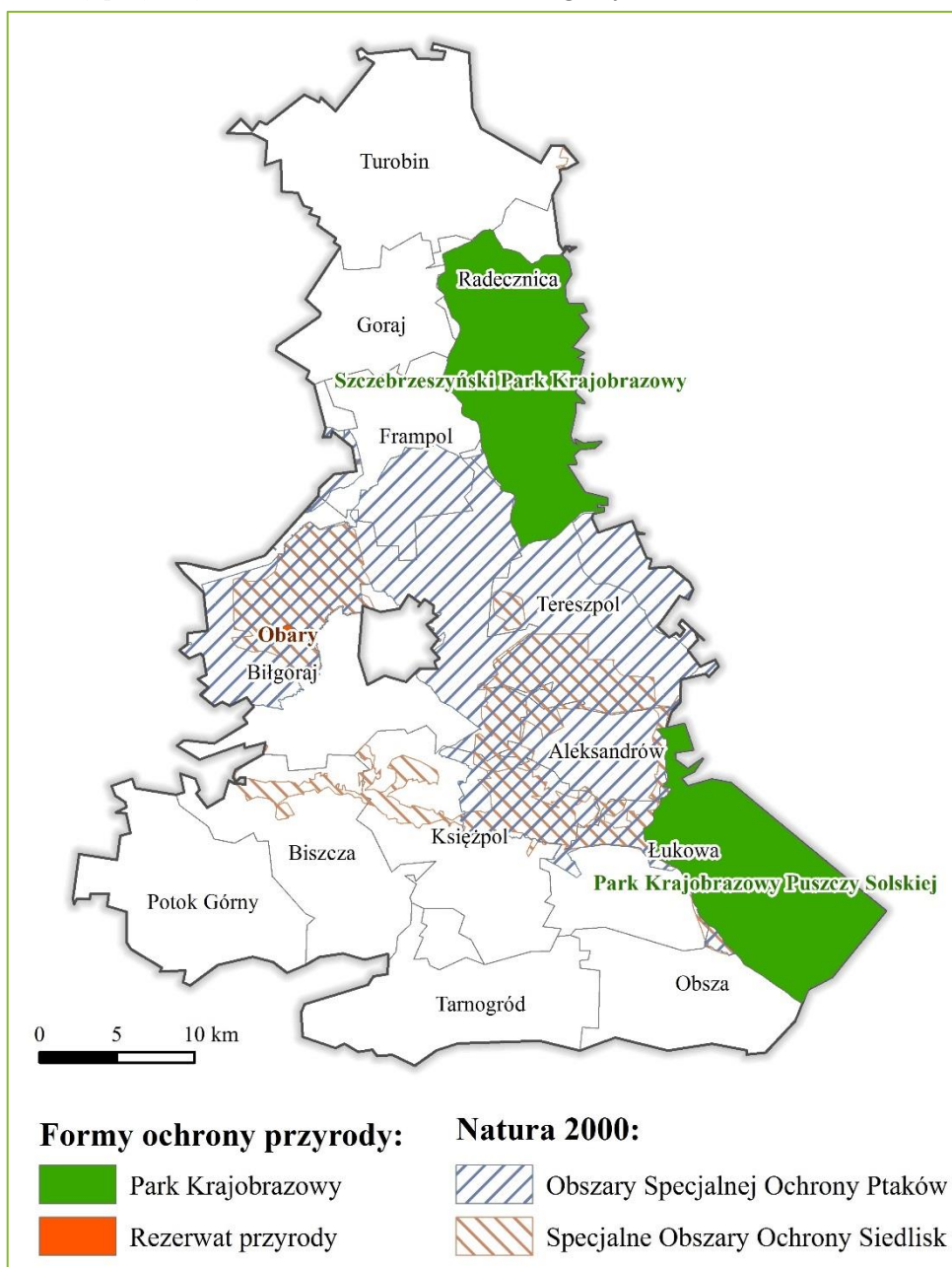
Obszar LGD „Ziemia Biłgorajska” charakteryzuje się występowaniem wielu interesujących zabytków. Najbogatsza pod tym względem jest gmina Frampol, Radecznicza i Tarnogród. Zabytki LGD, zwłaszcza obiekty sakralne, świadczą o wielokulturowości tego obszaru. Znajdują się tu liczne zabytkowe kościoły, w tym kościoły, które niegdyś były cerkwiemi, a także obecne cerkwie. Znaczna liczba zabytków na obszarze LGD „Ziemia Biłgorajska” jest w złym stanie technicznym i wymaga modernizacji.

W gminie Aleksandrów znajduje się interesujący zabytek techniki w postaci młyna wodnego i tartaku z końca XIX wieku. Odkryto tu również 42 stanowiska archeologiczne, świadczące o wczesnym zasiedleniu terenów, które obejmuje gmina. Charakterystycznym obiektem wpisanym do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków jest układ urbanistyczny miasta Frampol, który został opracowany na podstawie renesansowych wzorów idealnego miasta. Wyjątkowym zabytkiem jest również Sanktuarium Św. Antoniego wraz z kaplicą „na wodzie” w Radeczniczy. Kościół i klasztor bernardynów pochodzą z XVII wieku. W miejscu kaplicy „na wodzie” według tradycji objawił się Św. Antoni wieśniakowi, a woda wypływająca z tamtejszego źródła ma moc uzdrawiającą. Sanktuarium z cudownym obrazem Św. Antoniego z Dzieciątkiem i lilią jest miejscem licznych pielgrzymek i jest określane jako „Lubelska Częstochowa”.

„Ziemia Biłgorajska” słynie z licznych produktów regionalnych. Wytwarzany jest tutaj piróg biłgorajski i żurawinówka biłgorajska. Inne przykłady produktów regionalnych z tego obszaru to: miód, aleksandrowska kapusta uwarzana, ser dzieżkowy, fajereczki, podplomyki, słonina, kutia, piróg gryczany, kaszaczki, olej lniany, zupa cebulowa.

Na obszarze LGD „Ziemia Biłgorajska” działają liczni twórcy ludowi, specjalizujący się w rzeźbie, malarstwie, poezji, śpiewie, hafcie krzyżkowym czy malowaniu pisanek. Tak rozwinięta działalność związana ze specyfiką Ziemi Biłgorajskiej jest wynikiem silnego poczucia tożsamości lokalnej wśród mieszkańców.

Ryc. 3. Formy ochrony przyrody na obszarze LGD „Ziemia Biłgorajska”

Źródło: opracowanie własne

Lokalna Grupa Działania „Ziemia Biłgorajska” posiada potencjał do rozwoju turystyki ze względu na zróżnicowanie swojego terytorium. Obszar jest położony w obrębie pagórkowatego Roztocza ze znacznymi deniwelacjami terenu i zalesionej Równiny Biłgorajskiej. Lesistość obszaru LGD jest bardzo wysoka i wynosi 33%. 14% obszaru LGD zajmują obszary chronione: Szczebrzeszyński Park Krajobrazowy, Park Krajobrazowy Puszczy Solskiej, Rezerwat przyrody „Obary” oraz obszary Natura 2000. Na tym obszarze występują liczne atrakcje przyrodnicze, takie jak malownicze źródła rzeki Stok, zespół źródeł w Zaporzu w gminie Radecznicza, punkty widokowe, wąwozy i jary. Powyższe uwarunkowania predystynują Ziemię Biłgorajską do rozwoju turystyki przyrodniczej, aktywnej (rowerowej, zimowej) i wiejskiej.

Liczne zabytki sakralne, świadczące o wielokulturowości obszaru stanowią atrakcję dla miłośników historii i kultury, a sanktuarium w Radeczniczy jest impulsem do rozwoju turystyki pielgrzymkowej. Oprócz licznych obiektów uznanych za zabytkowe na obszarze LGD spotkać można wiele innych atrakcji, które mogą przyciągnąć turystów: kamieniołomy w Żelebsku, kapliczki, pomniki.

W gminach należących do Stowarzyszenia znajdują się również sztuczne zalewy, przystosowane do świadczenia usług turystyczno-rekreacyjnych: zalew w Aleksandrowie, Biszczu-Żary, zalew we Frampolu i Goraju.

Obszar LGD „Ziemia Biłgorajska” charakteryzuje się gęstą siecią szlaków turystycznych, dzięki którym obszar może być zwiedzany z „kół roweru”, pieszo lub z grzbietu konia. Niestety w znacznej części szlaki turystyczne nie są odpowiednio oznaczone i zagospodarowane.

Na obszarze LGD infrastruktura informacji turystycznej nie jest dostatecznie rozwinięta. Działają tu jedynie 2 punkty informacji turystycznej, w tym jeden działający jedynie w miesiącach wakacyjnych: punkt w Urzędzie Gminy Aleksandrów i punkt w GOKSiR w Biszczu. Negatywną cechą jest brak zintegrowanej promocji obszaru LGD, a także brak wystarczającej promocji pojedynczych gmin.

Na terenie LGD funkcjonuje 47 obiektów noclegowych. Najbardziej rozbudowana jest infrastruktura noclegowa w gminie Biłgoraj i Frampol. Najmniej takich obiektów posiada gmina Obsza. Wskaźnik Schneidera tj. wskaźnik intensywności ruchu turystycznego, wyrażony liczbą turystów korzystających z noclegów, przypadającą na 1000 mieszkańców stałych na terenie LGD „Ziemia Biłgorajska” wyniósł w 2013 roku 6,8, a więc był bardzo niski. Dla porównania wskaźnik Schneidera dla powiatu biłgorajskiego to 69, natomiast dla powiatu zamojskiego – 331.

Na terenie „Ziemi Biłgorajskiej” znajduje się 20 obiektów gastronomicznych. Są to głównie bary i zajazdy świadczące usługi gastronomiczne.

Na obszarze LGD „Ziemia Biłgorajska” brakuje jednego zintegrowanego produktu turystycznego, który łączyłby najciekawsze atrakcje obszaru i którego promocja mogłaby przyciągnąć większą liczbę turystów.

3.7. Spójność obszaru

Oprócz spójności przestrzennej obszar LGD „Ziemia Biłgorajska” charakteryzuje się spójnością kulturową ze względu na wielokulturowość, co przejawia wpływami różnych kultur na jego rozwój. Na tym obszarze przenikały się 4 kultury i religie: rzymskokatolicka, greckokatolicka, prawosławna i żydowska. Spotyka się też ślady osadnictwa wołoskiego, niemieckiego i holenderskiego. W Tarnogrodzie zachowała się synagoga. W Biłgoraju, Goraju, Frampolu, Tarnogrodzie i Turobinie znajdują się kirkuty. Dawne cerkwie greckokatolickie, obecnie użytkowane przez kościół katolicki, są w Biłgoraju, Korchowcu, Księżpolu, Obszy, Zamchu, Różańcu, a cerkwie prawosławne w Soli, Biszczu, Majdanie Starym, Babicach, Lipinach Górnych, Potoku Górnym. W Tarnogrodzie jest jedyna na terenie LGD czynna cerkiew prawosławna, pod wezwaniem Świętej Trójcy.

Spójność obszaru LGD „Ziemia Biłgorajska” potwierdza włączenie go w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do Obszaru Strategicznej Interwencji *Obszary gospodarczego wykorzystania walorów przyrodniczych i kulturowych*, Obszar funkcjonalny Roztoczańsko-puszczański.

3.8. Podsumowanie

Opisane powyżej elementy tj. Kapitał ludzki i infrastruktura społeczna, Rynek pracy, Rolnictwo i przedsiębiorczość pozarolnicza, Infrastruktura techniczna i zagospodarowanie oraz Dziedzictwo kulturowe i turystyka stanowią główne obszary interwencji LSR, które w bezpośredni sposób odnoszą się do zidentyfikowanych grup defaworyzowanych tj. osoby młode do 35 roku życia, osoby starsze po 50 roku życia, kobiety, organizacje pozarządowe.

IV. ANALIZA SWOT

Poniżej przedstawiono analizę SWOT sporządzoną w oparciu o diagnozę obszaru, przygotowaną przy wykorzystaniu danych zastanych (statystykę GUS, ankietyzacja gmin) oraz pogłębionych konsultacji społecznych (głównie warsztatów dot. Analizy SWOT przeprowadzonych w każdej gminie LGD oraz indywidualnych wywiadów telefonicznych).

W celu zobrazowania spójności Analizy SWOT z diagnozą przedstawiono ją w formie tabularycznej z odniesieniem do części diagnostycznej dokumentu.

Mocne strony	Odniesienie do diagnozy	Słabe strony	Odniesienie do diagnozy
1. Aktywne, tolerancyjne i otwarte społeczeństwo, duża liczba mieszkańców uczestniczy w formalnych i nieformalnych zrzeszeniach, w szczególności zrzeszeniach kobiet w postaci Kół Gospodyń Wiejskich, a także rozwijająca się działalność organizacji pozarządowych	3.2. Kapitał ludzki i infrastruktura społeczna	1. Duża emigracja zarobkowa osób wykształconych i młodych za granicę lub do dużych ośrodków miejskich	3.2. Kapitał ludzki i infrastruktura społeczna
2. Duża liczba podmiotów i osób zajmujących się twórczością ludową oraz silne poczucie tożsamości lokalnej wśród mieszkańców	3.2. Kapitał ludzki i infrastruktura społeczna	2. Duża liczba osób żyjących w ubóstwie, oraz wzrastająca liczba osób borykających się z problemem bezrobocia	3.2. Kapitał ludzki i infrastruktura społeczna
3. Dobrze funkcjonujące i posiadające szeroką ofertę kulturową obiekty kulturalne: biblioteki publiczne i ośrodki kultury	3.2. Kapitał ludzki i infrastruktura społeczna	3. Ujemny przyrost naturalny i saldo migracji	3.2. Kapitał ludzki i infrastruktura społeczna
4. Dość duża liczba podmiotów gospodarczych	3.4. Rolnictwo i przedsiębiorczość pozarolnicza	4. Brak liderów lokalnych	3.2. Kapitał ludzki i infrastruktura społeczna
5. Liczne zasoby leśne i rolne, które można wykorzystać do innowacyjnego rozwoju przedsiębiorczości	3.4. Rolnictwo i przedsiębiorczość pozarolnicza	5. Niewystarczająca oferta spędzania wolnego czasu dla mieszkańców, w szczególności dla osób młodych, starszych i kobiet, brak w pełni wykorzystanej przestrzeni świetlic wiejskich i potencjału środowisk twórczych	3.2. Kapitał ludzki i infrastruktura społeczna
6. Zwiększający się udział energii pochodzącej z odnawialnych źródeł	3.5. Infrastruktura techniczna i zagospodarowanie	6. Niski stopień zainteresowania młodego pokolenia tradycjami lokalnymi i pielęgnowaniem dziedzictwa kulturowego	3.2. Kapitał ludzki i infrastruktura społeczna
7. Obszar charakteryzujący się bogatym dziedzictwem kulturowym i historycznym (wielokulturowość obszaru, liczne zabytki świeckie i sakralne)	3.6. Dziedzictwo kulturowe i turystyka	7. Brak zintegrowania nowych mieszkańców obszaru ze społecznością lokalną	3.2. Kapitał ludzki i infrastruktura społeczna

8. Bogate tradycje kulinarne obszaru, produkty tradycyjne	3.6. Dziedzictwo kulturowe i turystyka	8. Trudności związane ze znalezieniem wykwalifikowanej kadry pracowników	3.3. Rynek pracy
9. Liczne atrakcje przyrodnicze, duża lesistość obszaru i wysokie walory krajobrazowe	3.6. Dziedzictwo kulturowe i turystyka	9. Niewystarczająca liczba miejsc pracy, szczególnie dla kobiet ze względu na strukturę przeważających na obszarze branż działalności gospodarczej oraz pogłębiające się zjawisko marazmu wśród mieszkańców	3.3. Rynek pracy
10. Duża powierzchnia obszarów objętych różnymi formami ochrony przyrody (w tym Natura 2000)	3.6. Dziedzictwo kulturowe i turystyka	10. Niewielka liczba funkcjonujących przedsiębiorstw społecznych	3.4. Rolnictwo i przedsiębiorczość pozarolnicza
11. Dobre warunki do rozwoju turystyki aktywnej (zimowej, rowerowej), wiejskiej, przyrodniczej, pielgrzymkowej, kulturowej	3.6. Dziedzictwo kulturowe i turystyka	11. Niska przeżywalność nowopowstałych przedsiębiorstw i trudna sytuacja finansowa istniejących	3.4. Rolnictwo i przedsiębiorczość pozarolnicza
12. Istniejące szlaki turystyczne: rowerowe, kajakowe, piesze i konne	3.6. Dziedzictwo kulturowe i turystyka	12. Niewystarczająca edukacja ekologiczna mieszkańców, brak wiedzy na temat skutków zanieczyszczenia środowiska, niska świadomość ekologiczna	3.5. Infrastruktura techniczna i zagospodarowanie
		13. Duże potrzeby w zakresie poprawy efektywności energetycznej sektora prywatnego, publicznego i mieszkaniowego	3.5. Infrastruktura techniczna i zagospodarowanie
		14. Brak zintegrowanej promocji obszaru i współpracy gmin w tym zakresie, a także niewystarczająca promocja poszczególnych gmin LGD	3.6. Dziedzictwo kulturowe i turystyka
		15. Niska jakość infrastruktury turystycznej, niepełne oznaczenie szlaków, brak ich zagospodarowania	3.6. Dziedzictwo kulturowe i turystyka
		16. Brak zintegrowanego produktu turystycznego	3.6. Dziedzictwo kulturowe i turystyka
		17. Zły stan zabytków i budynków użyteczności publicznej (budynki wymagają prac związanych z poprawą efektywności energetycznej i stanu technicznego)	3.6. Dziedzictwo kulturowe i turystyka

Szanse	Odniesienie do diagnozy	Zagrożenia	Odniesienie do diagnozy
1. Aktywizacja lokalnej społeczności poprzez identyfikację lokalnych liderów i tworzenie świetlic wiejskich	3.2. Kapitał ludzki i infrastruktura społeczna	1. Wyludnianie się obszarów wiejskich wskutek ujemnego przyrostu naturalnego oraz emigracji ludzi młodych do większych miast lub za granicę	3.2. Kapitał ludzki i infrastruktura społeczna
2. Opieka senioralna jako kierunek rozwoju gospodarczego	3.2. Kapitał ludzki i infrastruktura społeczna	2. Postępujący proces starzenia się ludności na obszarze LGD	3.2. Kapitał ludzki i infrastruktura społeczna
3. Możliwość rozwoju usług związanych z opieką nad osobami starszymi i niesamodzielnymi – jako szansa rozwoju gospodarczego	3.2. Kapitał ludzki i infrastruktura społeczna	3. Pogłębiający się marazm mieszkańców wsi, niechęć do podejmowania inicjatyw prorozwojowych oraz wzajemnej współpracy	3.2. Kapitał ludzki i infrastruktura społeczna
4. Zachodzące zmiany w sposobie patrzenia na wieś jako atrakcyjne miejsca do życia, pracy i wypoczynku	3.4. Rolnictwo i przedsiębiorczość pozarolnicza 3.6. Dziedzictwo kulturowe i turystyka	4. Funkcjonowanie Wspólnej Polityki Rolnej i konieczność dostosowywania się polskiego rolnictwa do rosnącej konkurencji oraz wymaganych standardów i norm	3.4. Rolnictwo i przedsiębiorczość pozarolnicza
5. Rozwój przetwórstwa rolnego i sprzedaży bezpośredniej	3.4. Rolnictwo i przedsiębiorczość pozarolnicza	5. Utrwalanie się socjalnego modelu funkcjonowania gospodarstw rolnych na wsi (w oparciu o dopłaty bezpośrednie)	3.4. Rolnictwo i przedsiębiorczość pozarolnicza
6. Rozwój inkubatorów przedsiębiorczości i grup producentów rolnych	3.4. Rolnictwo i przedsiębiorczość pozarolnicza	6. Pogorszenie sytuacji ekonomicznej w kraju ograniczy aktywność inwestycyjną przedsiębiorstw	3.4. Rolnictwo i przedsiębiorczość pozarolnicza
7. Współpraca sieciowa podmiotów działających w sektorze drzewnym, turystycznym oraz innych	3.4. Rolnictwo i przedsiębiorczość pozarolnicza	7. Małe zainteresowanie inwestorów zewnętrznych	3.4. Rolnictwo i przedsiębiorczość pozarolnicza
8. Wykorzystanie potencjału odnawialnych źródeł energii	3.5. Infrastruktura techniczna i zagospodarowanie	8. Ograniczenia rozwoju gospodarczego wynikające z lokalizacji sieci Natura 2000	3.6. Dziedzictwo kulturowe i turystyka
9. Wzrost popytu na turystykę aktywną i przyrodniczą	3.6. Dziedzictwo kulturowe i turystyka	9. Ograniczone środki budżetu i rosnące zadłużenie gmin utrudniające realizację inwestycji prorozwojowych	Wpływ na wszystkie obszary interwencji scharakteryzowane w części diagnostycznej LSR
10. Dostępne środki w nowej perspektywie finansowej UE 2014-2020 na rozwój i utworzenie działalności gospodarczej oraz poprawę infrastruktury na terenie gmin	Wpływ na wszystkie obszary interwencji scharakteryzowane w części diagnostycznej LSR		

V. CELE I WSKAŹNIKI

Specyfika i opis celów

Cele ogólne Lokalnej Strategii Rozwoju odnoszą się do odwrócenia długookresowych następstw problemów zdefiniowanych w diagnozie i analizie SWOT. W niniejszym dokumencie wyznaczono trzy cele ogólne:

CEL OGÓLNY 1.0. KONKURENCYJNA GOSPODARKA ZIEMI BIŁGORAJSKIEJ

Cel ogólny 1.0. odnosi się do obszarów interwencji rynek pracy oraz rolnictwo i przedsiębiorczość pozarolnicza, a także kapitał ludzki i infrastruktura społeczna. Sytuacja gospodarcza LGD wskazuje na konieczność podejmowania działań mających na celu wspieranie rozwoju istniejących przedsiębiorstw oraz tworzenie nowych. Podczas ankietyzacji mieszkańców Ziemi Biłgorajskiej (ankieta nt. potrzeb i problemów mieszkańców LGD oraz przyszłych celów) najwięcej osób uznało, że najpilniejsze działania naprawcze należy podjąć w zakresie poprawy lokalnego rynku pracy. Za najważniejsze kierunki rozwoju osoby udzielające wywiadu telefonicznego (Pogłębione wywiady indywidualne identyfikujące cele LSR i wskaźniki) wskazali przedsiębiorczość, w szczególności związaną z przetwórstwem drzewnym i wykorzystaniem lokalnych zasobów.

Pierwszy cel ogólny jest ukierunkowany na zniwelowanie zidentyfikowanych w analizie SWOT słabych stron: niewystarczająca liczba miejsc pracy, szczególnie dla kobiet oraz niska przeżywalność nowopowstałych przedsiębiorstw i trudna sytuacja finansowa istniejących, duża liczba osób żyjących w ubóstwie oraz wzrastająca liczba osób borykających się z problemem bezrobocia i duża emigracja zarobkowa osób wykształconych i młodych za granicę. Ponadto pierwszy cel ma również za zadanie wzmocnienie mocnej strony obszaru Ziemi Biłgorajskiej jaką są liczne zasoby leśne (drewno i runo leśne) oraz rolnictwo. W ramach pierwszego celu rozwijana będzie jedna z trzech kluczowych branż na obszarze LGD „Ziemia Biłgorajska” – przetwórstwo przemysłowe (Sekcja C), szczególnie przetwórstwo lokalnych zasobów. Branża ta została wskazana podczas wywiadu indywidualnego identyfikującego cele LSR i wskaźniki.

Bezpośrednim odzwierciedleniem zdefiniowanych problemów są cele szczegółowe:

Cel szczegółowy 1.1. Rozwój i podniesienie konkurencyjności istniejących przedsiębiorstw z uwzględnieniem innowacyjnego wykorzystania lokalnych zasobów, obejmujące przedsięwzięcia z zakresu rozwijania działalności gospodarczej z wykorzystaniem lokalnych zasobów oraz z zachowaniem zrównoważonego rozwoju:

- ▶ 1.1.1. Rozwój przedsiębiorstw, w tym przetwórstwa, z uwzględnieniem innowacyjnego wykorzystania bazy surowcowej LGD
- ▶ 1.1.2. Wsparcie istniejących przedsiębiorstw w myśl zasady zrównoważonego rozwoju

Cel szczegółowy 1.2. Rozwój aktywności gospodarczej mieszkańców, obejmujące przedsięwzięcia w zakresie podejmowania działalności gospodarczej oraz animowania przyszłych przedsiębiorców:

- ▶ 1.2.1. Podejmowanie działalności gospodarczej wykorzystującej potencjały LGD „Ziemia Biłgorajska”
- ▶ 1.2.2. Animacja przyszłych przedsiębiorców

Cel szczegółowy 1.3. Funkcjonowanie biura LGD, obejmujące przedsięwzięcia w zakresie prowadzenia biura LGD, w tym doradztwo, szkolenia i działania komunikacyjne:

- ▶ 1.3.1. Doradztwo dla beneficjentów oraz prowadzenie biura LGD
- ▶ 1.3.2. Szkolenia dla pracowników biura LGD i Rady
- ▶ 1.3.3. Realizacja Planu komunikacji

CEL OGÓLNY 2.0. ROZWIĘTY KAPITAŁ SPOŁECZNY I WYSOKA JAKOŚĆ ŻYCIA MIESZKAŃCÓW

Cel ogólny 2.0. niweluje problemy występujące w obszarze interwencji Kapitał ludzki i infrastruktura społeczna, wśród których należy wymienić następujące słabe strony zidentyfikowane w analizie SWOT: brak lokalnych liderów, zajmujących się animacją społeczności lokalnej, niewystarczająca oferta spędzania wolnego czasu dla mieszkańców, w szczególności dla osób młodych, starszych i kobiet, brak w pełni wykorzystanej przestrzeni świetlic wiejskich, a także niski stopień zainteresowania młodego pokolenia tradycjami lokalnymi i brak zintegrowania nowych mieszkańców z już zamieszkującymi obszar LGD.

W trakcie konsultacji społecznych mieszkańcy LGD „Ziemia Biłgorajska” wskazali sposoby zniwelowania słabych stron. Podczas wywiadu indywidualnego definiującego potrzeby i problemy często wymieniane były działania edukacyjne dla mieszkańców oraz organizacja spędzania wolnego czasu. Przedsięwzięcia przewidziane w ramach drugiego celu ogólnego są odpowiedzią na powyższe problemy, gdyż są ukierunkowane na wzmocnienie kapitału społecznego oraz tożsamości lokalnej mieszkańców, większe zintegrowanie mieszkańców

poprzez udział w różnorodnych wydarzeniach i zajęciach, a także na rozwój infrastruktury umożliwiającej organizowanie takich zajęć.

Bezpośrednim odzwierciedleniem zdefiniowanych problemów są cele szczegółowe:

Cel szczegółowy 2.1. Wzmocnienie kapitału społecznego w wyniku działań szkoleniowych i edukacyjnych, obejmujący przedsięwzięcie w zakresie rozwoju kapitału społecznego poprzez działania szkoleniowe i edukacyjne:

- ▶ 2.1.1. Rozwój kompetencji i kwalifikacji mieszkańców LGD „Ziemia Biłgorajska”

Cel szczegółowy 2.2. Rozwój infrastruktury integracji społecznej, obejmujący przedsięwzięcia w zakresie poprawy dostępności mieszkańców do odpowiednio wyposażonej infrastruktury kulturowej:

- ▶ 2.2.1. Poprawa infrastruktury społecznej i kulturowej (w tym świetlice wiejskie z wyłączeniem Gminy Radecznica)
- ▶ 2.2.2. Wzmocnienie kapitału społecznego poprzez doposażenie infrastruktury społeczno-kulturowej (w tym malej architektury)

Cel szczegółowy 2.3. Wzmocnienie tożsamości lokalnej mieszkańców poprzez ich integrację oraz wspieranie działalności związanej z zachowaniem lokalnej tradycji i kultury biłgorajskiej, obejmujący przedsięwzięcia ukierunkowane na kultywowanie bogatej tradycji Ziemi Biłgorajskiej oraz wzrost integracji mieszkańców:

- ▶ 2.3.1. Zachowanie dziedzictwa lokalnego i wsparcie kapitału społecznego
- ▶ 2.3.2. Rozwój animacji lokalnej

CEL OGÓLNY 3.0. ZINTEGROWANA ZIEMIA BIŁGORAJSKA WYKORZYSTUJĄCA BOGACTWA PRZYRODNICZE

Zasoby przyrodnicze Ziemi Biłgorajskiej są jednym z jej najważniejszych potencjałów. Efektywne i zintegrowane wykorzystanie tych zasobów przyczyni się do rozwoju przedsiębiorczości turystycznej i turystyki. Jest to możliwe dzięki współpracy i powiązaniu zidentyfikowanych kluczowych branż na obszarze LGD. Oprócz przetwórstwa przemysłowego są to: działalność związana z zakwaterowaniem i gastronomią (sekcja I) jak również kultura, rozrywka i rekreacja (sekcja R). Obie branże związane są z rozwojem turystyki na obszarze Ziemi Biłgorajskiej, która stanowi jeden z kierunków rozwoju tego obszaru. Branże zostały wskazane w wywiadzie indywidualnym identyfikującym cele LSR i wskaźniki.

Trzeci cel ogólny jest ukierunkowany na rozwój mocnych stron obszaru: bogatego dziedzictwa kulturowego i historycznego tradycji kulinarnych obszaru oraz licznych produktów tradycyjnych oraz zniwelowanie zidentyfikowanych w analizę SWOT słabych stron tj. brak zintegrowanej promocji obszaru, niska jakość infrastruktury turystycznej, brak zagospodarowania i niepełne oznaczenie szlaków oraz brak zintegrowanego produktu turystycznego.

Bezpośrednim odzwierciedleniem zdefiniowanych problemów jest cel szczegółowy:

Cel szczegółowy 3.1. Wykorzystanie zasobów przyrodniczych Ziemi Biłgorajskiej podnoszące wartość przestrzeni turystycznej, obejmujący przedsięwzięcia w zakresie rozwoju infrastruktury turystycznej oraz promocji lokalnych produktów kulinarnych:

- ▶ 3.1.1. Rozwój przedsiębiorczości w zakresie zakwaterowania, rozrywki i rekreacji
- ▶ 3.1.2. Infrastruktura i promocja turystyczna z przyrodą w tle
- ▶ 3.1.3. Marketing lokalnych produktów kulinarnych

Zgodność LSR z celami określonymi w realizowanych programach

Lokalna Strategia Rozwoju Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Biłgorajska” realizowana będzie w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Jest to jedyny fundusz realizujący cele Strategii, które zakresowo wpisują się w wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER (RLKS – rozwój lokalny kierowany przez społeczność). Przedsięwzięcia wskazane w LSR pokrywają się częściowo z działaniem „Podstawowych usług i odnowy wsi” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Wyjątek stanowi tu obszar gminy Radecznica, który został wyłączony z możliwości wsparcia w ramach przedsięwzięcia „Poprawa infrastruktury społecznej i kulturowej (w tym świetlice wiejskie z wyłączeniem Gminy Radecznica)”.

Lokalna Strategia Rozwoju jest spójna z celem szczegółowym **6B Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich** (w ramach priorytetu 6 Wspieranie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich), który realizuje podejście RLKS w zakresie Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW).

Lokalny rozwój w LSR realizowany jest głównie w oparciu o „Konkurencyjną gospodarkę Ziemi Biłgorajskiej” oraz „Rozwinięty kapitał społeczny i wysoka jakość życia mieszkańców”. Dzięki realizacji celu 3 „Zintegrowana Ziemia Biłgorajska wykorzystująca bogactwa przyrodnicze” Lokalna Strategia Rozwoju poprawia spójność społeczną i turystyczną obszaru.

Strategia wspiera podejście RLKS w ramach EFRROW poprzez spójność z celem szczegółowym 6A - ułatwianie różnicowania działalności, zakładania i rozwoju małych przedsiębiorstw i tworzenia miejsc pracy. W ramach LSR (cele szczegółowe: Rozwój i podniesienie konkurencyjności istniejących przedsiębiorstw z uwzględnieniem innowacyjnego wykorzystania lokalnych zasobów i Rozwój aktywności gospodarczej mieszkańców) realizowane będą operacje w zakresie przedsiębiorczości a także inwestycje w infrastrukturę do świadczenia usług dla ludności np.: infrastrukturę w zakresie turystyki, rekreacji, kultury, dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz przetwórstwa produktów lokalnych.

Źródła finansowania

Wszystkie cele realizowane w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2016-2023 Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Biłgorajska” realizowane będą ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) w ramach PROW 2014-2020 oraz ze środków własnych poszczególnych beneficjentów.

Przedsięwzięcia LSR

CEL OGÓLNY 1.0. KONKURENCYJNA GOSPODARKA ZIEMI BIŁGORAJSKIEJ

Cel szczegółowy 1.1. Rozwój i podniesienie konkurencyjności istniejących przedsiębiorstw z uwzględnieniem innowacyjnego wykorzystania lokalnych zasobów

Przedsięwzięcie 1.1.1. Rozwój przedsiębiorstw, w tym przetwórstwa, z uwzględnieniem innowacyjnego wykorzystania bazy surowcowej LGD

UZASADNIENIE

Rozwój istniejących przedsiębiorstw poprzez ich rozbudowę czy poszerzenie działalności jest bardzo istotny w kontekście rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich. Wprowadzenie nowych produktów lub usług oraz powiększenie przedsiębiorstwa często wiąże się z koniecznością zatrudnienia nowych pracowników, co przyczyni się do zmniejszenia bezrobocia na obszarze LGD. Teren „Ziemi Biłgorajskiej” charakteryzuje się dużym zalesieniem oraz dużą powierzchnią wykorzystywaną pod produkcje rolną, w związku z czym istniejące przedsiębiorstwa powinny rozwijać się poprzez wykorzystanie w inny niż dotychczas, innowacyjny sposób szeroko pojętych lokalnych zasobów leśnych i rolnych.

SPOSÓB REALIZACJI

Przedsięwzięcie przyczyni się do osiągnięcia celu szczegółowego 1.1. Będzie realizowane poprzez konkurs. Wśród operacji realizowanych w ramach tego przedsięwzięcia znajdują się m.in.:

- ▶ Rozwój istniejących przedsiębiorstw poprzez wprowadzenie nowych produktów lub usług, związanych z lokalnymi zasobami,
- ▶ Doposażenie istniejących przedsiębiorstw,
- ▶ Rozwój innowacyjnego przetwórstwa lokalnych produktów.

Przedsięwzięcie 1.1.2. Wsparcie istniejących przedsiębiorstw w myśl zasady zrównoważonego rozwoju

UZASADNIENIE

Funkcjonujące na obszarze LGD „Ziemia Biłgorajska” przedsiębiorstwa powinny rozwijać się z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju tj. z zachowaniem równowagi przyrodniczej. Taki rozwój może polegać na wykorzystaniu do produkcji energii odnawialnych źródeł oraz na działaniach poprawiających efektywność energetyczną obiektów. Powyższe działania przyczynią się do rozwoju przedsiębiorczości przy jednoczesnej ochronie środowiska przyrodniczego poprzez zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych do atmosfery oraz ograniczenie zużycia ciepła.

SPOSÓB REALIZACJI

Przedsięwzięcie przyczyni się do osiągnięcia celu szczegółowego 1.1. Będzie realizowane poprzez konkurs. Wśród operacji realizowanych w ramach tego przedsięwzięcia znajdują się m.in.:

- ▶ Wykorzystanie w istniejących przedsiębiorstwach mikroinstalacji odnawialnych źródeł energii,
- ▶ Działania termomodernizacyjne w istniejących przedsiębiorstwach.

Cel szczegółowy 1.2. Rozwój aktywności gospodarczej mieszkańców

Przedsięwzięcie 1.2.1. Podejmowanie działalności gospodarczej wykorzystującej potencjały LGD „Ziemia Biłgorajska”

UZASADNIENIE

Bardzo ważną kwestią na obszarach wiejskich jest rozwijanie działalności pozarolniczej. Zakładanie przez mieszkańców własnej działalności gospodarczej jest szansą na uzyskanie dochodu i zyskanie niezależności finansowej, a w konsekwencji zmniejszenie bezrobocia na danym obszarze. Podejmując decyzję o założeniu własnego przedsiębiorstwa należy wybrać branżę, w której ma ono działać. Ziemia Biłgorajska charakteryzuje się bogactwem surowców pochodzenia leśnego, które można wykorzystać przy planowaniu podjęcia działalności gospodarczej.

SPOSÓB REALIZACJI

Przedsięwzięcie przyczyni się do osiągnięcia celu szczegółowego 1.2. Będzie realizowane poprzez konkurs. Wśród operacji realizowanych w ramach tego przedsięwzięcia znajdują się m.in.:

- ▶ Tworzenie nowych przedsiębiorstw z wykorzystaniem lokalnych zasobów „Ziemi Biłgorajskiej”.

Przedsięwzięcie 1.2.2. Animacja przyszłych przedsiębiorców

UZASADNIENIE

Zakładanie działalności gospodarczej wiąże się z szeregiem formalności, które niejednokrotnie mogą przerastać osoby, które chciałyby taką działalność założyć, dlatego bardzo ważne jest organizowanie licznych spotkań i szkoleń mających na celu pomoc w założeniu, a w dalszej kolejności prowadzeniu przedsiębiorstwa.

SPOSÓB REALIZACJI

Przedsięwzięcie przyczyni się do osiągnięcia celu szczegółowego 1.2. Będzie realizowane w ramach działań aktywizacyjnych LGD. Wśród operacji realizowanych w ramach tego przedsięwzięcia znajdują się m.in.:

- ▶ Organizacja spotkań i szkoleń w zakresie zakładania własnej działalności gospodarczej,
- ▶ Organizacja spotkań i szkoleń w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej.

Cel szczegółowy 1.3. Funkcjonowanie biura LGD

Przedsięwzięcie 1.3.1. Doradztwo dla beneficjentów oraz prowadzenie biura LGD

UZASADNIENIE

W celu jak najpełniejszej realizacji zapisów Lokalnej Strategii Rozwoju pracownicy Biura LGD będą udzielać potencjalnym beneficjentom i beneficjentom LGD doradztwa w zakresie prawidłowego przygotowania, realizacji i rozliczania projektów w ramach LSR. Dla zarządzania wdrażaniem LSR konieczne jest również funkcjonowanie Biura wraz z zatrudnionymi w nim pracownikami.

SPOSÓB REALIZACJI

Przedsięwzięcie przyczyni się do osiągnięcia celu szczegółowego 1.3. Będzie realizowane w ramach kosztów bieżących LGD. W jego ramach planowane jest prowadzenie Biura LGD oraz prowadzenie doradztwa.

Przedsięwzięcie 1.3.2. Szkolenia dla pracowników biura LGD i Rady

UZASADNIENIE

Do jak najlepszego i najbardziej efektywnego wdrożenia Lokalnej Strategii Rozwoju pracownicy Biura oraz członkowie poszczególnych organów LGD powinni mieć odpowiednie kwalifikacje, w związku z tym zaplanowano dla nich pakiet szkoleń, które przyczynią się do zwiększenia ich kompetencji i wiedzy niezbędnej do wdrożenia LSR.

SPOSÓB REALIZACJI

Przedsięwzięcie przyczyni się do osiągnięcia celu szczegółowego 1.3. Będzie realizowane w ramach kosztów bieżących LGD. Wśród operacji realizowanych w ramach tego przedsięwzięcia znajdują się m.in.:

- ▶ Szkolenia dla pracowników Biura LGD
- ▶ Szkolenia dla członków Rady LGD
- ▶ Szkolenia dla pozostałych organów LGD

Przedsięwzięcie 1.3.3. Realizacja Planu komunikacji

UZASADNIENIE

Realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju wymaga podjęcia działań komunikacyjnych pomiędzy Stowarzyszeniem a społecznością lokalną. W tym celu LGD zaplanowało Plan komunikacji, zawierający odpowiednie działania komunikacyjne oraz przypisane do nich środki przekazu odpowiadające potrzebom lokalnej społeczności, w tym zidentyfikowanym grupom defaworyzowanym.

SPOSÓB REALIZACJI

Przedsięwzięcie przyczyni się do osiągnięcia celu szczegółowego 1.3. Będzie realizowane w ramach działań aktywizacyjnych LGD. W jego ramach planowana jest realizacja zaprojektowanego Planu Komunikacji.

CEL OGÓLNY 2.0. ROZWIĘTY KAPITAŁ SPOŁECZNY I WYSOKA JAKOŚĆ ŻYCIA MIESZKAŃCÓW

Cel szczegółowy 2.1. Wzmocnienie kapitału społecznego w wyniku działań szkoleniowych i edukacyjnych

Przedsięwzięcie 2.1.1. Rozwój kompetencji i kwalifikacji mieszkańców LGD „Ziemia Biłgorajska”

UZASADNIENIE

Prowadzenie różnorodnych szkoleń i kursów ma na celu zmniejszanie nierówności w edukacji, podniesienie kwalifikacji mieszkańców oraz ewentualne przebranzowienie się osób, nie mogących znaleźć pracy w swoim zawodzie. Działania szkoleniowe i edukacyjne przyczynią się do rozwoju kapitału społecznego „Ziemii Biłgorajskiej”.

SPOSÓB REALIZACJI

Przedsięwzięcie przyczyni się do osiągnięcia celu szczegółowego 2.1. Będzie realizowane poprzez projekt grantowy. Wśród operacji realizowanych w ramach tego przedsięwzięcia znajdują się m.in.:

- ▶ Organizacja szkoleń podnoszących kwalifikacje pracowników,
- ▶ Organizacja kursów w różnych zawodach, ukierunkowanych na potrzeby lokalnego rynku pracy.

Cel szczegółowy 2.2. Rozwój infrastruktury integracji społecznej

Przedsięwzięcie 2.2.1. Poprawa infrastruktury społecznej i kulturowej (w tym świetlice wiejskie z wyłączeniem Gminy Radecznica)

UZASADNIENIE

Dostępność infrastruktury społeczno-kulturowej, do której należą świetlice wiejskie, kluby, centra kultury wiejskiej, jest bardzo ważna dla mieszkańców obszarów wiejskich gdyż pozwala na zaspokojenie wyższych potrzeb związanych z kulturą. Są to miejsca integracji mieszkańców, miejsca, gdzie młodzież spędza czas wolny po szkole i rozwija swoje pasje oraz gdzie spotykają się aktywni seniorzy. W ramach niniejszego przedsięwzięcia wspierany będzie remont i budowa nowych obiektów infrastruktury społeczno-kulturowej na obszarze LGD „Ziemia Biłgorajska” w celu zwiększenia jej dostępności dla mieszkańców.

Z powodu zbieżności zakresu przedsięwzięcia z działaniem „Podstawowe usługi i odnowa wsi” PROW 2014-2020 Lokalna Grupa Działania wyklucza osoby i podmioty z terenu gminy Radecznica w aplikowaniu o środki w ramach niniejszego przedsięwzięcia.

SPOSÓB REALIZACJI

Przedsięwzięcie przyczyni się do osiągnięcia celu szczegółowego 2.2. Będzie realizowane poprzez konkurs. Wśród operacji realizowanych w ramach tego przedsięwzięcia znajdują się m.in.:

- ▶ Remont infrastruktury społeczno-kulturowej,
- ▶ Budowa nowych obiektów infrastruktury społeczno-kulturowej.

Przedsięwzięcie 2.2.2. Wzmocnienie kapitału społecznego poprzez doposażenie infrastruktury społeczno-kulturowej (w tym malej architektury)

UZASADNIENIE

Dostęp do infrastruktury społecznej i kulturowej to nie wszystko, równie ważne jest odpowiednie wyposażenie takich obiektów w sprzęt pozwalający na realizację różnorodnych zajęć aktywizujących społeczność lokalną. Bez takiego wyposażenia świetlice wiejskie i kluby nie mogą spełniać swoich funkcji związanych z integracją ludności oraz promocją dziedzictwa kulturowego.

SPOSÓB REALIZACJI

Przedsięwzięcie przyczyni się do osiągnięcia celu szczegółowego 2.2. Będzie realizowane poprzez projekt grantowy. Wśród operacji realizowanych w ramach tego przedsięwzięcia znajdują się m.in.:

- ▶ Wyposażenie świetlic wiejskich i klubów w sprzęt muzyczny (odtwarzacz muzyki, nagłośnienie itp.)
- ▶ Wyposażenie świetlic wiejskich i klubów w sprzęt kuchenny i AGD,
- ▶ Wyposażenie świetlic wiejskich i klubów w sprzęt sportowy i rekreacyjny

Cel szczegółowy 2.3. Wzmocnienie tożsamości lokalnej mieszkańców poprzez ich integrację oraz wspieranie działalności związanej z zachowaniem lokalnej tradycji i kultury biłgorajskiej

Przedsięwzięcie 2.3.1. Zachowanie dziedzictwa lokalnego i wsparcie kapitału społecznego

UZASADNIENIE

Każdy obszar posiada swoją historię i tradycję, które należy pielęgnować aby nie uległy zapomnieniu. Tradycje i wielokulturowość „Ziemi Biłgorajskiej” związane są m.in. z regionalnymi przepisami kulinarnymi i rękodziełem sitarskim. Lokalne biłgorajskie tradycje będą kultywowane poprzez organizację imprez i warsztatów rzemieślniczych.

SPOSÓB REALIZACJI

Przedsięwzięcie przyczyni się do osiągnięcia celu szczegółowego 2.3. Będzie realizowane poprzez projekt grantowy. Wśród operacji realizowanych w ramach tego przedsięwzięcia znajdują się m.in.:

- ▶ Organizacja imprez promujących lokalne dziedzictwo i tradycje,
- ▶ Organizacja warsztatów tematycznych (kulinarnych, rękodzielniczych itp.).

Przedsięwzięcie 2.3.2. Rozwój animacji lokalnej

UZASADNIENIE

Spotkania informacyjno-komunikacyjne ze społecznością lokalną są sposobem komunikacji.

SPOSÓB REALIZACJI

Przedsięwzięcie przyczyni się do osiągnięcia celu szczegółowego 2.3. Będzie realizowane w ramach działań aktywizacyjnych LGD. Wśród operacji realizowanych w ramach tego przedsięwzięcia znajdują się m.in.:

- ▶ Organizacja spotkań informacyjno-komunikacyjnych na temat poprawnego przygotowania projektu, wpisującego się w założenia LSR
- ▶ Spotkania i szkolenia dla potencjalnych wnioskodawców na temat kryteriów i procedur naboru projektów
- ▶ Spotkania i szkolenia dla potencjalnych wnioskodawców na temat poprawnej realizacji i rozliczania projektów

CEL OGÓLNY 3.0. ZINTEGROWANA ZIEMIA BIŁGORAJSKA WYKORZYSTUJĄCA BOGACTWA PRZYRODNICZE

Cel szczegółowy 3.1. Wykorzystanie zasobów przyrodniczych Ziemi Biłgorajskiej podnoszące wartość przestrzeni turystycznej

Przedsięwzięcie 3.1.1. Rozwój przedsiębiorczości w zakresie zakwaterowania oraz rozrywki i rekreacji

UZASADNIENIE

Rozwój turystyki jest uwarunkowany występowaniem walorów turystycznych oraz odpowiedniego zagospodarowania turystycznego tj. infrastruktury noclegowo-gastronomicznej oraz innych atrakcji. Zagospodarowanie turystyczne „Ziemi Biłgorajskiej” nie jest na wysokim poziomie, dlatego zasadne jest wspieranie rozwoju istniejących przedsiębiorstw zajmujących się usługami turystycznymi.

SPOSÓB REALIZACJI

Przedsięwzięcie przyczyni się do osiągnięcia celu szczegółowego 3.1. Będzie realizowane poprzez konkurs. Wśród operacji realizowanych w ramach tego przedsięwzięcia znajdują się m.in.:

- ▶ Rozwój istniejącego przedsiębiorstwa w zakresie zakwaterowania,
- ▶ Rozwój istniejącego przedsiębiorstwa w zakresie rozrywki i rekreacji.

Przedsięwzięcie 3.1.2. Infrastruktura i promocja turystyczna z przyrodą w tle

UZASADNIENIE

Infrastruktura turystyczna jest najważniejszym czynnikiem rozwoju turystyki. Oprócz bazy noclegowo-gastronomicznej należą do niej atrakcyjnie zagospodarowane przestrzenie publiczne, interesujące muzea, mała architektura. Bardzo ważna jest również skuteczna promocja turystyczna obszaru oraz zapewnienie informacji turystycznej dla turystów.

SPOSÓB REALIZACJI

Przedsięwzięcie przyczyni się do osiągnięcia celu szczegółowego 3.1. Będzie realizowane poprzez konkurs. Wśród operacji realizowanych w ramach tego przedsięwzięcia znajdują się m.in.:

- ▶ Wyposażenie szlaków turystycznych w infrastrukturę towarzyszącą,
- ▶ Remont i modernizacja muzeów, izb pamięci,
- ▶ Zagospodarowanie przestrzeni publicznych, wyposażenie w małą architekturę,
- ▶ Utworzenie punktów informacji turystycznej.

Przedsięwzięcie 3.1.3. Marketing lokalnych produktów kulinarnych

UZASADNIENIE

„Ziemia Biłgorajska” to obszar, skąd pochodzą liczne produkty tradycyjne, które należy upowszechniać i promować. W ramach niniejszego przedsięwzięcia planowane jest powiązanie atrakcji turystycznych z tematyką żywności, a w szczególności kuchni regionalnej.

SPOSÓB REALIZACJI

Przedsięwzięcie przyczyni się do osiągnięcia celu szczegółowego 3.1. Będzie realizowane poprzez **projekty współpracy z sąsiednimi LGD i partnerami z zagranicy**. Projekt o zasięgu krajowym będzie się opierał o współpracę z LGD „Kraina wokół Lublina”, LGD Ziemia Biłgorajska, LGD Ziemi Kraśnickiej a jego głównym celem będzie utworzenie szlaku kulinarnego obejmującego obszar partnerskich LGD. Projekt skierowany będzie do osób i podmiotów, których działalność związana jest z produkcją i/lub dystrybucją lokalnych produktów kulinarnych. W ramach projektu przewiduje się utworzenie sieci producentów i dystrybutorów produktów tradycyjnych i lokalnych, zainicjowanie współpracy pomiędzy producentami produktów tradycyjnych i lokalnych a podmiotami działającymi w branży gastronomicznej oraz turystycznej, promocja oraz wprowadzanie na rynek produktów tradycyjnych i lokalnych, oznakowanie szlaku, działania edukacyjne i szkoleniowe dotyczące prowadzenia na rynek i obrotu produktami lokalnymi.

Celem pośrednim projektu będzie powiązanie atrakcji turystycznych z tematyką żywności a w szczególności kuchni regionalnej:

- ▶ miejsca gdzie można skosztować produktów kuchni lokalnej czy regionalnej (zajazdy, restauracje, kwatery agroturystyczne),
- ▶ sklepy z produktami regionalnymi;
- ▶ obiekty związane z technologią produkcji (np. wypiek chleba z możliwością degustacji, miejsce produkcji soków z lokalnych owoców i warzyw z możliwością zakupu itp.)
- ▶ wydarzenia takie jak: festiwale, pokazy kulinarne z degustacją produktów, pokazy sztuki przyrządzania potraw tradycyjnych itp.
- ▶ osoby trudniące się tradycyjnym wyrobem produktów żywnościowych oraz przechowujące pamięć o tradycyjnych technologiach przetwarzania żywności.

Bezpośrednimi grupami odbiorców szlaku będą: turyści krajowi i zagraniczni, turyści indywidualni oraz grupy zorganizowane, mieszkańcy obszaru partnerskich LGD (różne grupy wiekowe w tym rodziny z dziećmi), smakosze kuchni regionalnej.

Projekt współpracy międzynarodowej będzie się opierał na współpracy podmiotów w zakresie wzajemnej promocji lokalnych produktów kulinarnych. Wskaźniki produktu realizacji projektów wskazano w macierzy celów i wskaźników LSR. W ramach międzynarodowego projektu współpracy LGD „Ziemia Biłgorajska” planuje uczestniczyć w następujących działaniach:

- ▶ dwa wyjazdy studyjne do partnera zagranicznego – LGD z Powiatu Freudenstadt w Niemczech oraz LGD Aktionsgruppe Nordschwarzwald Geschäftsstelle im Landratsan. Pierwszy wyjazd będzie dotyczył członków zarządu, biura i rady LGD oraz współpracujących samorządów, natomiast drugi wyjazd skierowany będzie do Zarządu i biura LGD, członków KGW, przedsiębiorców lokalnych i partnerów LGD prowadzących działalność około turystyczną. Wyjazdy będą miały na celu poznanie dobrych praktyk oraz wspólne opracowanie zasad certyfikacji.

- ▶ utworzenie portalu internetowego, prezentującego miejsca atrakcyjne pod względem turystycznym, atrakcje przyrodnicze, historyczne, istniejące szlaki i podmioty istotne dla osób odwiedzających obszar Lokalnej Grupy Działania.

Specyfikacja wskaźników przypisanych do przedsięwzięć, celów szczegółowych i celów ogólnych

Wszystkie zastosowane w LSR wskaźniki dedykowane są konkretnym celom (ogólnym i szczegółowym) i przedsięwzięciom. Wszystkie wskaźniki są mierzalne, ambitne i racjonalne oraz określone w czasie. Do określenia wartości poszczególnych wskaźników wykorzystano dane oparte o statystykę publiczną (BDL GUS) jak i dane LGD (pozyskane również w trakcie ankietyzacji).

W odniesieniu do przedsięwzięć zastosowano wskaźniki produktu, które mierzą fizyczne efekty będące wynikiem realizacji poszczególnych operacji. W przypadku celów szczegółowych ustalono wskaźniki rezultatu określające sposób wykorzystania produktów realizowanych operacji przez grupę docelową, dla której były one przeznaczone. Do celów ogólnych strategii przypisano wskaźniki oddziaływania, wskazujące poprawę stanu lub zmniejszenie zjawisk negatywnych w obrębie LGD. Stanowią one konsekwencję realizacji danej operacji wykraczające poza bezpośrednie i natychmiastowe efekty w odniesieniu do interesariuszy. Wyboru wskaźników do kolejnych przedsięwzięć, celów szczegółowych i ogólnych dokonano na podstawie uzyskanych w ramach konsultacji społecznych informacji oraz ustalonych sposobów wykorzystania produktów przez grupy docelowe (wskaźniki rezultatu). Dokonano również analizy długookresowych konsekwencji poszczególnych operacji w odniesieniu do beneficjentów (wskaźniki oddziaływania).

Niniejsza Strategia przyczynia się bezpośrednio do realizacji Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 poprzez realizację określonych dla Programu wskaźników produktu i rezultatu. Wskaźniki te zostały uwzględnione w obszarach tematycznych LSR tożsamych z PROW 2014-2020.

Wartości wskaźników oraz źródła weryfikacji przedstawiono w poniższej matrycy celów i wskaźników LSR.

Matryca celów i wskaźników LSR

1.0	CEL OGÓLNY 1	KONKURENCYJNA GOSPODARKA ZIEMI BIŁGORAJSKIEJ					
1.1	CELE SZCZEGÓLWE	Rozwój i podniesienie konkurencyjności istniejących przedsiębiorstw z uwzględnieniem innowacyjnego wykorzystania lokalnych zasobów					
1.2		Rozwój aktywności gospodarczej mieszkańców					
1.3		Funkcjonowanie biura LGD					
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	stan początkowy 2014 rok	plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru	
W1.0	Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców		Szt.	546	548	Dane statystyczne GUS	
	Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1000 ludności		Szt.	43	44	Dane statystyczne GUS	
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miary	stan początkowy 2015 rok	plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru	
w1.1	Liczba nowoutworzonych miejsc pracy		etaty	0	8	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD	
	Liczba operacji związanych z rozwojem przedsiębiorczości ukierunkowanych na innowacje		Szt.	0	1	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD	
w1.2	Liczba nowoutworzonych miejsc pracy		etaty	0	16	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD	
	Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych z zakresu postaw przedsiębiorczych (w tym liczba osób z grup defaworyzowanych)		Os.	0	160	Sprawozdania i dane LGD, ankiety wypełniane przez uczestników	
w1.3	Liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD		Os.	0	60	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD	
w1.3	Liczba osób zadowolonych ze spotkań przeprowadzonych przez LGD		Os.	0	200	Dane LGD, ankietyzacja uczestników	
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna,	Wskaźniki produktu			Źródło danych/sposób pomiaru
				nazwa	Jednostka miary	wartość	
			początkowa 2015 rok			końcowa 2023 rok	

			projekt współpracy, aktywizacja itp.)					
1.1.1	Rozwój przedsiębiorstw, w tym przetwórstwa, z uwzględnieniem innowacyjnego wykorzystania bazy surowcowej LGD	Przedsiębiorcy	Konkurs	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa (w tym liczba operacji ukierunkowanych na innowacje)	Szt.	0	8 (1)	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.1.2	Wsparcie istniejących przedsiębiorstw w myśl zasady zrównoważonego rozwoju	Przedsiębiorcy	Konkurs	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	Szt.	0	2	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.2.1	Podejmowanie działalności gospodarczej wykorzystującej potencjały LGD „Ziemia Biłgorajska”	Przedsiębiorcy	Konkurs	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa (w tym przez przedstawicieli grup defaworyzowanych)	Szt.	0	16(3)	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.2.2.	Animacja przyszłych przedsiębiorców	Mieszkańcy	Aktywizacja	Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych (w tym z udziałem grup defaworyzowanych)	Szt.	0	8 (4)	Dane LGD
1.3.1.	Doradztwo dla beneficjentów oraz prowadzenie biura LGD	Mieszkańcy, potencjalni beneficjenci	Koszty bieżące	Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	Os.	0	90	Dane LGD
1.3.2.	Szkolenia dla pracowników biura LGD i Rady	Pracownicy Biura, członkowie organów LGD	Koszty bieżące	Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD	Szt.	0	80	Dane LGD
				Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD	Szt.	0	32	Dane LGD
1.3.3.	Realizacja Planu komunikacji	Mieszkańcy, potencjalni beneficjenci	Aktywizacja	Liczba zrealizowanych	Szt.	0	8	Dane LGD

				działań komunikacyjnych					
SUMA				6 130 000 zł					
2.0	CEL OGÓLNY 2	ROZWINIĘTY KAPITAŁ SPOŁECZNY I WYSOKA JAKOŚĆ ŻYCIA MIESZKAŃCÓW							
2.1	CELE SZCZEGÓŁOWE	Wzmocnienie kapitału społecznego w wyniku działań szkoleniowych i edukacyjnych							
2.2		Rozwój infrastruktury integracji społecznej							
2.3		Wzmocnienie tożsamości lokalnej mieszkańców poprzez ich integrację oraz wspieranie działalności związanej z zachowaniem lokalnej tradycji i kultury biłgorajskiej							
			Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	stan początku wy 2014 rok	plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru		
W2.0	Liczba mieszkańców obszaru LGD będących członkami nieformalnych organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców		Os.	156	176	Ankietyzacja/ dane LGD i Dane statystyczne GUS			
	Liczba organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców		Szt.	29	30	Dane statystyczne GUS			
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miary	stan początku wy 2015 rok	plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru			
w2.1	Liczba osób przeszkolonych i uczestniczących we wspartych inicjatywach społeczno-kulturalnych (w tym liczba osób z grup defaworyzowanych)		Os.	0	40	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD,			
w2.2	Wzrost liczby osób korzystających z infrastruktury integracji społecznej		Os.	2600	2665	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD,			
w2.3	Liczba osób objętych inicjatywami w zakresie kultury i tradycji biłgorajskiej (w tym liczba osób z grup defaworyzowanych)		Os.	0	240	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD,			
	Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych z zakresu zasad aplikowania i procedur naboru		Os.	0	400	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD,			
			Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp.)	Wskaźniki produktu					
				nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/sposób pomiaru	
						początkowa 2015 rok	końcowa 2023 rok		
Przedsięwzięcia	Zadania	Grupy docelowe							

2.1.1	Rozwój kompetencji i kwalifikacji mieszkańców LGD „Ziemia Biłgorajska”	-	Mieszkańcy	Projekt grantowy	Liczba zorganizowanych szkoleń	Szt.	0	2	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
2.2.1	Poprawa infrastruktury społecznej i kulturowej (w tym świetlice wiejskie z wyłączeniem Gminy Radecznica)	-	Mieszkańcy, organizacje pozarządowe, JST	Konkurs	Liczba wyremontowanych / wybudowanych obiektów infrastruktury społeczno-kulturowej	Szt.	0	6	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
2.2.2.	Wzmocnienie kapitału społecznego poprzez doposażenie infrastruktury społeczno-kulturowej (w tym malej architektury)	-	Mieszkańcy, organizacje pozarządowe, JST	Projekt grantowy	Liczba doposażonych obiektów infrastruktury społeczno-kulturowej	Szt.	0	41	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
2.2.2.1.		Budowa i przebudowa placów zabaw, siłowni zewnętrznych	Mieszkańcy, organizacje pozarządowe, JST	Projekt grantowy	Liczba wybudowanych/ przebudowanych placów zabaw, siłowni zewnętrznych	Szt.	0	5	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
2.2.2.2.		Zagospodarowanie terenów turystycznych i rekreacyjnych	Mieszkańcy, organizacje pozarządowe, JST	Projekt grantowy	Liczba zagospodarowanych terenów turystycznych i rekreacyjnych	Szt.	0	6	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
2.2.2.3.		Zagospodarowanie przestrzeni publicznej	Mieszkańcy, organizacje pozarządowe, JST	Projekt grantowy	Liczba zagospodarowanych obiektów przestrzeni publicznej	Szt.	0	2	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
2.2.2.4.		Poprawa infrastruktury poprzez tworzenie ciągów pieszych	Mieszkańcy, organizacje pozarządowe, JST	Projekt grantowy	Liczba utworzonych/poprawionych ciągów pieszych	Szt.	0	5	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD

2.2.2.5.		Doposażenie miejsc pełniących funkcje świetlic wiejskich	Mieszkańcy, organizacje pozarządowe, JST	Projekt grantowy	Liczba doposażonych miejsc pełniących funkcje świetlic wiejskich	Szt.	0	4	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
2.2.2.6.		Przebudowa miejsc pełniących funkcje świetlic wiejskich	Mieszkańcy, organizacje pozarządowe, JST	Projekt grantowy	Liczba przebudowanych miejsc pełniących funkcje świetlic wiejskich	Szt.	0	4	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
2.2.2.7.		Poprawa warunków funkcjonowania miejsc pełniących funkcje świetlic wiejskich	Mieszkańcy, organizacje pozarządowe, JST	Projekt grantowy	Liczba miejsc pełniących funkcje świetlic wiejskich, w których poprawiono warunki funkcjonowania	Szt.	0	10	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
2.2.2.8.		Modernizacja miejsc pełniących funkcje świetlic wiejskich	Mieszkańcy, organizacje pozarządowe, JST	Projekt grantowy	Liczba zmodernizowanych miejsc pełniących funkcje świetlic wiejskich	Szt.	0	5	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
2.3.1	Zachowanie dziedzictwa lokalnego i wsparcie kapitału społecznego	-	Mieszkańcy, organizacje pozarządowe, turyści, grupy folklorystyczne, twórcy ludowi, organizacje	Projekt grantowy	Liczba imprez, szkoleń i innych inicjatyw mających na celu zachowanie dziedzictwa lokalnego	Szt.	0	21	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
2.3.1.1.		Zachowanie dziedzictwa lokalnego poprzez tworzenie i doposażenie muzeów, izb pamięci lub miejsc pełniących ich funkcje	Mieszkańcy, organizacje pozarządowe, turyści, grupy folklorystyczne, twórcy ludowi, organizacje	Projekt grantowy	Liczba utworzonych/doposażonych muzeów, izb pamięci lub miejsc pełniących ich funkcje	Szt.	0	1	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
2.3.1.2.		Wsparcie lokalnych zespołów, klubów itp.	Mieszkańcy, organizacje pozarządowe, turyści, grupy folklorystyczne, twórcy ludowi, organizacje	Projekt grantowy	Liczba wspartych zespołów, klubów itp.	Szt.	0	5	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD

2.3.1.3.		Organizacja imprez, warsztatów, szkoleń	Mieszkańcy, organizacje pozarządowe, turyści, grupy folklorystyczne, twórcy ludowi, organizacje	Projekt grantowy	Liczba zorganizowanych imprez, warsztatów, szkoleń	Szt.	0	8	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
2.3.1.4.		Promocja obszaru LSR	Mieszkańcy, organizacje pozarządowe, turyści, grupy folklorystyczne, twórcy ludowi, organizacje	Projekt grantowy	Liczba działań promocyjnych	Szt.	0	7	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
2.3.2	Rozwój animacji lokalnej	-	Mieszkańcy	Aktywizacja	Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami (w tym z udziałem przedstawicieli grup defaworyzowanych)	Szt.	0	40 (10)	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
SUMA					3 720 000 zł				
3.0	CEL OGÓLNY 3	ZINTEGROWANA ZIEMIA BIŁGORAJSKA WYKORZYSTUJĄCA BOGACTWA PRZYRODNICZE							
3.1	CELE SZCZEGÓŁOWE	Wykorzystanie zasobów przyrodniczych Ziemi Biłgorajskiej podnoszące wartość przestrzeni turystycznej							
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego			Jednostka miary	stan początkowy 2014 rok	plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru	
W3.0		Wskaźnik gęstości ruchu korzystających z noclegów (stosunek liczby korzystających z noclegów do powierzchni w km ²)			Os./km ²	0,3	0,35	Dane statystyczne GUS	
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych			Jednostka miary	stan początkowy 2015 rok	plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru	
w3.1		Liczba nowo utworzonych miejsc pracy			Etat	0	1	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD	
		Wzrost liczby osób korzystających z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej			Os.	650	728	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD,	

		Liczba osób korzystających ze zmodernizowanych, rozbudowanych obiektów infrastruktury turystycznej	Os.	0	728	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD,		
		Liczba odbiorców publikacji i wydawnictw oraz inicjatyw promujących lokalne produkty	Szt.	0	3000	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD		
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp.)	Wskaźniki produktu				
				nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
		początkowa 2015 rok	końcowa 2023 rok					
3.1.1	Rozwój przedsiębiorczości w zakresie zakwaterowania, rozrywki i rekreacji	Mieszkańcy, turyści, przedsiębiorcy	Konkurs	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	Szt.	0	1	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
3.1.2	Infrastruktura i promocja turystyczna z przyrodą w tle	Mieszkańcy, turyści, przedsiębiorcy, JST	Konkurs	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Szt.	0	16	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
3.1.3	Marketing lokalnych produktów kulinarnych	Mieszkańcy, turyści, LGD	Projekt współpracy	Liczba przygotowanych projektów (w tym międzynarodowych)	Szt.	0	2	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
SUMA				1 380 000 zł				

Adekwatność celów i przedsięwzięć do diagnozy

Adekwatność celów i przedsięwzięć (oraz wskaźników) do diagnozy i analizy SWOT przedstawiono w formie matrycy zawierającej zidentyfikowane w diagnozie problemy i potencjały obszaru określone jako elementy analizie SWOT (mocne i słabe strony) oraz czynniki zewnętrzne mające wpływ na realizację działań i osiągnięcie wskaźników (szanse i zagrożenia). Każdy z elementów tj. diagnoza, analiza SWOT oraz cele były szczegółowo konsultowane ze społecznością lokalną i uwzględniają jej potrzeby.

Zidentyfikowane problemy/wyzwania społeczno-ekonomiczne	Cel ogólny	Cele szczegółowe	Planowane przedsięwzięcia	Produkty	Rezultaty	Oddziaływania	Czynniki zewnętrzne mające wpływ na realizację działań i osiągnięcie wskaźników
<ul style="list-style-type: none"> ▶ Niska przeżywalność nowopowstałych przedsiębiorstw i trudna sytuacja finansowa istniejących ▶ Liczne zasoby leśne i rolne, które można wykorzystać do innowacyjnego rozwoju przedsiębiorczości ▶ Niewystarczająca liczba miejsc pracy, szczególnie dla kobiet ze względu na strukturę przeważających na obszarze branż działalności gospodarczej oraz pogłębiające się 	1. Konkurencyjność na gospodarka Ziemi Biłgorajskiej	<p>1.1. Rozwój i podniesienie konkurencyjności istniejących przedsiębiorstw z uwzględnieniem innowacyjnego wykorzystania lokalnych zasobów</p>	<p>1.1.1. Rozwój przedsiębiorstw, w tym przetwórstwa, z uwzględnieniem innowacyjnego wykorzystania bazy surowcowej LGD</p>	<p>8 operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa (1 operacja ukierunkowana na innowacje)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ 8 nowoutworzonych miejsc pracy ▶ 1 operacja związanych z rozwojem przedsiębiorczości ukierunkowana na innowacje 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ 548 podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców ▶ 44 osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Pogorszenie sytuacji ekonomicznej w kraju ograniczy aktywność inwestycyjną przedsiębiorstw ▶ Dostępne środki w nowej perspektywie finansowej UE 2014-2020 na rozwój i utworzenie działalności gospodarczej oraz poprawę infrastruktury na terenie gmin

zjawisko marazmu wśród mieszkańców							
<ul style="list-style-type: none"> ▶ Duże potrzeby w zakresie poprawy efektywności energetycznej sektora prywatnego, publicznego i mieszkaniowego ▶ Niewystarczająca edukacja ekologiczna mieszkańców, brak wiedzy na temat skutków zanieczyszczenia środowiska, niska świadomość ekologiczna 			1.1.2. Wsparcie istniejących przedsiębiorstw w myśl zasady zrównoważonego rozwoju	2 operacje polegające na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa			
<ul style="list-style-type: none"> ▶ Niewystarczająca liczba miejsc pracy, szczególnie dla kobiet ze względu na strukturę przeważających na obszarze branż działalności gospodarczej oraz pogłębiające się 	1.2. Rozwój aktywności gospodarczej mieszkańców	1.2.1. Podejmowanie działalności gospodarczej wykorzystujące potencjały LGD „Ziemia Biłgorajska”	12 operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa (w tym 3 przez przedstawicieli grup defaworyzowanych)	16 nowoutworzonych miejsc pracy 160 osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych z zakresu postaw przedsiębiorczych (w tym liczba osób z grup			<ul style="list-style-type: none"> ▶ Małe zainteresowane inwestorów zewnętrznych
		1.2.2. Animacja przyszłych przedsiębiorców	8 spotkań informacyjno-konsultacyjnych (w tym 4 z udziałem grup defaworyzowanych)				<ul style="list-style-type: none"> ▶ Dostępne środki w nowej perspektywie finansowej UE 2014-2020 na

zjawisko marazmu wśród mieszkańców					defaworyzowanych)		rozwój i utworzenie działalności gospodarczej oraz poprawę infrastruktury na terenie gmin ▶ Pogłębiający się marazm mieszkańców wsi, niechęć do podejmowania inicjatyw prorozwojowych oraz wzajemnej współpracy
▶ Szeroki wpływ wszystkich słabych stron i problemów na obszarze LGD „Ziemia Biłgorajska”		1.3. Funkcjonowanie biura LGD	1.3.1. Doradztwo dla beneficjentów oraz prowadzenie biur LGD	90 podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	▶ 60 osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD		▶ Dostępne środki w nowej perspektywie finansowej UE 2014-2020 na rozwój i utworzenie działalności gospodarczej oraz poprawę infrastruktury na terenie gmin
			1.3.2. Szkolenia dla pracowników biura LGD i Rady	80 osobodni szkoleń dla organów LGD 32 osobodni szkoleń dla pracowników LGD	▶ 200 osób zadowolonych ze spotkań przeprowadzonych przez LGD		
			1.3.3. Realizacja Planu komunikacji	8 zrealizowanych działań komunikacyjnych			
▶ Trudności związane ze	2. Rozwinięty kapitał	2.1. Wzmocnienie	2.1.1. Rozwój kompetencji i	2 zorganizowane szkolenia	▶ 40 osób przeszkolonych i	▶ 176 mieszkańców	▶ Pogłębiający się marazm

znalezieniem wykwalifikowanej kadry pracowników	społeczny i wysoka jakość życia mieszkańców	kapitału społecznego w wyniku działań szkoleniowych i edukacyjnych	kwalfikacji mieszkańców LGD „Ziemia Biłgorajska”		uczestniczących we wspartych inicjatywach społeczno-kulturalnych (w tym liczba osób z grup defaworyzowanych)	w obszarze LGD będących członkami nieformalnych organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców	mieszkańców wsi, niechęć do podejmowania inicjatyw prorozwojowych oraz wzajemnej współpracy	
▶ Niewystarczająca oferta spędzania wolnego czasu dla mieszkańców, w szczególności dla osób młodych, starszych i kobiet, brak w pełni wykorzystanej przestrzeni świetlic wiejskich i potencjału środowisk twórczych		2.2. Rozwój infrastruktury integracji społecznej	2.2.1. Poprawa infrastruktury społecznej i kulturowej (w tym świetlice wiejskie z wyłączeniem Gminy Radecznicza)		6 wyremontowanych/wybudowanych obiektów infrastruktury społeczno-kulturowej	▶ Wzrost o 65 liczby osób korzystających z infrastruktury integracji społecznej	▶ 30 organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców	▶ Ograniczone środki budżetu i rosnące zadłużenie gmin utrudniające realizację inwestycji prorozwojowych
			2.2.2. Wzmocnienie kapitału społecznego poprzez doposażenie infrastruktury społeczno-kulturowej (w tym małej architektury)		41 doposażonych obiektów infrastruktury społeczno-kulturowej			
▶ Duża emigracja zarobkowa osób wykształconych i młodych za granicę lub do dużych		2.3. Wzmocnienie tożsamości lokalnej mieszkańców poprzez ich integrację oraz wspieranie	2.3.1. Zachowanie dziedzictwa lokalnego i wsparcie kapitału społecznego	21 imprez, szkoleń i innych inicjatyw mających na celu zachowanie dziedzictwa lokalnego	▶ 240 osób objętych inicjatywami w zakresie kultury i tradycji biłgorajskiej (w tym liczba osób z grup		▶ Pogłębiający się marazm mieszkańców wsi, niechęć do podejmowania inicjatyw prorozwojowych oraz	

<p>ośrodków miejskich</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Niski stopień zainteresowania młodego pokolenia tradycjami lokalnymi i pielęgnowanie m dziedzictwa kulturowego 		<p>działalności związanej z zachowaniem lokalnej tradycji i kultury biłgorajskiej</p>			<p>defaworyzowanych)</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ 400 osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych z zakresu zasad aplikowania i procedur naboru 		<p>wzajemnej współpracy</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▶ Brak liderów lokalnych ▶ Brak zintegrowania nowych mieszkańców obszaru ze społecznością lokalną 			<p>2.3.2. Rozwój animacji lokalnej</p>	<p>40 spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami (w tym 10 z udziałem przedstawicieli grup defaworyzowanych)</p>			
<ul style="list-style-type: none"> ▶ Niska przeżywalność nowopowstałych przedsiębiorstw i trudna sytuacja finansowa istniejących 	<p>3. Zintegrowana Ziemia Biłgorajska wykorzystująca bogactwa przyrodnicze</p>	<p>3.1. Wykorzystanie zasobów przyrodniczych Ziemi Biłgorajskiej podnoszące wartość przestrzeni turystycznej</p>	<p>3.1.1. Rozwój przedsiębiorczości w zakresie zakwaterowania, rozrywki i rekreacji</p>	<p>1 operacja polegająca na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ 1 nowoutworzone miejsce pracy ▶ Wzrost o 78 liczby osób korzystających z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej ▶ 728 osób korzystających ze zmodernizowanych, 	<p>Wskaźnik gęstości ruchu korzystających z noclegów 0,35 (stosunek liczby korzystających z noclegów do powierzchni w km²)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Pogorszenie sytuacji ekonomicznej w kraju ograniczy aktywność inwestycyjną przedsiębiorstw ▶ Dostępne środki w nowej perspektywie finansowej UE 2014-2020 na rozwój i utworzenie

					rozbudowanych obiektów infrastruktury turystycznej		działalności gospodarczej oraz poprawę infrastruktury na terenie gmin
▶ Niska jakość infrastruktury turystycznej, niepełne oznaczenie szlaków, brak ich zagospodarowania			3.1.2. Infrastruktura i promocja turystyczna z przyrodą w tle	16 nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	▶ 3000 odbiorców publikacji i wydawnictw oraz inicjatyw promujących lokalne produkty		▶ Ograniczone środki budżetu i rosnące zadłużenie gmin utrudniające realizację inwestycji prorozwojowych
▶ Niski stopień zainteresowania młodego pokolenia tradycjami lokalnymi i pielęgnowanie m dziedzictwa kulturowego			3.1.3. Marketing lokalnych produktów kulinarnych	2 przygotowane projekty (w tym międzynarodowe)			▶ Współpraca sieciowa podmiotów działających w sektorze drzewnym, turystycznym oraz innych

VI. SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU

Rozwiązania formalno-instytucjonalne

Osiągnięcie celów LSR na lata 2016-2023 wymaga realizacji następujących typów operacji:

- ▶ Operacje realizowane przez indywidualnych wnioskodawców, wybierane przez Radę LGD,
- ▶ Projekty grantowe,
- ▶ Operacje własne LGD,
- ▶ Projekty współpracy (krajowy i międzynarodowy).

Uregulowania sposobu wyboru i oceny operacji oraz stosowanych kryteriów, zaprojektowane zostały odrębnie dla każdego typu operacji przewidzianych w dokumencie Strategii. W trakcie opracowywania rozwiązań formalnych dbano przede wszystkim o zgodność zapisów z przepisami obowiązującymi dla RLKS, a także dopasowanie ich do specyfiki obszaru objętego LSR poprzez sposób sformułowania kryteriów. Przyjęte rozwiązania formalno-instytucjonalne zostały skonstruowane w taki sposób, aby umożliwiały sprawny i przejrzysty wybór operacji w oparciu o ustalenia poczynione podczas definiowania problemów, przedsięwzięć, celów i wskaźników.

Procedury oceny i wyboru operacji

LGD „Ziemia Biłgorajska” opracowała przejrzystą i niedyskryminującą *Procedurę oceny i wyboru operacji w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego PROW 2014-2020 realizowanych przez podmioty inne niż LGD*. Procedura wraz ze wszystkimi niezbędnymi załącznikami i dokumentami zostanie upubliczniona na stronie Internetowej Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Biłgorajska”. Będzie dostępna również w Biurze LGD.

Procedura zawiera informacje na temat:

- ▶ sposobu ogłoszenia konkursu,
- ▶ zasad naboru i rejestracji wniosków,
- ▶ wstępnej weryfikacji wniosku,
- ▶ oceny merytorycznej i wyboru operacji,
- ▶ zasady i tryb postępowania w przypadku zastosowania procedury odwoławczej,
- ▶ opiniowania zmian umowy,
- ▶ publikowania protokołów,
- ▶ archiwizowania dokumentów.

Decyzję o ogłoszeniu konkursu podejmuje LGD w porozumieniu z Samorządem Województwa Lubelskiego. Ogłoszenie o naborze LGD podaje do publicznej wiadomości najpóźniej 14 dni przed planowanym terminem rozpoczęcia naboru. Informację publikuje się na stronie internetowej LGD i na tablicy ogłoszeń w biurze LGD. Termin składania wniosków o przyznanie pomocy jest nie krótszy niż 14 dni i nie dłuższy niż 30 dni. Miejscem składania wniosków jest biuro LGD. Wnioski należy składać w godzinach określonych w ogłoszeniu o konkursie.

Wstępna weryfikacja wniosku polega na sprawdzeniu czy został on złożony w odpowiednim miejscu i terminie, czy jest zgodny z zakresem tematycznym danego naboru oraz czy jest zgodny z formą wsparcia. Weryfikacji dokonuje się na *Karcie weryfikacji wstępnej wniosku*, która stanowi Załącznik nr 1 do procedury.

Oceny merytorycznej i wyboru operacji dokonuje Rada LGD. Rada wybiera operacje w trakcie posiedzenia na podstawie:

- ▶ oceny zgodności operacji z LSR,
- ▶ oceny operacji według obowiązujących w LGD lokalnych kryteriów wyboru operacji.

Ocena zgodności operacji z LSR dokonywana jest według *Karty oceny zgodności operacji z LSR* o treści określonej w Załączniku nr 2 do procedury. Operacja jest zgodna z LSR, gdy zakłada realizację celów głównych i szczegółowych LSR przez osiągnięcie zaplanowanych w LSR wskaźników oraz jest zgodna z programem, w ramach którego planowana jest jej realizacja tj. Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich (Karta oceny zgodności z programem stanowi załącznik nr 3 do procedury).

Ocena operacji według obowiązujących lokalnych kryteriów wyboru jest dokonywana według *Karty oceny według lokalnych kryteriów wyboru operacji* o treści określonej w Załączniku nr 4 do procedury. Oceny dokonuje się poprzez przyznanie danej operacji punktów w ramach poszczególnych kryteriów przewidzianych dla danego typu operacji przez każdego oceniającego członka Rady.

Po dokonaniu oceny merytorycznej operacji Rada ustala kwotę wsparcia, a następnie sporządza listę operacji. Lista operacji uszeregowana jest w kolejności malejącej liczby punktów uzyskanych przez operacje podczas oceny. Rada przyjmuje listę operacji w drodze uchwały.

W przypadku, gdy dwie lub więcej operacji uzyskało w procesie oceny taką samą liczbę punktów, o miejscu na liście operacji decyduje data i godzina wpływu wniosku.

Protokoły dokumentujące poszczególne etapy procesu wyboru operacji, podawane są do publicznej wiadomości poprzez ich opublikowanie na stronie internetowej LGD w terminach i trybie określonym w Regulaminie Rady.

W terminie 7 dni od dnia zakończenia wyboru operacji, Biuro LGD przekazuje Wnioskodawcy na piśmie informację o wyniku oceny jego operacji. Również w ciągu 7 dni od dnia zakończenia wyboru operacji, Biuro LGD zamieszcza na stronie internetowej LGD listę operacji zgodnych z LSR oraz listę operacji wybranych ze wskazaniem, które z operacji mieszczą się w limicie środków.

Wnioskodawca może wnieść protest od negatywnej oceny zgodności operacji z LSR, niezyskania przez operację wymaganej minimalnej ilości punktów w wyniku oceny operacji według lokalnych kryteriów wyboru oraz wyniku wyboru, który powoduje, że operacja nie mieści się w limicie środków wskazanym w ogłoszeniu o naborze wniosków. Protest wnosi się w terminie 7 dni od dnia doręczenia Wnioskodawcy informacji o wyniku oceny jego operacji. Protest wnoszony jest za pośrednictwem LGD i jest rozpatrywany przez Samorząd Województwa Lubelskiego. Protest należy złożyć w formie papierowej w Biurze LGD w godzinach jego pracy.

LGD „Ziemia Biłgorajska” opracowała również procedurę wyboru projektów grantowych, zawierającą odrębny zestaw kryteriów wyboru.

W celu zrealizowania operacji własnych LGD posiada również odpowiednią procedurę, która mówi, że realizację operacji własnej planuje Zarząd. Ocena operacji polega na ocenie zgodności operacji z LSR oraz ocenie operacji według obowiązujących w LGD lokalnych kryteriów wyboru operacji.

Przyjęte przez LGD „Ziemia Biłgorajska” procedury są zgodne z przepisami obowiązującymi dla RLKS. Ponadto są niedyskryminujące, przejrzyste, pozwalają uniknąć konfliktu interesów, ponieważ zawierają deklaracje bezstronności. Ponadto LGD „Ziemia Biłgorajska” planuje prowadzenie rejestru interesów członków Rady w celu zagwarantowania, że żadna z grup interesów nie będzie przeważać podczas wyboru i oceny wniosków.

Lokalne kryteria wyboru operacji

Lokalne kryteria wyboru operacji stanowią załączniki do *Procedury oceny i wyboru operacji w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego PROW 2014-2020 realizowanych przez podmioty inne niż LGD*. W całym procesie wyboru operacji w ramach danego naboru będą stosowane te same kryteria.

Kryteria wyboru operacji w ramach niniejszej Lokalnej Strategii Rozwoju opracowane zostały w oparciu o diagnozę oraz analizę SWOT, które powstały w oparciu o wyniki konsultacji społecznych ze społecznością lokalną, w tym z przedstawicielami wszystkich sektorów, ze szczególnym uwzględnieniem przedstawicieli grup defaworyzowanych podczas 3 etapu partycypacji społecznej.

Przyjęte kryteria wyboru operacji są mierzalne i zawierają szczegółowy opis wyjaśniający sposób oceny wskazujący wymagania konieczne do spełnienia danego kryterium niebudzące wątpliwości interpretacyjnych. Do każdego kryterium przyporządkowana jest minimalna liczba punktów koniecznych do otrzymania w ramach wyboru operacji przez Radę LGD. Kryteria zostały podzielone na trzy grupy:

1. Lokalne kryteria wyboru dla operacji polegających na rozwoju istniejących przedsiębiorstw i podejmowaniu działalności gospodarczej,
2. Lokalne kryteria wyboru dla konkursów,
3. Lokalne kryteria wyboru dla projektów grantowych.

W pierwszej grupie znalazły się kryteria premiujące operacje:

- ▶ powodujące tworzenie nowych miejsc pracy, co jest odpowiedzią na zidentyfikowany w diagnozie i analizie SWOT problem niewystarczającej liczby miejsc pracy, szczególnie dla kobiet ze względu na strukturę przeważających na obszarze branż działalności gospodarczej oraz pogłębiające się zjawisko marazmu wśród mieszkańców obszaru LGD,
- ▶ planowane do realizacji przez przedstawicieli zidentyfikowanych grup defaworyzowanych tj. osoby młode do 35 roku życia, osoby starsze po 50 roku życia, kobiety i organizacje pozarządowe, ze względu na duże trudności, z jakimi borykają się te osoby na rynku pracy i w życiu społecznym,
- ▶ o charakterze innowacyjnym, zgodnie z przedstawioną w LSR definicją innowacyjności polegającej na wykorzystaniu w inny niż dotychczas sposób lokalnych zasobów i surowców, niniejsze kryterium jest odpowiedzią na potrzebę wykorzystania scharakteryzowanych w diagnozie bogactw „Ziemi

Biłgorajskiej”, związanych ze znacznym zalesieniem (drewno, runo leśne, produkty drewnopochodne) jaki i dużą powierzchnią gruntów ornyczych oraz wzmocnienia mocnej strony obszaru LGD tj. liczne zasoby leśne, rolne które można wykorzystać do innowacyjnego rozwoju przedsiębiorczości,

- ▶ uwzględniające zastosowanie rozwiązań sprzyjających ochronie środowiska i klimatu, co jest związane z opisanymi w diagnozie i wskazanymi w analizie SWOT licznymi obszarami objętymi różnymi formami ochrony przyrody (w tym Natura 2000), a także ze zniwelowaniem słabej strony: niewystarczająca edukacja ekologiczna mieszkańców, brak wiedzy na temat skutków zanieczyszczenia środowiska, niska świadomość ekologiczna.

Ponadto kryteria preferują operacje, w których udział wkładu własnego jest większy niż 49%, biznesplan jest racjonalny, realny oraz nie budzący wątpliwości, beneficjent korzystał z doradztwa i/lub uczestniczył w szkoleniu, a dokumentacja jest kompletna, a projekt gotowy do realizacji.

W drugiej grupie są kryteria premiujące operacje:

- ▶ służące jak największej liczbie mieszkańców LSR,
- ▶ beneficjent należy do sektora innego niż publiczny,
- ▶ dotyczące działań w zakresie infrastruktury służącej rozwojowi kultury, sportu i rekreacji, co jest sposobem na zniwelowanie zidentyfikowanej w analizie SWOT słabej strony: niewystarczająca oferta spędzania wolnego czasu dla mieszkańców, w szczególności dla osób młodych, starszych i kobiet,
- ▶ realizowane w miejscowości poniżej 5 000 mieszkańców,
- ▶ w których dokumentacja jest kompletna a projekt jest gotowy do realizacji
- ▶ złożone przez beneficjenta, który korzystał z doradztwa i/lub szkolenia.

Trzecia grupa kryteriów, pozwalająca na wybór projektów grantowych, zawiera kryteria premiujące projekty:

- ▶ wspierające grupy defaworyzowane,
- ▶ realizowane w czasie do 12 miesięcy,
- ▶ realizowane w miejscowości poniżej 5000 mieszkańców,
- ▶ złożone przez wnioskodawcę, który ma siedzibę na obszarze LGD,
- ▶ w których potrzeba realizacji projektu jest dokładnie opisana i uzasadniona, wskazano z jakich źródeł informacji korzystano uzasadniając potrzebę realizacji przedsięwzięcia, cele projektu są adekwatne do rzeczywistych, zdefiniowanych potrzeb,
- ▶ w których grupy docelowe zostały jasno i dokładnie zdefiniowane, korzyści z realizacji projektu płynące dla grup docelowych są dokładnie przedstawione i bezsprzeczne, zaproponowane działania odpowiadają na potrzeby grup docelowych i prowadzą do osiągnięcia zamierzonych rezultatów, zaplanowane działania zostały szczegółowo opisane, wnioskodawca dopasował działania projektu do potrzeb grupy docelowej biorąc pod uwagę jej specyficzne potrzeby, wnioskodawca nie pominął żadnego etapu realizacji działań, zwracając uwagę na działania przygotowawcze i podsumowujące związane z administrowaniem projektem,
- ▶ w ramach których przewiduje się stałe wykorzystywanie zasobów lokalnego środowiska,
- ▶ w których precyzyjnie określono rezultaty ilościowe i jakościowe projektu, podane rezultaty są spójne z działaniami określonymi we wniosku, zaplanowane rezultaty są trwałe, realne i możliwe do osiągnięcia,
- ▶ w których budżet projektu jest skonstruowany poprawnie, jasno i racjonalnie, wkład własny jest zgodny z wymaganiami.
- ▶ bardzo dokładnie opisano adekwatność przewidzianych nakładów finansowanych, ludzkich i rzeczowych do planowanych rezultatów, a wielkości i rodzaj tych zasobów nie budzą zastrzeżeń.

Powyższe kryteria wyboru operacji przyczynią się do osiągnięcia celów i wpłyną na osiągnięcie wskaźników produktu i rezultatu LSR:

- ▶ kryterium premiujące tworzenie nowych miejsc pracy wpłynie na zrealizowanie celów 1.1. Rozwój i podniesienie konkurencyjności istniejących przedsiębiorstw z uwzględnieniem innowacyjnego wykorzystania lokalnych zasobów, 1.2. Rozwój aktywności gospodarczej mieszkańców i 3.1. Wykorzystanie zasobów przyrodniczych Ziemi Biłgorajskiej podnoszące wartość przestrzeni turystycznej oraz osiągnięcie wskaźnika rezultatu *Liczba nowoutworzonych miejsc pracy*,
- ▶ kryterium premiujące operacje realizowane przez przedstawicieli zidentyfikowanych grup defaworyzowanych wpłynie na zrealizowanie celu 1.2. Rozwój aktywności gospodarczej mieszkańców oraz osiągnięcie wskaźnika produktu *Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa (w tym przez przedstawicieli grup defaworyzowanych)*,
- ▶ kryterium premiujące operacje o charakterze innowacyjnym wpłynie na zrealizowanie celu 1.1. Rozwój i podniesienie konkurencyjności istniejących przedsiębiorstw z uwzględnieniem innowacyjnego

wykorzystania lokalnych zasobów oraz osiągnięcie wskaźnika rezultatu *Liczba operacji związanych z rozwojem przedsiębiorczości ukierunkowanych na innowacje*,

- ▶ kryterium premiujące operacje uwzględniające zastosowanie rozwiązań sprzyjających ochronie środowiska i klimatu wpłynie na zrealizowanie przedsięwzięcia 1.1.2. Wsparcie istniejących przedsiębiorstw w myśl zasady zrównoważonego rozwoju oraz osiągnięcie wskaźnika produktu *Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa*,
- ▶ kryterium premiujące operacje dotyczące działań w zakresie infrastruktury służącej rozwojowi kultury, sportu i rekreacji wpłynie na zrealizowanie celu 2.2. Rozwój infrastruktury integracji społecznej oraz osiągnięcie wskaźnika rezultatu *Wzrost liczby osób korzystających z infrastruktury integracji społecznej*.

Dodatkowo kryteria premiujące operacje innowacyjne oraz uwzględniające zastosowanie rozwiązań sprzyjających ochronie środowiska i klimatu realizują **cele przekrojowe PROW** tj. innowacyjność, ochrona środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatu oraz wskaźniki określone dla tych celów.

Innowacyjność w kryteriach wyboru operacji

Pojęcie innowacyjności należy rozumieć w szerokim znaczeniu. Może oznaczać wprowadzenie nowego produktu, procesu, organizacji lub rynku. Innowacyjne rozwiązania zaproponowane w niniejszej LSR stanowią dodatkową szansę dla rozwoju obszaru LGD.

LGD „Ziemia Biłgorajska” to obszar charakteryzujący się bardzo wysokim udziałem lasów w swojej powierzchni – lesistość wynosi 33%, natomiast powierzchnia użytków rolnych wynosi 59,3% powierzchni LGD. Lasy występują głównie w centralnej części obszaru, a także w południowo-wschodniej części w ramach kompleksu Puszczy Solskiej. Tereny leśne Ziemi Biłgorajskiej są źródłem wielu surowców, oprócz drewna jest to runo leśne (owoce, grzyby, rośliny lecznicze). Ponadto obszar LGD charakteryzuje się dużymi zasobami produkcji rolnej w pełni niewykorzystanej.

Przez innowacyjność premiowaną w Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Ziemia Biłgorajska” rozumie się wykorzystanie leśnej i rolnej bazy surowcowej w inny niż dotychczas innowacyjny sposób oraz stworzenie warunków do przetwarzania tych surowców na obszarze Lokalnej Grupy Działania.

Celem ogólnym wyznaczonym w LSR do realizacji innowacji, jako jednego z celów przekrojowych PROW jest **Konkurencyjna gospodarka Ziemi Biłgorajskiej**, które realizuje cel szczegółowy LSR *Rozwój i podniesienie konkurencyjności istniejących przedsiębiorstw z uwzględnieniem innowacyjnego wykorzystania lokalnych zasobów*. Ponadto innowacyjność w zakresie wykorzystania lokalnych zasobów Ziemi Biłgorajskiej, m.in. zasobów leśnych jest elementem premiowanym w kryteriach oceny operacji realizowanych w ramach LSR.

LSR przewiduje realizację następujących operacji innowacyjnych, które będą zmierzały do wykorzystania w innowacyjny sposób zasobów lokalnych:

- ▶ przetwórstwo drewna, wykorzystanie drewna w innych celach niż opałowe np. produkcja pamiątek drewnianych, mebli, wykorzystanie pozostałości z przetwórstwa drewna jako surowców do produkcji,
- ▶ przetwórstwo owoców leśnych (borówka czernica, borówka brusznica, malina, poziomka, żurawina),
- ▶ wykorzystanie grzybów,
- ▶ wykorzystanie surowców rolniczych: owoce, warzywa, zboża, produkty z gospodarstw ekologicznych, mleko, mięso oraz pozostałe surowce pochodzące z gospodarstw rolnych do przetwórstwa na terenie LGD (surowce są najczęściej wywożone i przetwarzane poza obszarem)

Realizacja projektów grantowych i operacji własnych

Lokalna Grupa Działania „Ziemia Biłgorajska” zaplanowała realizację trzech projektów grantowych w ramach celu ogólnego 2. Rozwinięty kapitał społeczny i wysoka jakość życia mieszkańców oraz celów szczegółowych: 2.1. Wzmocnienie kapitału społecznego w wyniku działań szkoleniowych i edukacyjnych, 2.2. Rozwój infrastruktury integracji społecznej i 2.3. Wzmocnienie tożsamości lokalnej mieszkańców poprzez ich integrację oraz wspieranie działalności związanej z zachowaniem lokalnej tradycji i kultury biłgorajskiej. Projekty grantowe będą realizowały następujące przedsięwzięcia:

- ▶ 2.1.1. Rozwój kompetencji i kwalifikacji mieszkańców LGD „Ziemia Biłgorajska” – 50 000 zł,
- ▶ 2.2.2. Wzmocnienie kapitału społecznego poprzez doposażenie infrastruktury społeczno-kulturowej (w tym małej architektury) – 935 000 zł,
- ▶ 2.3.1. Zachowanie dziedzictwa lokalnego i wsparcie kapitału społecznego – 1 330 000 zł.

Realizacja powyższych projektów przyczyni się do poprawy infrastruktury społecznej takiej jak świetlice wiejskie, kluby, centra kultury wiejskiej, a także do integracji mieszkańców LGD poprzez organizację imprez promujących lokalne dziedzictwo i szkoleń podnoszących ich kompetencje i kwalifikacje.

Na realizację projektów grantowych przeznaczono łącznie 2 315 000 zł.

LGD planuje również realizację dwóch projektów współpracy w ramach przedsięwzięcia 3.1.3 Marketing lokalnych produktów kulinarnych, na które przeznaczono 180 000 zł. Projekty współpracy mają na celu promocję lokalnych produktów kulinarnych „Ziemii Biłgorajskiej”.

Jeżeli nie będzie zainteresowania naborem wniosków wśród indywidualnych osób i podmiotów LGD planuje realizację projektów własnych, których wybór został uregulowany odrębną procedurą. Operacje własne realizowane będą w ramach przedsięwzięć, związanych rozwijaniem kompetencji mieszkańców oraz infrastrukturą i promocją turystyczną:

2.1.1. Rozwój kompetencji i kwalifikacji mieszkańców LGD „Ziemia Biłgorajska”,

3.1.2. Infrastruktura i promocja turystyczna z przyrodą w tle.

Wysokość wsparcia na rozpoczęcie działalności gospodarczej

Wysokość wsparcia na podejmowanie działalności gospodarczej ustalono na 80 000 zł. Niniejszą kwotę określono na podstawie spotkań konsultacyjnych. Na podstawie przeprowadzonych konsultacji społecznych ze społecznością lokalną oraz opracowanej diagnozy i analizy SWOT określono, że działalność gospodarcza na obszarze „Ziemii Biłgorajskiej” będzie podejmowana głównie w oparciu o lokalne zasoby, głównie bogactwa lasu. Taka działalność będzie się wiązała z działaniami inwestycyjnymi w odpowiedni sprzęt i maszyny, a także w budynki, przystosowane do produkcji lub przetwórstwa. Na podstawie przeprowadzonych analiz stwierdzono, że kwota 80 000 zł będzie odpowiednia na rozpoczęcie takiej działalności. Obniżenie kwoty w stosunku do maksymalnie dopuszczalnej (100 000 zł) pozwoli na zrealizowanie większej liczby projektów, dzięki czemu powstanie więcej nowych firm generujących nowe miejsca pracy.

VII. PLAN DZIAŁANIA

Plan działania (stanowiący załącznik nr 3 do LSR) jest powiązany z celami i wskaźnikami opisanymi w V rozdziale niniejszej strategii. Zawiera szczegółowy harmonogram osiągnięcia wskaźników produktu dla poszczególnych przedsięwzięć w określonych przedziałach czasowych.

Realizacja większości przedsięwzięć, w tym przedsięwzięcia związanego z podejmowaniem działalności gospodarczej, została rozplanowana na wszystkie trzy okresy wdrażania LSR tj. 2016-2018, 2019-2021, 2022-2023. Realizacja dwóch projektów współpracy została zaplanowana na drugi okres (2019-2021).

Poniżej przedstawione zostało osiągnięcie wskaźników dla poszczególnych przedsięwzięć oraz procentowy udział wykorzystania budżetu w trzech okresach realizacji strategii. Procentowy udział nie został przedstawiony narastająco, lecz osobno w danym okresie.

Przedsięwzięcie	2016-2018	2019-2021	2022-2023
1.1.1.	50%	30%	20%
1.1.2.	50%	0%	50%
1.2.1.	31,25%	50%	18,75%
1.2.2.	50%	37,5%	12,5%
1.3.1.	40%	40%	20%
1.3.2.	50%	37,5%	12,5%
	50%	37,5%	12,5%
1.3.3.	50%	37,5%	12,5%
2.1.1.	0%	50%	50%
2.2.1.	35%	50%	16,67%
2.2.2.	34,78%	42,5%	22,5%
2.3.1.	28,57%	56,07%	14,73%
2.3.2.	37,5%	37,5%	25%
3.1.1.	0%	100%	0%
3.1.2.	37,5%	50%	12,5%
3.1.3.	0%	100%	0%

Do 2018 roku Lokalna Grupa Działania „Ziemia Biłgorajska” zaplanowała osiągnięcie co najmniej 20% wskaźników produktu, które zostały przewidziane do realizacji w latach 2016-2018. Ponadto LGD zaplanowała wykorzystanie w tym okresie ponad 30% środków finansowych przeznaczonych na wsparcie realizacji operacji w ramach LSR. Z ogólnej liczby środków na realizację LSR ponad 20% stanowią środki przeznaczone na tworzenie miejsc pracy. W okresie 2016-2020 LGD zaplanowała realizację przedsięwzięć dedykowanych grupom defaworyzowanym, na które zostanie przeznaczone co najmniej 10% środków z budżetu. Będą to m.in. następujące przedsięwzięcia:

- ▶ 1.2.1. Podejmowanie działalności gospodarczej wykorzystującej potencjały LGD „Ziemia Biłgorajska”,
- ▶ 1.2.2. Animacja przyszłych przedsiębiorców,
- ▶ 2.3.2. Rozwój animacji lokalnej.

VIII. BUDŻET LSR

LSR Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Biłgorajska” jest strategią jednofundusową, wykorzystującą środki PROW 2014-2020. Zakres wsparcia oraz wkład środków publicznych w jej realizację na poszczególne działania PROW przedstawia budżet, stanowiący załącznik do LSR. Wysokość kosztów bieżących określono zgodnie z przepisami unijnymi i krajowymi.

W planie finansowym uwzględniono wielkość wkładu w podziale na wkład EFRROW, budżet państwa oraz wkład pochodzący od beneficjentów będących jednostkami sektora finansów publicznych, dla których określono wsparcie na działania inwestycyjne, wymagające większych nakładów finansowych.

Koszty bieżące to przede wszystkim koszty związane z zarządzaniem procesem wdrażania LSR, w tym koszty wynagrodzeń pracowników Biura, utrzymania i wyposażenia biura LGD. Na koszty bieżące LGD przeznaczyła 1 770 000 zł.

Kolejną grupę kosztów stanowią wydatki na **działania aktywizacyjne**. Obejmują one koszty związane ze szkoleniem osób zaangażowanych w realizację LSR, animowaniem, wspieraniem społeczności lokalnych w zakresie realizacji celów oraz działaniami informacyjno-promocyjnymi dotyczącymi całego obszaru LGD. Na ten cel zaplanowano w budżecie kwotę 280 000 zł.

W budżecie LSR zabezpieczono także środki finansowe na realizację projektów współpracy. Wynoszą one 2% wysokości wsparcia z budżetu przeznaczanego na realizację działania 19.2. tj. 180 000 zł. Środki przewidziane na projekty współpracy przyczynią się do promocji Lokalnej Grupy Działania oraz jej lokalnych produktów kulinarnych.

Główne wsparcie finansowe (9 000 000 zł) będzie dotyczyć **realizacji LSR** przez społeczność obszaru, a mianowicie:

- ▶ połowa środków budżetowych jest przeznaczona na wsparcie projektów dotyczących rozwoju przedsiębiorczości i tworzenia nowych miejsc pracy. Projekty te będą realizowały cel ogólny 1. Konkurencyjna gospodarka ziemi biłgorajskiej oraz przedsięwzięcia:
  - 1.1.1. Rozwój przedsiębiorstw z uwzględnieniem innowacyjnego wykorzystania bazy surowcowej LGD,
  - 1.1.2. Wsparcie istniejących przedsiębiorstw w myśl zasady zrównoważonego rozwoju,
  - 1.2.1. Podejmowanie działalności gospodarczej wykorzystującej potencjały LGD „Ziemia Biłgorajska” oraz cel ogólny 3. Zintegrowana ziemia biłgorajska wykorzystująca bogactwa przyrodnicze przedsięwzięcie:
    - 3.1.1. Rozwój przedsiębiorczości w zakresie zakwaterowania, rozrywki i rekreacji oraz przetwórstwa
- ▶ pozostała część budżetu przeznaczona jest na finansowanie 3 projektów grantowych oraz 3 konkursów.

W poniższej tabeli znajduje się opis powiązania celów szczegółowych LSR z budżetem przewidzianym na dany cel.

Cel ogólny	Cel szczegółowy	Budżet przewidziany na realizację celu	Powiązanie budżetu z celami i planem działania
1	1.1. Rozwój i podniesienie konkurencyjności istniejących przedsiębiorstw z uwzględnieniem innowacyjnego wykorzystania lokalnych zasobów	3 000 000 zł	Na realizację celów szczegółowych 1.1. i 1.2. dotyczących rozwoju przedsiębiorczości LGD „Ziemia Biłgorajska” zaplanowała największą pulę środków, ponieważ rozwinięta przedsiębiorczość jest motorem napędowym rozwoju całego obszaru i poprawy warunków życia ludności.
	1.2. Rozwój aktywności gospodarczej mieszkańców	1 320 000 zł	
	1.3. Funkcjonowanie biura LGD	1 810 000 zł	Na realizację celu szczegółowego 1.3. został przeznaczony budżet w wysokości adekwatnej do prawidłowego i najpełniejszego wdrożenia Lokalnej Strategii Rozwoju.

2	2.1. Wzmocnienie kapitału społecznego w wyniku działań szkoleniowych i edukacyjnych	50 000 zł	Realizacja celu 2.1. dotyczącego podniesienia kwalifikacji mieszkańców zostanie zapewniona dzięki zarezerwowaniu odpowiednich środków, dzięki którym zostaną zorganizowane szkolenia.
	2.2. Rozwój infrastruktury integracji społecznej	2 830 000 zł	Znaczna kwota z budżetu LSR została przeznaczona na rozwój infrastruktury społecznej (świetlice wiejskie, kluby), tj. na jej remonty i wyposażenie, co przyczyni się do wzrostu poziomu integracji społecznej mieszkańców obszaru LGD oraz poszerzenia oferty spędzania wolnego czasu, w szczególności dla młodzieży i seniorów.
	2.3. Wzmocnienie tożsamości lokalnej mieszkańców poprzez ich integrację oraz wspieranie działalności związanej z zachowaniem lokalnej tradycji i kultury biłgorajskiej	840 000 zł	Odpowiednie środki zostały również przeznaczone na organizację różnorodnych imprez i innych inicjatyw, mających na celu integrację mieszkańców oraz promowanie lokalnego dziedzictwa „Ziemi Biłgorajskiej”.
3	3.1. Wykorzystanie zasobów przyrodniczych Ziemi Biłgorajskiej podnoszące wartość przestrzeni turystycznej	1 380 000 zł	Dzięki zaplanowanej kwocie wsparcia na cel 3.1. zrealizowane zostaną operacje przyczyniające się do rozwoju produktów i usług turystycznych oraz promocji turystycznej obszaru LGD „Ziemia Biłgorajska”.

W kryteriach wyboru operacji LGD „Ziemia Biłgorajska” wyznaczyła kryteria premiujące projekty, w których wkład własny beneficjenta jest wyższy niż minimalny wymagany dla danego typu operacji i beneficjenta.

W ramach realizacji projektów własnych LGD przewidziała większy udział środków własnych, niż wynikający z programu.

IX. PLAN KOMUNIKACJI

Zaprojektowany przez LGD „Ziemia Biłgorajska” Plan komunikacji stanowi załącznik nr 5 do Lokalnej Strategii Rozwoju. Zawiera on charakterystykę planowanych działań komunikacyjnych z przypisanymi środkami przekazu oraz wskaźnikami, a także określa grupy docelowe poszczególnych działań komunikacyjnych. Plan komunikacji został opracowany na podstawie konsultacji społecznych ze społecznością lokalną oraz z uwzględnieniem ankiety ewaluacyjnej poprzedniej strategii, w której znalazło się pytanie dotyczące najtrafniejszych środków przekazu.

Najważniejsze **cele** zaprojektowanego Planu Komunikacji to:

1. Promocja Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, w tym działania: Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER (RLKS – rozwój lokalny kierowany przez społeczność),
2. Promocja Lokalnej Strategii Rozwoju Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Biłgorajska”, informowanie o jej głównych założeniach i celach,
3. Informowanie potencjalnych wnioskodawców o typach operacji, które będą miały największe szanse wsparcia w ramach budżetu Lokalnej Strategii Rozwoju oraz o zasadach i kryteriach przyznawania dofinansowania,
4. Informowanie potencjalnych wnioskodawców o naborach na konkursy organizowane przez LGD w ramach LSR oraz o doradztwie i szkoleniach organizowanych w celu przygotowania ich do aplikowania,
5. Promocja dobrych praktyk realizowanych w innych regionach kraju i za granicą,
6. Informowanie o stanie realizacji LSR, w tym o stopniu osiągnięcia celów i wskaźników,
7. Informowanie o działaniach organizowanych przez LGD (imprezy, warsztaty),
8. Uzyskanie informacji zwrotnej na temat oceny jakości pomocy świadczonej przez LGD pod kątem konieczności przeprowadzenia ewentualnych korekt w tym zakresie.

Plan komunikacji skierowany jest do mieszkańców obszaru LGD (w tym osób młodych do 35 roku życia, osób starszych po 50 roku życia, kobiet), przedsiębiorców, organizacji pozarządowych, Jednostek Samorządu Terytorialnego i członków Rady LGD.

Wyznaczone działania komunikacyjne i przypisane do nich środki przekazu są różnorodne i adekwatne do celów i wskaźników działań komunikacyjnych oraz dopasowane do potrzeb poszczególnych grup docelowych, w tym grup defaworyzowanych:

- ▶ Kampania informacyjna na temat Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich i głównych założeń Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Ziemia Biłgorajska” – 1 artykuł, 1 wydany folder lub ulotka,
- ▶ Spotkania informacyjno-szkoleniowe na temat typów operacji, które będą miały największe szanse wsparcia w ramach budżetu LSR oraz o zasadach i kryteriach przyznawania dofinansowania – 6 ogłoszeń, 6 zorganizowanych spotkań, 180 uczestników spotkania,
- ▶ Szkolenie dla członków Rady na temat kryteriów i procedur przyznawania dofinansowania – 14 ogłoszeń, 14 szkoleń, 130 uczestników szkolenia,
- ▶ Wydanie folderów i ulotek informujących o typach operacji, które będą miały największe szanse wsparcia w ramach budżetu Lokalnej Strategii Rozwoju oraz o zasadach i kryteriach przyznawania dofinansowania – 1 wydany folder, 1 wydana ulotka,
- ▶ Informacja o planowanych naborach wniosków z przedstawieniem typów projektów oraz kryteriów wyboru operacji – 12 informacji,
- ▶ Seminaria i wizyty studyjne pokazujące dobre praktyki w zakresie realizowanych projektów w innych regionach kraju i za granicą – 3 zorganizowane seminaria i wizyty studyjne, 120 uczestników seminariów i wizyt studyjnych,
- ▶ Konferencje na temat stanu realizacji LSR, w tym o stopniu osiągnięcia celów i wskaźników – 2 zorganizowane konferencje, 70 uczestników konferencji,
- ▶ Badanie satysfakcji mieszkańców obszaru LGD i beneficjentów – 100 osób, które wypełniły ankietę.

Na działania komunikacyjne w okresie realizacji LSR przewidziano budżet w wysokości 40 000 zł.

X. ZINTEGROWANIE

Integrowanie różnych sektorów, partnerów, zasobów i branż działalności gospodarczej

Podejście zintegrowane jest realizowane od samego początku tworzenia niniejszego dokumentu. Jest to również jeden z warunków efektywnego wdrożenia LSR pozwalający na zachowanie spójności strategii, jej celów i przedsięwzięć ze specyfiką obszaru. Spójność ta została zagwarantowana przede wszystkim na etapie konsultacji społecznych, w których uczestniczyli przedstawiciele różnych sektorów i środowisk lokalnych.

W opracowanych celach szczególną rolę odgrywa zintegrowanie w celu ogólnym 3 „Zintegrowana ziemia Biłgorajska wykorzystująca bogactwa przyrodnicze”, gdzie dzięki realizacji celu szczegółowego „Wykorzystanie zasobów przyrodniczych Ziemi Biłgorajskiej podnoszące wartość przestrzeni turystycznej” zagwarantowano spójny i kompleksowy sposób wykorzystania zasobów przyrodniczych głównie w myśl podniesienia atrakcyjności turystycznej tego obszaru. Realizacja celu ogólnego i szczegółowego będzie możliwa dzięki wykorzystaniu różnych metod realizacji: jako projekty konkursowe oraz projekty współpracy oraz operacje infrastrukturalne i nieinfrastrukturalnej. Przedsięwzięcia w ramach tych celów realizowane będą przez różne podmioty np.:

- ▶ Rozwój przedsiębiorczości w zakresie zakwaterowania, rozrywki i rekreacji – przedsiębiorcy;
- ▶ Infrastruktura i promocja turystyczna z przyrodą w tle – stowarzyszenia, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne;
- ▶ Marketing lokalnych produktów kulinarnych – LGD.

Równie szeroki jest katalog grupy docelowej, która bezpośrednio będzie korzystała z rezultatów zrealizowanych operacji.

Potrzeba doinwestowania obszaru w zakresie turystyki wynika zarówno z diagnozy obszaru LGD, jak i konsultacji społecznych. Wśród słabych stron analizy SWOT znalazło się: brak zintegrowanej promocji obszaru i współpracy gmin w tym zakresie, a także niewystarczająca promocja poszczególnych gmin LGD, niska jakość infrastruktury turystycznej, niepełne oznaczenie szlaków, brak ich zagospodarowania, brak zintegrowanego produktu turystycznego.

Realizacja projektów z zakresu infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej podniesie atrakcyjność obszaru co będzie miało swoje odzwierciedlenie w rozwijanej działalności gospodarczej w tym zakresie. Również działania promocyjne realizowane w projektach współpracy wpłyną na rozwój przedsiębiorczości z zakresu zakwaterowania i usług gastronomicznych jak również kultury, rozrywki i rekreacji na tym obszarze. W ten sposób będzie możliwe zapewnienie sekwencji interwencji objętych LSR. Poszczególne przedsięwzięcia LSR zostały sformułowane w taki sposób, że realizacja jednego z nich sprzyja realizacji innego przedsięwzięcia w tym samym celu lub innym.

Jedną z głównych idei LSR jest integracja gospodarcza obszaru. Formułując cele i przedsięwzięcia do realizacji kierowano się przede wszystkim zasobami lokalnymi i potrzebami społeczności lokalnej. W oparciu o te dwa czynniki zdecydowano się na wyznaczenie 3 branż działalności gospodarczych których rozwój jest szczególnie istotny dla obszaru LGD, należą do nich:

- ▶ zakwaterowanie i gastronomia (sekcja I),
- ▶ kultura, rozrywka i rekreacja (sekcja R),
- ▶ przetwórstwo przemysłowe (Sekcja C).

Dwa pierwsze propagowane są w celu ogólnym 3 jako branże bezpośrednio związane z turystyką natomiast branża przetwórstwa wpisana zastała w cel ogólny 1 jako jeden z elementów innowacyjnego wykorzystania zasobów lokalnych.

Cele szczegółowe oraz przedsięwzięcia zawarte w Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Ziemia Biłgorajska” na lata 2016-2023 są zintegrowane z **celami przekrojowymi PROW** na lata 2014-2020:

- ▶ Ochrona środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatu – w szczególności przedsięwzięcie 1.1.2. Wsparcie istniejących przedsiębiorstw w myśl zasady zrównoważonego rozwoju, które realizuje wskaźnik produktu Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa,
- ▶ Innowacyjność – w szczególności przedsięwzięcie 1.1.1. Rozwój przedsiębiorstw, w tym przetwórstwa, z uwzględnieniem innowacyjnego wykorzystania bazy surowcowej LGD i wskaźnik produktu Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa (w tym liczba operacji ukierunkowanych na innowacje).

Kryteria wyboru operacji premiujące operacje innowacyjne oraz uwzględniające zastosowanie rozwiązań sprzyjających ochronie środowiska i klimatu realizują cele przekrojowe PROW tj. innowacyjność, ochrona środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatu oraz wskaźniki określone dla tych celów.

Zgodność i komplementarność LSR z innymi dokumentami planistycznymi i strategicznymi

Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Ziemia Biłgorajska” wyznacza do realizacji działania, przyczyniające się do:

- ▶ rozwoju kapitału społecznego i poprawy jakości życia mieszkańców poprzez rozwój infrastruktury mieszkaniowej, zdrowotnej, edukacyjnej i bezpieczeństwa publicznego,
- ▶ rozwoju przedsiębiorczości opartej na lokalnych specjalizacjach poprzez wzmocnienie zdolności inwestycyjnej przedsiębiorstw,
- ▶ zwiększenia atrakcyjności turystycznej poprzez rozwój infrastruktury turystycznej i usług turystycznych,
- ▶ przeciwdziałania zmianom klimatu i ochrony środowiska naturalnego,
- ▶ rozwoju infrastruktury komunikacyjnej i technicznej,
- ▶ zachowania i udostępnienia obiektów dziedzictwa lokalnego oraz kultywowania lokalnych tradycji.

Lokalna Strategia Rozwoju jest spójna pod względem planowanych do realizacji przedsięwzięć z założeniami Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 oraz wyznaczonymi w niej celami. W horyzoncie 2020 r. strategiczne cele rozwoju regionu lubelskiego, których realizacji będą służyły działania samorządu województwa, są określone następująco:

1. Wzmacnianie urbanizacji regionu,
2. Restrukturyzacja rolnictwa oraz rozwój obszarów wiejskich,
3. Selektywne zwiększanie potencjału wiedzy, kwalifikacji, zaawansowania technologicznego, przedsiębiorczości i innowacyjności regionu,
4. Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu.

LSR przyczynia się do osiągnięcia zamierzeń głównie w wymienionych poniżej celach strategicznych **Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.):**

- ▶ Cele szczegółowe: *Rozwój i podniesienie konkurencyjności istniejących przedsiębiorstw z uwzględnieniem innowacyjnego wykorzystania lokalnych zasobów; Rozwój aktywności gospodarczej mieszkańców; Wykorzystanie zasobów przyrodniczych Ziemi Biłgorajskiej podnoszące wartość przestrzeni turystycznej* są spójne z celem operacyjnym 3.5. Wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw, ponieważ zawiera działania związane z rozwojem przedsiębiorczości i tworzeniem nowych miejsc pracy,
- ▶ Cele szczegółowe: *Wzmocnienie tożsamości lokalnej mieszkańców poprzez ich integrację oraz wspieranie działalności związanej z zachowaniem lokalnej tradycji i kultury biłgorajskiej, Wzmocnienie kapitału społecznego w wyniku działań szkoleniowych i edukacyjnych, Rozwój infrastruktury integracji społecznej* są spójne z celem operacyjnym 4.2. Wspieranie włączenia społecznego, gdyż przyczyni się do integracji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, ich powrotu na rynek pracy i rozwoju osobistego,
- ▶ Cel szczegółowy *Wykorzystanie zasobów przyrodniczych Ziemi Biłgorajskiej podnoszące wartość przestrzeni turystycznej* jest spójny z celem operacyjnym 4.4. Racjonalne i efektywne wykorzystanie zasobów przyrody dla potrzeb gospodarczych i rekreacyjnych, przy zachowaniu i ochronie walorów środowiska przyrodniczego, ponieważ zawiera działania związane z ochroną środowiska przyrodniczego i jego udostępnieniem dla turystów oraz przeciwdziałaniem zmianom klimatu.

Powiązania pomiędzy poszczególnymi priorytetami strategii przedstawione zostały w tabeli nr 1.

Tabela 3. Zestawienie powiązań pomiędzy priorytetami Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Ziemia Biłgorajska” a Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategiczne cele rozwoju regionu lubelskiego	Cel ogólny 1. Konkurencyjna gospodarka Ziemi Biłgorajskiej	Cel ogólny 2. Rozwinięty kapitał społeczny i wysoka jakość życia mieszkańców	Cel ogólny 3. Zintegrowana Ziemia Biłgorajska wykorzystująca bogactwa przyrodnicze
Cel strategiczny 1: Wzmacnianie urbanizacji regionu	x		
Cel strategiczny 2: Restrukturyzacja rolnictwa oraz rozwój obszarów wiejskich	x		

Cel strategiczny 3: Selektywne zwiększanie potencjału wiedzy, kwalifikacji, zaawansowania technologicznego, przedsiębiorczości i innowacyjności regionu		X	
Cel strategiczny 4: Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu	X	X	X

Źródło: opracowanie własne

Obszar Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Biłgorajska” w całości wpisuje się w wyznaczony w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego Obszar Strategicznej Interwencji Obszary gospodarczego wykorzystania walorów przyrodniczych i kulturowych – **Obszar funkcjonalny Rostoczańsko-puszczański**. Jest to obszar o bardzo wysokich walorach przyrodniczych, zdrowotnych i krajobrazowo-kulturowych o uznanej randze krajowej i międzynarodowej. Interwencja na tym obszarze powinna obejmować działania zmierzające do wykorzystania potencjału przyrodniczego i kulturowego dla tworzenia warunków rozwoju społeczno-gospodarczego oraz określenia charakteru i natężenia funkcji turystycznej, aby nie powodowała ona dewaloryzacji lub zniszczenia walorów i zasobów przyrodniczych. Ponadto, interwencja powinna obejmować takie działania jak: aktywna ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego i przyrody, rozwój infrastruktury transportowej, poprawa dostępu do usług społecznych, poprawa warunków fitosanitarnych, przywrócenie miastom funkcji społecznych i gospodarczych z jednoczesnym wsparciem zasobów ludzkich i przedsiębiorczości.

Lokalna Strategia Rozwoju jest również spójna i wpisuje się w dokument: **Koncepcja Programowo-Przestrzenna Rozwoju Turystyki i Rekreacji w Województwie Lubelskim**. Obszar LGD „Ziemia Biłgorajska” posiada potencjał do rozwoju turystyki, ze względu na walory przyrodnicze i wielokulturowość, w związku z czym w strategii wyznaczony został cel ogólny *Zintegrowana Ziemia Biłgorajska wykorzystująca bogactwa przyrodnicze*, którego cele szczegółowe i przedsięwzięcia wpisują się w następujące priorytety w Koncepcji:

1. Tworzenie i rozwój markowych produktów turystycznych – podnoszenie konkurencyjności istniejących i kreowanie nowych produktów turystycznych,
2. Kształtowanie walorów turystycznych województwa – ochrona zasobów kulturowych i przyrodniczych,
3. Rozwój infrastruktury turystycznej i usług turystycznych – podniesienie jakości istniejącej i tworzenie nowej infrastruktury turystycznej,
4. Zapewnienie dostępności walorów i produktów turystycznych,
5. Rozwój instytucjonalny obsługi turystyki – promocja walorów turystycznych, kształtowanie kadr.

Kolejnym dokumentem na szczeblu regionalnym, z którym spójne są cele i przedsięwzięcia LSR jest **Program Rozwoju Odnawialnych Źródeł Energii dla Województwa Lubelskiego**. Cel ogólny 1. *Konkurencyjna gospodarka Ziemi Biłgorajskiej* i przypasowane do niego przedsięwzięcie: *Wsparcie istniejących przedsiębiorstw w myśl zasady zrównoważonego rozwoju* wpisuje się w następujące cele szczegółowe programu:

1. Zwiększenie bezpieczeństwa i zaspokojenie potrzeb energetycznych mieszkańców,
2. Wzrost znaczenia sektora energetycznego regionu poprzez specjalizację gospodarki w produkcji energii ze źródeł odnawialnych.

Dokumentem definiującym regionalne inteligentne specjalizacje w województwie lubelskim, których rozwój przyczyni się do wzrostu gospodarczego w regionie jest Regionalna Strategia Innowacji Województwa Lubelskiego 2020. Dokument wyznacza następujące priorytety, które konstytuują ramy interwencji RSI WL:

- ▶ Priorytet 1. Zwiększenie zdolności podmiotów gospodarczych do tworzenia i absorpcji wiedzy oraz wdrażania innowacji, zwłaszcza w regionalnych obszarach inteligentnej specjalizacji,
- ▶ Priorytet 2. Wzrost zdolności podmiotów sektora naukowo-badawczego do tworzenia i komercjalizacji wiedzy w regionalnych obszarach inteligentnej specjalizacji regionu,
- ▶ Priorytet 3. Wzmocnienie instytucji otoczenia biznesu i otwartej na innowacje administracji publicznej.

Cel ogólny 1. *Konkurencyjna gospodarka Ziemi Biłgorajskiej* i zidentyfikowane w nim przedsięwzięcia wpisują się w szczególności w następujące kierunki działania:

- 1.1. Stymulowanie rozwoju przedsiębiorczości, zwłaszcza przedsiębiorczości technologicznej, ponieważ rozwój przedsiębiorczości i technologii na badanym obszarze spowoduje polepszenie warunków życia i przyczyni się do wzrostu gospodarczego,

1.4. Pobudzanie i rozwój współpracy sieciowej podmiotów gospodarczych – dotyczy to zarówno wsparcia procesu powstawania zrzeszeń branżowych (np. spółdzielni i grup producentów rolnych), jak również struktur wielobranżowych, zwłaszcza klastrów i platform współpracy angażujących sektor naukowo-badawczy,

3.3. Promocja przedsiębiorczości i innowacyjności.

Poza dokumentami regionalnymi LSR jest spójna z dokumentami strategicznymi na szczeblu powiatowym. Cele LSR wpisują się cele wyznaczone w **Strategii Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego na lata 2007-2015**:

- ▶ Cel ogólny 2. *Rozwinięty kapitał społeczny i wysoka jakość życia mieszkańców* wpisuje się w cel strategiczny 1. Rozwój i wykorzystanie zasobów ludzkich,
- ▶ Cel ogólny 1. *Konkurencyjna gospodarka Ziemi Biłgorajskiej* i Cel ogólny 3. *Zintegrowana Ziemia Biłgorajska wykorzystująca bogactwa przyrodnicze* wpisują się w cel strategiczny 2. Rozwój ekonomiczno-gospodarczy,

Cele LSR wpisują się również w dwa cele strategiczne **Strategii Rozwoju Powiatu Zamojskiego na lata 2007-2020**:

- ▶ Cel ogólny 1. *Konkurencyjna gospodarka Ziemi Biłgorajskiej* wpisuje się w cel strategiczny 2. Rozwój przedsiębiorczości i tworzenie warunków dla pozyskania inwestycji,

Cele i przedsięwzięcia Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Ziemia Biłgorajska” są również komplementarne z celami strategii rozwoju poszczególnych gmin należących do LGD:

Strategia Rozwoju Gminy Aleksandrów:

Cel ogólny 1: Rozwój rolnictwa i drobnej przedsiębiorczości w gminie Aleksandrów

Cel ogólny 2: Polepszenie i udoskonalenie infrastruktury technicznej

Cel ogólny 3: Podwyższenie wiedzy i umiejętności mieszkańców oraz poprawa ich warunków życia

Strategia Rozwoju Gminy Biłgoraj na lata 2007-2015:

Cel strategiczny 1: Wyższa efektywność lokalnej gospodarki,

Cel strategiczny 2: Integracja społeczna oraz poprawa jakości kapitału ludzkiego w gminie

Strategia Rozwoju Gminy Biszczka

Cel strategiczny 2. Aktywizacja lokalnej gospodarki

Cel strategiczny 3. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego

Strategia Rozwoju Gminy Frampol na lata 2015-2020:

Cel strategiczny 1. Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej gminy,

Cel strategiczny 2. Wspieranie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości w obszarze rolnictwa, przetwórstwa rolno-spożywczego oraz usług,

Cel strategiczny 3. Podniesienie jakości życia i aktywizacja mieszkańców,

Cel strategiczny 4. Poprawa funkcjonowania lokalnej administracji.

Strategia Rozwoju Gminy Goraj na lata 2002-2012:

Cel strategiczny 1: Rozbudowa infrastruktury technicznej,

Cel strategiczny 2: Rozwój rolnictwa,

Cel strategiczny 3: Rozwój przedsiębiorczości lokalnej oraz pozyskiwanie kapitału zewnętrznego, wielofunkcyjny rozwój wsi

Cel strategiczny 4. Poprawa stanu zdrowotności i opieki społecznej ludności

Cel strategiczny 5: Rozwój turystyki i agroturystyki

Cel operacyjny 6. Promowanie Gminy Goraj

Strategia Rozwoju Gminy Łukowa na lata 2007-2015

Cel strategiczny 1: Rozwój infrastruktury technicznej i społecznej zwiększającej komfort życia mieszkańców,

Cel strategiczny 2: Rozwój lokalnej gospodarki – rolnictwo, przemysł, turystyka i agroturystyka,

Cel strategiczny 3: Wzrost poziomu życia mieszkańców

Strategia Rozwoju Gminy Obsza na lata 2007-2015

Cel I: Poprawa stanu infrastruktury technicznej i społecznej,

Cel II: Wsparcie lokalnej gospodarki,

Cel III: Poprawa jakości życia i wzrostu dobrobytu mieszkańców,

Cel IV: Zwiększenie absorpcji środków finansowych UE oraz innych środków dotacyjnych

Strategia Rozwoju Gminy Potok Górny na lata 2007-2015

Priorytet I: Wszechstronny rozwój społeczeństwa poprzez inwestycje w rozwój zawodowy, edukację, ochronę zdrowia, opiekę społeczną, sport i kulturę,
Priorytet II: Rozwój nowoczesnych i konkurencyjnych gospodarstw rolnych,
Priorytet III: Tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości i poprawy sytuacji na rynku pracy,
Priorytet IV: Utrzymanie dobrej jakości środowiska naturalnego oraz zachowanie dziedzictwa kulturowego

Strategia Rozwoju Gminy Radecznica na lata 2008-2015,

Cel Strategiczny 1: Większa konkurencyjność i dochodowość rolnictwa,
Cel Strategiczny 2: Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej gminy,
Cel Strategiczny 3: Nowoczesne społeczeństwo

Strategia Rozwoju Gminy Tarnogród na lata 2009-2015

Cel strategiczny 1: Rozwój ekonomiczno-gospodarczy gminy,
Cel strategiczny 2: Rozwój zasobów ludzkich oraz wzrost poziomu integracji społecznej

Strategia Rozwoju Gminy Terespol na lata 2009-2015

Cel strategiczny 1: Podniesienie poziomu jakości życia i bezpieczeństwa mieszkańców,
Cel strategiczny 2: Zwiększenie potencjału i aktywizacja kapitału ludzkiego,
Cel strategiczny 3: Wspieranie przedsiębiorczości,
Cel strategiczny 4: Wzmocnienie atrakcyjności turystycznej gminy

Strategia Rozwoju Gminy Turobin

Priorytet 1: Wspieranie wielofunkcyjnego rozwoju efektywnego i przyjaznego środowiska sektora rolniczego
Priorytet 2: Stworzenie odpowiednich warunków do rozwoju przedsiębiorczości i usług
Priorytet 3: Rozwój infrastruktury wzmacniającej konkurencyjność i rozwój gminy
Priorytet 4: Rozwój oświaty, kultury i ochrony zdrowia
Priorytet 5: Zachowanie i wykorzystanie dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego oraz rozwój turystyki.

XI. MONITORING I EWALUACJA

Zasady i procedury dokonywania ewaluacji zostały opracowane przy udziale społeczności lokalnej podczas konsultacji społecznych. Szczegółowo zostały opisane w załączniku nr 2. Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu.

W Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Ziemia Biłgorajska” wyznaczono następujące elementy, które będą podlegać **monitorowaniu**:

- ▶ Wskaźniki realizacji LSR,
- ▶ Kryteria i procedury wyboru operacji,
- ▶ Ogłaszane konkursy,
- ▶ Budżet LSR,
- ▶ Pracownicy i funkcjonowanie biura LGD,
- ▶ Plan komunikacji.

Dane w ramach monitoringu pozyskiwane będą na bieżąco lub nie rzadziej niż raz co 2 lata, zestawienie danych należy przedstawić nie później niż do końca kwietnia. Dane będą pozyskiwane na podstawie sprawozdań beneficjentów, ankiet monitorujących beneficjentów, rejestru danych LGD i rejestru ogłoszonych konkursów. Analiza danych monitoringowych będzie podstawą do rozpoczęcia procesu ewaluacji.

Elementy podlegające **ewaluacji** podczas wdrażania LSR to:

- ▶ Realizacja celów i wskaźników LSR,
- ▶ Kryteria i procedury wyboru operacji,
- ▶ Budżet LSR i nabory wniosków,
- ▶ Plan komunikacji,
- ▶ Działalność LGD, pracownicy, funkcjonowanie biura, udzielane doradztwo
- ▶ Rozpoznawalność LGD.

Raporty ewaluacyjne opracowane zostaną nie później niż do końca listopada w 2019 za okres 2016-2018, do końca listopada w 2022 za okres 2019-2021 oraz do końca listopada w 2024 za okres 2021-2023 (w ramach oceny on-going i ex-post). W listopadzie 2024 roku powstanie raport z oceny za okres 2016-2023. Ocena ex-ante miała miejsce w 2015 a jej wynikiem jest przyjęta Lokalna Strategia Rozwoju. Okres pomiaru to maksymalnie 3 lata. Pomiar w procesie ewaluacji dokonywany jest w oparciu o pytania badawcze przypisane do odpowiednich kryteriów ewaluacyjnych:

- ▶ ewaluacja ex-ante – trafność, spójność, efektywność, użyteczność,
- ▶ ewaluacja on-going – trafność, efektywność, skuteczność,
- ▶ ewaluacja ex-post – efektywność, skuteczność, użyteczność, trwałość.

Wyniki ewaluacji stanowią przesłanki do aktualizacji Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2016-2023. Zawarte w raporcie ewaluacyjnym rekomendacje wskazywać będą elementy wymagające pilnych zmian lub modyfikacji w Strategii lub sposobie funkcjonowania i pracy biura.

Podmiotem odpowiedzialnym za proces monitoringu będzie Biuro LGD (ocena własna), natomiast ewaluację będzie przeprowadzać Biuro LGD lub eksperci zewnętrzni (ocena własna/ocena zewnętrzna).

XII. STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

Projekty strategii, jako dokumentów, których realizacja może potencjalnie znacząco wpływać na środowisko, mogą wymagać, na etapie projektowania, poddania ich treści strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko. Przepisy Ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2013 r., poz. 1235 ze zm.) uzależniają konieczność przeprowadzenia takiej oceny od indywidualnej zawartości dokumentu oraz zewnętrznych uwarunkowań jego realizacji.

W związku z powyższym Lokalna Grupa Działania „Ziemia Biłgorajska” dnia 2 grudnia 2015 r. zwróciła się do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Lublinie Wydział Spraw Terenowych III w Zamościu z wnioskiem o uzgodnienie braku konieczności przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu Lokalnej Strategii Rozwoju Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Biłgorajska” na lata 2016-2023.

Do wniosku LGD dołączyło następujące załączniki:

- ▶ Załącznik nr 1. Uzasadnienie braku konieczności przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Ziemia Biłgorajska” w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 – obejmujące opis charakteru działań przewidzianych w dokumencie,
- ▶ Załącznik nr 2. Projekt dokumentu LSR obejmujący strukturę, zwięzłą diagnozę społeczno-gospodarczą, matrycę celów i przedsięwzięć.

LGD „Ziemia Biłgorajska” wykazała w załączonych dokumentach, że nie jest w stanie wskazać konkretnych inwestycji jakie będą realizowane w ramach LSR gdyż będą one elementem konkursów ogłaszanych w latach 2016-2023.

W odpowiedzi na przedstawiony wniosek Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Lublinie w piśmie z dnia 4 grudnia 2015 roku stwierdził brak potrzeby przeprowadzania strategicznej oceny oddziaływania na środowisko projektu Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Ziemia Biłgorajska” na lata 2016-2023. Odpowiedź swą RDOŚ w Lublinie uargumentował tym, iż pomimo braku możliwości wykluczenia wyznaczania ram dla przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko można wykluczyć prawdopodobieństwo negatywnego znaczącego oddziaływania na środowisko planowanych działań inwestycyjnych, ponieważ projekt dokumentu wyznacza ramy środowiskowe naboru wniosków.

WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY

1. Poradnik dla Lokalnych Grup Działania w zakresie opracowania Lokalnych Strategii Rozwoju na lata 2014-2020,
2. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020,
3. Bank Danych Lokalnych GUS,
4. Gospodarstwa agroturystyczne w powiecie biłgorajskim. Aktywny wypoczynek na wsi
5. Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.),
6. Koncepcja Programowo-Przestrzenna Rozwoju Turystyki i Rekreacji w Województwie Lubelskim,
7. Regionalna Strategia Innowacji Województwa Lubelskiego 2020,
8. Program Rozwoju Odnawialnych Źródeł Energii dla Województwa Lubelskiego,
9. Strategia Rozwoju Powiatu Zamojskiego na lata 2007-2020,
10. Strategia Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego na lata 2007-2015,
11. Strategia Rozwoju Gminy Aleksandrów,
12. Strategia Rozwoju Gminy Biłgoraj na lata 2007-2015,
13. Strategia Rozwoju Gminy Biszczka na lata 2016-2023,
14. Strategia Rozwoju Gminy Frampol na lata 2015-2020,
15. Strategia Rozwoju Gminy Goraj na lata 2002-2012,
16. Strategia Rozwoju Gminy Łukowa na lata 2007-2015,
17. Strategia Rozwoju Gminy Obsza na lata 2007-2015,
18. Strategia Rozwoju Gminy Potok Górny na lata 2007-2015,
19. Strategia Rozwoju Gminy Radecznica na lata 2008-2015,
20. Strategia Rozwoju Gminy Tarnogród na lata 2009-2015,
21. Strategia Rozwoju Gminy Tereszpol na lata 2009-2015,
22. Strategia Rozwoju Gminy Turobin.

Załącznik nr 1. Procedura aktualizacji LSR

Lokalna Strategia Rozwoju ma charakter dokumentu średniookresowego i obejmuje okres 8 lat od 2016 do 2023 roku. Takie dokumenty ze względu na zmieniające się czynniki zewnętrzne oraz wewnętrzne wymagają aktualizacji i dostosowaniami do aktualnego stanu rzeczy.

Proces aktualizacji będzie przeprowadzony w oparciu o analizę:

- ▶ uwarunkowań wewnętrznych obszaru LGD,
- ▶ uwarunkowań zewnętrznych,
- ▶ wcześniej niezdefiniowanych lub nowopowstałych potrzeb społeczności lokalnej,
- ▶ wyników procesu ewaluacji.

1. Podmioty biorące udział w procesie aktualizacji

1. Walne Zebranie Członków Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Biłgorajska” – organ przyjmujący zaktualizowany dokument,
2. Zarząd LGD „Ziemia Biłgorajska” – organ wszczynający proces aktualizacji LSR,
3. Zespół ds. aktualizacji (pracownicy biura LGD i członkowie Zarządu LGD) – organ opracowujący zakres aktualizacji,
4. Społeczność lokalna – podmiot opiniujący zakres aktualizacji.

2. Sposób aktualizacji

Aktualizacja Lokalnej Strategii Rozwoju może być prowadzona w sposób:

- ▶ Zwyczajny – zmiany spowodowane wynikiem procesu ewaluacji prowadzonego co 3 lata,
- ▶ Nadzwyczajny – zmiana spowodowana wstąpieniem zasadniczych zmian w uwarunkowaniach wdrażania strategii lub w sposobach jej wdrażania.

3. Rozpoczęcie procesu aktualizacji

Rozpoczęcie procesu aktualizacji strategii wymaga decyzji Zarządu LGD podejmowanej w oparciu o:

- ▶ Dane pozyskane w procesie monitoringu wdrażania LSR i ich ocena w procesie ewaluacji,
- ▶ Zmiany prawne niezależne od Lokalnej Grupy Działania oraz inne zmiany zewnętrzne wpływające na sposób i zakres realizowanej Strategii.

W sytuacji wystąpienia zmian mających istotny wpływ na cele i przedsięwzięcia, wskaźniki oraz budżet Zarząd LGD podejmuje decyzje o rozpoczęciu procesu aktualizacji Strategii i powiązanych z nią procedur i regulaminów.

4. Proces aktualizacji

Pierwsze propozycje zmian w Lokalnej Strategii Rozwoju wraz z uzasadnieniem ich wprowadzenia (np. na podstawie danych ewaluacyjnych) opracowane zostaną przez zespół ds. aktualizacji LSR składający się z pracowników biura LGD i członków Zarządu. Proces aktualizacji podobnie jak proces tworzenia Lokalnej Strategii Rozwoju będzie oparty w dużym stopniu na partycypacji społecznej:

1. Na stronie internetowej LGD zostanie umieszczona informacja o potrzebie dokonania zmian w LSR, ich planowany zakres i powód ich wprowadzenia (efekt pracy zespołu ds. aktualizacji). Dodatkowo zostanie zamieszczony formularz wprowadzania uwag do zaproponowanych poprawek jak i możliwość wprowadzenia nowych zmian w obowiązującym dokumencie LSR.
2. Zebrane podczas konsultacji uwagi następnie są rozważane przez Grupę Roboczą składającą się z przedstawicieli wszystkich sektorów i mieszkańców obszaru LGD. Wypracowane w trakcie spotkania aktualizacje zapisów zostają umieszczone w Lokalnej Strategii Rozwoju.
3. Lokalna Strategia Rozwoju (po uwagach grupy roboczej) zostanie ponownie umieszczona na stronie internetowej z formularzem wprowadzenia uwag. Zaproponowane w trakcie tej metody zapisy poddane zostaną analizie przeprowadzonej przez zespół ds. aktualizacji LSR i po zaakceptowaniu wprowadzone do dokumentu.

Zaktualizowany w wyniku procesu konsultacji społecznych dokument zostaje przedstawiony na Walnym Zebraniu Członków i po zaakceptowaniu przyjęty w formie uchwały.

5. Zakres zmian dokonywanych w ramach aktualizacji strategii

Zakres aktualizacji może obejmować:

- ▶ Zmianę lub usunięcie przedsięwzięć a tym samym wskaźników (wyeliminowanie lub zmiana treści przedsięwzięć nie cieszących się zainteresowaniem lokalnej społeczności lub na skutek zmiany uwarunkowań rozwojowych obszaru LGD),
- ▶ Wprowadzanie nowych przedsięwzięć i wskaźników (w oparciu o nowe potrzeby społeczne),
- ▶ Zmiana kryteriów wyboru i procedur naboru,
- ▶ Plan komunikacji,
- ▶ Inne istotne elementy LSR.

Załącznik nr 2. Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu

Prowadzenie monitoringu i ewaluacji wdrażanej Lokalnej Strategii Rozwoju w całym okresie jej realizacji jest konieczne dla sprawdzenia czy udaje się skutecznie osiągać cele zapisane w strategii. Wyniki procesu monitoringu analizowane w trakcie ewaluacji LSR mogą skutkować koniecznością zmiany jej zapisów. Ewaluacja może rekomendować aktualizację założeń LSR, a więc zmiany planowanych w LSR działań i wskaźników. Istotą wdrażania strategii rozwoju jest realizacja celów wspierających lokalny rozwój obszarów wiejskich oraz wpływających na poprawę jakości życia mieszkańców obszaru. Dlatego proces ten będzie prowadzony w całym okresie przewidzianym na wdrażanie LSR (2016-2023), ale również po roku 2023 w celu obserwowania efektów oddziaływania zrealizowanych operacji.

LGD dokonywać będzie systematycznej i obiektywnej oceny LSR, jej założeń, przebiegu wdrażania, osiągniętych rezultatów z punktu widzenia trafności, spójności, skuteczności, efektywności, użyteczności i trwałości podejmowanych działań. Ewaluacja LSR dostarczać będzie rzetelnych i użytecznych informacji, które będą następnie wykorzystane w procesie decyzyjnym oraz we współpracy partnerów zaangażowanych we wdrażanie strategii. Proces monitoringu i ewaluacji obejmuje również zadania wykonywane przez pracowników Biura LGD oraz ich efekty.

1. Monitoring i elementy poddane monitoringowi

- Monitoring to proces systematycznego zbierania i analizowania informacji ilościowych i jakościowych na temat funkcjonowania LGD oraz stanu realizacji strategii w aspekcie finansowym i rzeczowym, którego celem jest uzyskanie informacji zwrotnych na temat skuteczności i wydajności wdrażanej strategii, a także ocena zgodności realizacji operacji z wcześniej zatwierdzonymi założeniami i celami.
- Elementy podlegające monitorowaniu oraz podmiot odpowiedzialny:

Element podlegający monitorowaniu	Podmiot odpowiedzialny	Sposób pozyskiwania danych
Wskaźniki realizacji LSR	Pracownicy biura LGD (ocena własna)	Sprawozdania beneficjentów, ankiety monitorujące beneficjentów, rejestr danych LGD
Kryteria i procedury wyboru operacji	Pracownicy biura LGD (ocena własna)	Rejestr danych LGD
Ogłaszane konkursy	Pracownicy biura LGD (ocena własna)	Rejestr ogłoszonych konkursów
Budżet LSR	Pracownicy biura LGD (ocena własna)	Rejestr danych LGD
Pracownicy i funkcjonowanie biura LGD	Pracownicy biura LGD (ocena własna)	Ankiety monitorujące, rejestr danych LGD
Plan komunikacji	Pracownicy biura LGD (ocena własna)	Ankiety monitorujące, rejestr danych LGD

Analiza danych monitoringowych będzie podstawą do rozpoczęcia procesu ewaluacji.

2. Ewaluacja i elementy podlegające ewaluacji

- Ewaluacja to systematyczne badanie wartości albo cech konkretnego programu, planu, działania (eksperymentu) bądź obiektu (programu komputerowego, programu nauczania, rozwiązania technicznego) z punktu widzenia przyjętych kryteriów, w celu jego usprawnienia, rozwoju lub lepszego zrozumienia. Jednym z głównych celów ewaluacji jest ocena rzeczywistych lub spodziewanych efektów realizacji danej interwencji publicznej¹. Ewaluacja dzieli się na 3 rodzaje:
  - ▶ **ewaluacja ex-ante** (przed rozpoczęciem realizacji interwencji) – celem takiego badania jest poprawa jakości planowanej do uruchomienia interwencji,
  - ▶ **ewaluacja on-going** (w trakcie wdrażania interwencji) - celem jest oszacowanie stopnia osiągnięcia zakładanych celów w świetle wcześniej przeprowadzonej ewaluacji wstępnej, zwłaszcza pod względem dostarczonych produktów i osiągniętych rezultatów oraz określenie trafności zamierzeń w stosunku do aktualnych trendów społeczno-gospodarczych,

¹ Ewaluacja Poradnik dla pracowników administracji publicznej. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego Warszawa 2012

- ▶ **ewaluacja ex-post** (po zakończeniu realizacji interwencji) - celem jest określenie jego długotrwałych efektów, w tym wielkości zaangażowanych środków, skuteczności i efektywności pomocy.
- b) Elementy podlegające ewaluacji i podmiot odpowiedzialny

Element podlegające ewaluacji	Podmiot odpowiedzialny
1. Realizacja celów i wskaźników LSR	Eksperti zewnętrzeni (ocena zewnętrzna)/ Pracownicy biura LGD (ocena własna)
2. Kryteria i procedury wyboru operacji	
3. Budżet LSR i nabory wniosków	
4. Plan komunikacji	
5. Działalność LGD, pracownicy, funkcjonowanie biura, udzielane doradztwo	
6. Rozpoznawalność LGD	

3. Czas i okres pomiaru:

- a) Monitoring – dane w ramach monitoringu pozyskiwane będą na bieżąco lub nie rzadziej niż raz do 2 lata, zestawienie danych należy przedstawić nie później niż do końca kwietnia. Okres pomiaru to 2 lata.
- b) Ewaluacja – wyniki przedstawiane w formie raportów ewaluacyjnych, których upublicznienie nastąpi nie później niż do końca listopada w 2019 za okres 2016-2018, do końca listopada w 2022 za okres 2019-2021 oraz do końca listopada w 2024 za okres 2021-2023 (w ramach oceny on-going i ex-post). Ocena ex-ante miała miejsce w 2015 a jej wynikiem jest przyjęta Lokalna Strategia Rozwoju. Okres pomiaru to maksymalnie 2 lata (za wyjątkiem oceny ex-post).

4. Sposób pomiaru ewaluacji:

Pomiar w procesie ewaluacji dokonywany jest w oparciu o pytania badawcze przypisane do odpowiednich kryteriów ewaluacyjnych. Ilość kryteriów ewaluacyjnych uzależniona jest od rodzaju ewaluacji:

- 1) **EWALUACJA EX-ANTE** – przed uchwaleniem LSR, na Walnym Zabraniu Członków. Opracowany na tym etapie raport stanowić będzie uzasadnienie uchwały Walnego Zebrania Członków LGD o przyjęciu LSR. Ewaluacja ex-ante zostanie przeprowadzona w oparciu o następujące kryteria:
  - a) **trafność** i poprawność wskaźników w odniesieniu do wyznaczonych w LSR celów i możliwości ich osiągnięcia,
  - b) **spójność** wewnętrzna zapisów dokumentu,
  - c) **efektywność** zapisów dokumentu w kontekście dopasowania budżetu LSR do możliwości poniesienia określonych nakładów (finansowych, ludzkich czasu),
  - d) **użyteczność** Lokalnej Strategii Rozwoju w kontekście dopasowania jej założeń do rzeczywistych potrzeb lokalnej społeczności.
- 2) **EWALUACJA ON-GOING** – w trakcie wdrażania LSR. Ocena na tym etapie służy sprawdzeniu czy podjęte działania zmierzają w dobrym kierunku, czy określone w LSR cele są osiągane zgodnie z założeniami czasowymi i ilościowymi. LGD planuje przeprowadzenie ewaluacji w tym zakresie w roku 2018 i w roku 2020. Ocena zostanie przeprowadzona w oparciu o następujące kryteria i pytania badawcze:
  - a) **Trafność:**
    - ▶ Czy cele ogólne i szczegółowe LSR oraz odpowiadające im wskaźniki odpowiadają potrzebom społeczności lokalnej zamieszkującej LGD „Ziemia Biłgorajska”?
    - ▶ Czy kryteria i procedury wyboru operacji stosowane przez Radę LGD zostały odpowiednio dobrane i pozwalają na obiektywną ocenę?
    - ▶ Czy wielkość zaplanowanych środków na poszczególne przedsięwzięcia odpowiada realnym potrzebom?
    - ▶ Czy działania komunikacyjne i środki przekazu są adekwatne do potrzeb grup docelowych LSR, w tym grup defaworyzowanych?
    - ▶ Czy udzielane przez pracowników biura doradztwo jest adekwatne do potrzeb potencjalnych beneficjentów?
    - ▶ Czy stosowane przez LGD działania promocyjne są trafne w kontekście dotarcia do potencjalnych beneficjentów i wszystkich zainteresowanych osób?
  - b) **Efektywność**
    - ▶ Czy zakładana wielkość wskaźników odpowiada nakładom finansowym i założonym celom?

- ▶ Czy przyjęte kryteria i procedury wyboru operacji przyczyniają się do sprawnego przeprowadzenia oceny w wyznaczonym do tego czasie?
- ▶ Czy wielkość zaplanowanego budżetu na poszczególne przedsięwzięcia pozwala na realizację zakładanych wskaźników i celów?
- ▶ Czy zaplanowane działania komunikacyjne i przewidziany na nie budżet pozwalają na efektywne informowanie społeczności lokalnej i potencjalnych beneficjentów o działaniach LGD?
- ▶ Czy wielkość zatrudnienia w biurze LGD odpowiada potrzebom w zakresie udzielanego doradztwa?
- ▶ Czy wykorzystane nakłady na działania własne LGD pozwalają na uzyskanie wzrostu rozpoznawalności?

c) Skuteczność

- ▶ Jaki jest poziom realizacji celów i przedsięwzięć oraz wskaźników określonych w LSR?
- ▶ Czy kryteria wyboru operacji przyczyniają się do osiągnięcia założonych celów?
- ▶ Czy zakładany w budżet LSR został wykorzystany w odpowiednim okresie (do momentu, w którym przeprowadzana jest ewaluacja)?
- ▶ Czy realizowane działania komunikacyjne skutecznie informują społeczność lokalną w zakresie działalności LGD?
- ▶ Czy poziom merytoryczny udzielanego doradztwa oraz liczba godzin funkcjonowania biura wpływają na liczbę złożonych wniosków?
- ▶ Czy zastosowane sposoby promocji i środki przekazu przyczyniają się do wzrostu rozpoznawalności LGD?

3) EWALUACJA EX-POST – po okresie wdrażania LSR., ocena zostanie przeprowadzona w oparciu o następujące kryteria i pytania badawcze:

a) Efektywność

- ▶ Czy było możliwe osiągnięcie zakładanych celów i wskaźników na podobnym poziomie z wykorzystaniem mniejszej ilości środków finansowych?
- ▶ Czy przyjęte kryteria i procedury wyboru operacji przyczyniły się do sprawnego przeprowadzania oceny w wyznaczonym do tego czasie?
- ▶ Czy budżet LSR pozwolił na zrealizowanie zaplanowanych wskaźników i celów?
- ▶ Czy plan komunikacji został opracowany w sposób umożliwiający jego efektywną realizację, przy zaangażowaniu jak najmniejszych nakładów finansowych, zasobów ludzkich i poświęconego czasu?
- ▶ Czy wielkość zatrudnienia w biurze LGD odpowiadała potrzebom w zakresie udzielonego doradztwa?
- ▶ Czy wykorzystane nakłady na działania własne LGD pozwoliły na uzyskanie wzrostu rozpoznawalności?

b) Skuteczność

- ▶ Czy wszystkie cele ogólne i szczegółowe oraz przypisane im wskaźniki zostały osiągnięte?
- ▶ Jak kryteria wyboru operacji przyczyniły się do osiągnięcia założonych celów?
- ▶ Czy zakładany budżet został wykorzystany?
- ▶ Czy zrealizowane działania komunikacyjne skutecznie poinformowały społeczność lokalną o działalności LGD?
- ▶ Czy udzielone doradztwo przyczyniło się do większej skuteczności w pozyskaniu środków unijnych w ramach LSR, a tym samym do realizacji celów?
- ▶ Czy zastosowane sposoby promocji LGD przyczyniły się do wzrostu rozpoznawalności LGD?

c) Użyteczność

- ▶ Czy realizacja celów LSR spełniła oczekiwania społeczności lokalnej LGD „Ziemia Biłgorajska”?
- ▶ Czy kryteria i procedury wyboru nie utrudniły beneficjentom pozyskania środków?
- ▶ Czy wykorzystanie budżetu LSR przyczyniło się do poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej na obszarze LGD „Ziemia Biłgorajska”?
- ▶ Czy działania komunikacyjne były odpowiednio dobrane do potrzeb grup docelowych LSR, w tym grup defaworyzowanych?
- ▶ Czy udzielone doradztwo zaspokoiło potrzeby beneficjentów i przyczyniło się do lepszego zrealizowania celów LSR?

d) Trwałość

- ▶ Czy zrealizowane cele LSR będą pozytywnie oddziaływać na obszar LGD w dłuższej perspektywie czasowej?
- ▶ Czy efekty powstałe w wyniku wykorzystania budżetu LSR są widoczne po zakończeniu wdrażania LSR?
- ▶ Czy zastosowane narzędzia w planie komunikacji skutkują zwiększeniem wiedzy beneficjentów i społeczności lokalnej?

- ▶ Czy zdobyta przez beneficjentów wiedza w wyniku udzielonego doradztwa będzie wykorzystana przez nich w przyszłości?
- ▶ Czy działania własne LGD przyczyniły się do trwałej rozpoznawalności stowarzyszenia wśród mieszkańców?

5. Sposób wykorzystania wyników ewaluacji

Wyniki ewaluacji stanowią przesłanki do aktualizacji Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2016-2023. Zawarte w raporcie ewaluacyjnym rekomendacje wskazywać będą elementy wymagające pilnych zmian lub modyfikacji w Strategii lub sposobie funkcjonowania i pracy biura.

W związku z powyższym wyniki ewaluacji posłużą do:

- ▶ aktualizacji Strategii w zakresie wskaźników i celów;
- ▶ oceny stopnia osiągnięcia wskaźników i celów efektywności osiągnięcia wskaźników i celów LSR;
- ▶ aktualizacji planu komunikacji
- ▶ oceny efektywności i skuteczności kryteriów i procedur wyboru;
- ▶ oceny efektywności zaplanowanego budżetu i stopnia jego wykorzystania;
- ▶ oceny adekwatności, skuteczności i efektywności udzielanego doradztwa do potrzeb potencjalnych beneficjentów;
- ▶ oceny nabytych doświadczeń i zaproponowanie dobrych praktyk w zakresie wyznaczania celów i doboru wskaźników w strategii na przyszłość (na nowy okres realizacji strategii);
- ▶ wykreowania dobrych praktyk w zakresie działań komunikacyjnych, środków przekazu i metod partycypacji społecznej i zaproponowanie dobrych praktyk na przyszłość (na nowy okres realizacji strategii).

Załącznik nr 3. Plan działania

Cel ogólny nr 1.0. Konkurencyjna gospodarka Ziemi Biłgorajskiej	Lata	2016-2018			2019-2021			2022-2023			RAZEM 2016-2023		Program	Poddziałanie /zakres Programu
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w PLN		
Cel szczegółowy 1.1 Rozwój i podniesienie konkurencyjności istniejących przedsiębiorstw z uwzględnieniem innowacyjnego wykorzystania lokalnych zasobów														
Przedsięwzięcie 1.1.1. Rozwój przedsiębiorstw, w tym przetwórstwa, z uwzględnieniem innowacyjnego wykorzystania bazy surowcowej LGD	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa (w tym liczba operacji ukierunkowanych na innowacje)	5 szt.	50%	1 200 000	3 szt.	80%	720 000	2 szt.	100%	480 000	10 szt.	2 400 000	PROW	Realizacja LSR
1.1.2. Wsparcie istniejących przedsiębiorstw w myśl zasady zrównoważonego rozwoju	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	1 szt.	50%	300 000	0	50%	0	1 szt.	100%	300 000	2 szt.	600 000	PROW	Realizacja LSR

Razem cel szczegółowy 1.1				1 500 000			720 000			780 000		3 000 000		
Cel szczegółowy 1.2. Rozwój aktywności gospodarczej mieszkańców														
Przedsięwzięcie 1.2.1. Podejmowanie działalności gospodarczej wykorzystującej potencjały LGD „Ziemia Biłgorajska”	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa (w tym przez przedstawicieli grup defaworyzowanych)	5 szt.	31,25 %	400 000	8 szt.	81,25 %	640 000	3 szt.	100%	240 000	16 szt.	1 280 000	PROW	Realizacja LSR
Przedsięwzięcie 1.2.2. Animacja przyszłych przedsiębiorców	Liczba spotkań informacyjnych-konsultacyjnych (w tym z udziałem grup defaworyzowanych)	4 szt.	50%	20 000	3 szt.	87,5%	15 000	1 szt.	100%	5 000	8 szt.	40 000	PROW	Aktywizacja
Razem cel szczegółowy 1.2				420 000			655 000			245 000		1 320 000		
Cel szczegółowy 1.3. Funkcjonowanie biura LGD														
Przedsięwzięcie 1.3.1. Doradztwo dla beneficjentów oraz prowadzenie biura LGD	Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	100 szt.	40%	660 000	100 szt.	80%	660 000	50 szt.	100%	330 000	250 szt.	1 650 000	PROW	Koszty bieżące

Przedsięwzięcie 1.3.2. Szkolenia dla pracowników biura LGD i Rady	Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD	40 osobodni	50%	42 857,14	30 osobodni	87,5%	32 142,86	10 osobodni	100%	10 714,29	80 osobodni	85 714,29	PROW	Koszty bieżące	
	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników w LGD	16 osobodni	50%	17 142,86	12 osobodni	87,5%	12 857,14	4 osobodni	100%	4 285,71	32 osobodni	34 285,71	PROW	Koszty bieżące	
Przedsięwzięcie 1.3.3. Realizacja Planu komunikacji	Liczba zrealizowanych działań komunikacyjnych	4 szt.	50%	20 000	3 szt.	87,5%	15 000	1 szt.	100%	5 000	8 szt.	40 000	PROW	Aktywizacja	
Razem cel szczegółowy 1.3.				740 000			720 000			350000		1 810 000			
Razem cel ogólny 1.0				2 660 000			2 095 000			1 375 000		6 130 000			
Cel ogólny nr 2.0. Rozwinięty kapitał społeczny i wysoka jakość życia mieszkańców	Lata	2016-2018			2019-2021			2022-2023			RAZEM 2016-2023		Program	Poddziałanie /zakres Programu	
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w PLN			
Cel szczegółowy 2.1. Wzmocnienie kapitału społecznego w wyniku działań szkoleniowych i edukacyjnych															

Przedsięwzięcie 2.1.1. Rozwój kompetencji i kwalifikacji mieszkańców LGD „Ziemia Biłgorajska”	Liczba zorganizowanych szkoleń	0	0	0	1 szt.	50%	25 000	1 szt.	100%	25 000	2 szt.	50 000	PROW	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 2.1				0			25 000			25 000		50 000		
Cel szczegółowy 2.2. Rozwój infrastruktury integracji społecznej														
Przedsięwzięcie 2.2.1. Poprawa infrastruktury społecznej i kulturowej (w tym świetlice wiejskie z wyłączeniem Gminy Radecznicza)	Liczba wyremontowanych / wybudowanych obiektów infrastruktury społeczno-kulturowej	2 szt.	33,33 %	401 667	3 szt.	83,33 %	602 500	1 szt.	100%	200 833	6 szt.	1 205 000	PROW	Realizacja LSR
Przedsięwzięcie 2.2.2. Wzmocnienie kapitału społecznego poprzez doposażenie infrastruktury społeczno-kulturowej (w tym malej architektury)	Liczba doposażonych obiektów infrastruktury społeczno-kulturowej	14 szt.	35%	768 750	17 szt.	77,5%	690 625	10 szt.	100%	375 625	41 szt.	1 635 000	PROW	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 2.2				970 417			1 293 125			576 458		2 840 000		

Cel szczegółowy 2.3. Wzmocnienie tożsamości lokalnej mieszkańców poprzez ich integrację oraz wspieranie działalności związanej z zachowaniem lokalnej tradycji i kultury biłgorajskiej															
Przedsięwzięcie 2.3.1. Zachowanie dziedzictwa lokalnego i wsparcie kapitału społecznego	Liczba imprez, szkoleń i innych inicjatyw mających na celu zachowanie dziedzictwa lokalnego	6 szt.	28,57 %	182 857,15	12 szt.	85,72 %	365 714,30	3 szt.	100%	81 428,55	21szt.	630 000	PROW	Realizacja LSR	
Przedsięwzięcie 2.3.2. Rozwój animacji lokalnej	Liczba spotkań informacyjnych - konsultacyjnych LGD z mieszkańcami i (w tym z udziałem przedstawicieli grup defaworyzowanych)	15 szt.	37,5%	75 000	15 szt.	75%	75 000	10 szt.	100%	50 000	40 szt.	200 000	PROW	Aktywizacja	
Razem cel szczegółowy 2.3.				257 857,15			440 714,30			131 428,55		830 000			
Razem cel ogólny 2.0				1 228 274,15			1 758 839,30			732 886,55		3 720 000			
Cel ogólny 3.0. Zintegrowana Ziemia Biłgorajska wykorzystująca bogactwa przyrodnicze	Lata	2016-2018			2019-2021			2022-2023			RAZEM 2016-2023		Program	Poddziałanie /zakres Programu	
	Nazwa wskaźnika	Wartość zjednos	% realizacji wskaźn	Planowane wsparc	Wartość zjednos	% realizacji wskaźn	Planowane wsparc	Wartość zjednos	% realizacji wskaźn	Planowane wsparc	Razem wartość	Razem planowane			

		tką miary	ika narasta jąco	ie w PLN	tką miary	ika narasta jąco	ie w PLN	tką miary	ika narasta jąco	ie w PLN	wskaz ników	wsparcie w PLN		
Cel szczegółowy 3.1. Wykorzystanie zasobów przyrodniczych Ziemi Biłgorajskiej podnoszące wartość przestrzeni turystycznej														
Przedsięwzięcie 3.1.1. Rozwój przedsiębiorczości w zakresie zakwaterowania, rozrywki i rekreacji	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	0	0	0	1 szt.	100%	220 000	0	100%	0	1 szt.	220 000	PROW	Realizacja LSR
Przedsięwzięcie 3.1.2. Infrastruktura i promocja turystyczna z przyrodą w tle	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	6 szt.	37,5%	367 500	8 szt.	87,5%	490 000	2 szt.	100%	122 500	16 szt.	980 000	PROW	Realizacja LSR
Przedsięwzięcie 3.1.3. Marketing lokalnych produktów kulinarnych	Liczba przygotowanych projektów (w tym międzynarodowych)	0	0	0	2 szt.	100%	180 000	0	100%	0	2 szt.	180 000	PROW	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 3.1				367 500			890 000			122 500		1 380 000		
Razem cel ogólny 3.0.				367 500			890 000			122 500		1 380 000		

Razem LSR		4 161 883,99		4 869 855,31		2 198 260,7		11 230 000		
Razem planowane wsparcie na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy w ramach poddziałania Realizacja LSR PROW									% budżetu poddziałania Realizacja LSR	
									4 500 000	50%

Załącznik nr 4. Budżet LSR

Wysokość wsparcia finansowego EFSI w ramach poszczególnych poddziałań:

Zakres wsparcia	Wsparcie finansowe (PLN)	
	PROW	Razem EFSI
Realizacja LSR (art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	9 000 000,00	9 000 000,00
Współpraca (art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	180 000,00	180 000,00
Koszty bieżące (art. 35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)	1 770 000,00	1 770 000,00
Aktywizacja (art. 35 ust. 1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)	280 000,00	280 000,00
Razem	11 230 000,00	11 230 000,00

Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2. PROW 2014-2020:

	Wkład EFRROW	Budżet państwa	Wkład własny będący wkładem krajowych środków publicznych	RAZEM
Beneficjenci inni niż JST	4 217 396,00	2 410 604,00		6 628 000,00
Beneficjenci będący JST	1 509 304,00		862 696,00	2 372 000,00
Razem	5 726 700,00	2 410 604,00	862 696,00	9 000 000,00

Załącznik nr 5. Plan komunikacji

Plan komunikacji na lata 2016-2023 określa reguły prowadzenia działań informacyjno-promocyjnych przez Lokalną Grupę Działania „Ziemia Biłgorajska” skierowanych do lokalnej społeczności. U podstaw Planu Komunikacji leży przekonanie, że dobra komunikacja jest konieczna, aby sprawnie i dobrze zrealizować zadania wynikające z Lokalnej Strategii Rozwoju. Naczelną zasadą komunikacji jest przekazywanie potencjalnym wnioskodawcom w odpowiednim czasie, z odpowiednim wyprzedzeniem, rzetelnej i wystarczającej informacji:

- ▶ potencjalni wnioskodawcy otrzymają pełną informację dającą dobre podstawy do podjęcia decyzji, co do udziału w konkursach, w tym informacje dotyczące kryteriów wyboru projektów oraz informacje o zobowiązaniach wynikających z podpisania umowy dotacyjnej,
- ▶ w trakcie realizacji projektu beneficjenci otrzymają kompleksową informację pozwalającą im na sprostanie wymaganiom realizacji projektu oraz informację na temat ewentualnych zmian, jeśli takie zmiany mają miejsce.

1. Główne cele Planu Komunikacji

Najważniejsze cele Planu Komunikacji to:

1. Promocja Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, w tym działania: Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER (RLKS – rozwój lokalny kierowany przez społeczność),
2. Promocja Lokalnej Strategii Rozwoju Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Biłgorajska”, informowanie o jej głównych założeniach i celach,
3. Informowanie potencjalnych wnioskodawców o typach operacji, które będą miały największe szanse wsparcia w ramach budżetu Lokalnej Strategii Rozwoju oraz o zasadach i kryteriach przyznawania dofinansowania,
4. Informowanie potencjalnych wnioskodawców o naborach na konkursy organizowane przez LGD w ramach LSR oraz o doradztwie i szkoleniach organizowanych w celu przygotowania ich do aplikowania,
5. Promocja dobrych praktyk realizowanych w innych regionach kraju i za granicą,
6. Informowanie o stanie realizacji LSR, w tym o stopniu osiągania celów i wskaźników,
7. Informowanie o działaniach organizowanych przez LGD (imprezy, warsztaty),
8. Uzyskanie informacji zwrotnej na temat oceny jakości pomocy świadczonej przez LGD pod kątem konieczności przeprowadzenia ewentualnych korekt w tym zakresie.

Plan komunikacji skierowany jest do następujących grup docelowych:

- ▶ mieszkańcy obszaru LGD – osoby zamieszkujące na obszarze jednej z gmin należących do LGD „Ziemia Biłgorajska”,
- ▶ osoby młode do 35 roku życia – jedna ze zidentyfikowanych grup defaworyzowanych w kontekście dostępu do rynku pracy, co jest spowodowane brakiem doświadczenia zawodowego lub niedostosowanymi kwalifikacjami do potrzeb rynku pracy,
- ▶ osoby starsze po 50 roku życia – grupa defaworyzowana ze względu na niewystarczające kwalifikacje w zakresie nowoczesnych technologii, bariery psychologiczne,
- ▶ kobiety – ich trudna sytuacja jest spowodowana mniejszą dyspozycyjnością związaną z opieką nad dziećmi,
- ▶ przedsiębiorcy – tworzą nowe miejsca pracy, co przyczynia się do rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru,
- ▶ organizacje pozarządowe – są przejawem aktywności społecznej mieszkańców oraz ich integracją,
- ▶ Jednostki Samorządu Terytorialnego – są podmiotem tworzącym infrastrukturę publiczną, będącą podstawą do rozwoju komercyjnych inwestycji,
- ▶ członkowie Rady LGD – są odpowiedzialni za wybór operacji w ramach LSR i przy tym za prawidłową i pełną realizację LSR.

2. Działania komunikacyjne i ich główni adresaci, środki przekazu odpowiadające działaniom, oraz wskaźniki realizacji działań komunikacyjnych

Termin	Główny cel komunikacji	Działanie komunikacyjne	Adresaci działań komunikacyjnych, w tym grupy defaworyzowane	Środki przekazu	Wskaźniki realizacji działań komunikacyjnych	Efekty działań komunikacyjnych
II kwartał 2016	1, 2	Kampania informacyjna na temat Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich i głównych założeń Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Ziemia Biłgorajska”	Mieszkańcy obszaru LGD (w tym osoby młode do 35 roku życia, osoby starsze po 50 roku życia, kobiety), Przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, Jednostki Samorządu Terytorialnego	Artykuły w prasie lokalnej, Informacja na stronie internetowej LGD i na portalach społecznościowych, foldery i ulotki	1 artykuł 1 folder lub ulotka	Poinformowanie społeczności lokalnej LGD, przedsiębiorców i organizacji pozarządowych o założeniach PROW oraz LSR
I kwartał 2016, II kwartał 2017, 2018 IV kwartał 2019	3, 7	Spotkania informacyjno-szkoleniowe na temat typów operacji, które będą miały największe szanse wsparcia w ramach budżetu LSR oraz o zasadach i kryteriach przyznawania dofinansowania	Mieszkańcy obszaru LGD (w tym osoby młode do 35 roku życia, osoby starsze po 50 roku życia, kobiety), Przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, Jednostki Samorządu Terytorialnego	Ogłoszenie o spotkaniu na stronie internetowej LGD, w prasie, na tablicy ogłoszeń w Urzędach Gmin, bezpośrednie spotkanie, prezentacja multimedialna	6 ogłoszeń, 6 zorganizowanych spotkań 180 uczestników spotkania	Poinformowanie społeczności lokalnej LGD, przedsiębiorców i organizacji pozarządowych o typach operacji, które będą miały największe szanse na otrzymanie dofinansowania
II kwartał 2016, 2018, 2020	3, 7	Szkolenie dla członków Rady na temat kryteriów i procedur przyznawania dofinansowania	Członkowie Rady LGD	Ogłoszenie o szkoleniu na stronie internetowej LGD, na tablicy ogłoszeń w Urzędach Gmin, kontakt telefoniczny, bezpośrednie spotkanie, prezentacja multimedialna	14 ogłoszeń 14 szkoleń 130 uczestników szkolenia	Członkowie Rady LGD będą sprawnie i czytelnie oceniać wnioski o dofinansowanie
IV kwartał 2017	3	Wydanie folderów i ulotek informujących o typach operacji, które będą miały największe szanse wsparcia w ramach budżetu Lokalnej Strategii Rozwoju oraz o	Potencjalni beneficjenci LSR (w tym grupy defaworyzowane)	Foldery i ulotki	1 wydany folder 1 wydana ulotka	Potencjalni beneficjenci dowiedzą się o możliwych typach projektów oraz będą mogli zaplanować

		zasadach i kryteriach przyznawania dofinansowania				realizację operacji, która jak najlepiej wpisze się w założenia LSR
Dwa miesiące przez ogłoszeniem naboru zgodnie z harmonogramem naborów	4	Informacja o planowanych naborach wniosków z przedstawieniem typów projektów oraz kryteriów wyboru operacji	Mieszkańcy obszaru LGD (w tym osoby młode do 35 roku życia, osoby starsze po 50 roku życia, kobiety), Przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, Jednostki Samorządu Terytorialnego	Informacja na stronie internetowej LGD, na tablicach ogłoszeń LGD	12 informacji	Wszystkie grupy docelowe LSR skutecznie i w odpowiednim czasie zostaną poinformowane o planowanym naborze wniosków
III kwartał 2017, 2019	5, 7	Seminaria i wizyty studyjne pokazujące dobre praktyki w zakresie realizowanych projektów w innych regionach kraju i za granicą	Potencjalni beneficjenci i beneficjenci LSR (w tym grupy defaworyzowane)	Ogłoszenia o planowanym seminarium i wizycie studyjnej na stronie internetowej LGD, w lokalnej prasie, na tablicach ogłoszeń w Urzędach Gmin	3 zorganizowane seminaria i wizyty studyjne 120 uczestników seminariów i wizyt studyjnych	Potencjalni beneficjenci LSR zobaczą jakie projekty są realizowane i mogą się zainspirować
II kwartał 2018, 2021	6, 7	Konferencje na temat stanu realizacji LSR, w tym o stopniu osiągnięcia celów i wskaźników	Mieszkańcy obszaru LGD (w tym osoby młode do 35 roku życia, osoby starsze po 50 roku życia, kobiety), Przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe	Ogłoszenie na stronie internetowej LGD, w prasie, na tablicach ogłoszeń w Urzędach Gmin, spotkanie bezpośrednie	2 zorganizowane konferencje 70 uczestników konferencji	Wszystkie osoby zainteresowane zostaną poinformowane o aktualnym stopniu realizacji LSR
Zgodnie z procedurą monitoringu i ewaluacji	8	Badanie satysfakcji mieszkańców obszaru LGD i beneficjentów	Mieszkańcy obszaru LGD (w tym osoby młode do 35 roku życia, osoby starsze po 50 roku życia, kobiety), beneficjenci LSR	Ankieta dostępna w biurze LGD oraz ankieta online dostępna do wypełnienia na stronie internetowej LGD raz na portalu społecznościowym	100 osób, które wypełniły ankietę	Poznanie opinii mieszkańców obszaru LGD oraz beneficjentów na temat wdrażania strategii

Działania komunikacyjne wskazane w tabeli powyżej oraz przypisane do nich środki przekazu są różnorodne i adekwatne do przypisanych celów i wskaźników.

Do opracowania Planu komunikacji posłużyły dane pozyskane w ramach V etapu konsultacji społecznych. W ankiecie dotyczącej Planu komunikacji respondenci wskazali, że jego najważniejszym celem powinno być informowanie o naborach na konkursy organizowane przez LGD w ramach LSR oraz promocja PROW na lata 2014-2020. Cele te zostały uwzględnione w zaprojektowanym Planie Komunikacji. Wśród najważniejszych działań komunikacyjnych mieszkańcy wymienili Ogłoszenia o planowanych naborach wniosków z przedstawieniem typów projektów oraz kryteriów wyboru operacji oraz spotkania informacyjno-szkoleniowe na temat typów operacji, które będą miały największe szanse wsparcia w ramach budżetu LSR oraz o zasadach i kryteriach przyznawania dofinansowania. Wśród najatrakcyjniejszych środków przekazu znalazły się informacje na stronie internetowej LGD i stronach internetowych gmin. Ponadto za najbardziej innowacyjny środek przekazu mieszkańcy uznali portale społecznościowe.

Działania komunikacyjne i środki przekazu są dostosowane do potrzeb samej informacji jak i grup docelowych szczególnie do grup defaworyzowanych. Plan komunikacji (głównie działania komunikacyjne i środki przekazu) jest skierowany również do przedstawicieli grup defaworyzowanych co wynikało z wywiadu telefonicznego przeprowadzonego z osobami reprezentującymi tą grupę. Działania komunikacyjne zostały dostosowane do potrzeb konkretnych grup docelowych (w tym defaworyzowanych) tak aby były dla nich czytelne i mogły jak najlepiej je poinformować. Podczas wywiadu z przedstawicielami grup defaworyzowanych mieszkańcy LGD stwierdzili, że najbardziej chcieliby być informowani o działaniach LGD za pośrednictwem strony internetowej oraz poczty elektronicznej. Jako najważniejsze informacje respondenci wskazali informacje na temat organizowanych szkoleń. Informację zwrotną do LGD osoby, z którymi przeprowadzony był wywiad chciałby przekazywać przy pomocy poczty elektronicznej i przez telefon. Jako największe problemy komunikacyjne, które dotychczas występowały uznano zbyt małą liczbę szkoleń i spotkań informacyjnych.

Zaplanowane działania komunikacyjne będą zawierały elementy innowacyjnego sposobu dotarcia do grup docelowych głównie w postaci prezentacji dotychczasowych efektów realizacji podobnych przedsięwzięć w innych częściach województwa i kraju. Zostanie zastosowany również innowacyjny środek przekazu wskazany podczas konsultacji społecznych jakim jest portal społecznościowy.

LGD „Ziemia Biłgorajska” zaplanowała działania, dzięki którym zapewni mobilizację społeczną w całym okresie wdrażania strategii. Liczba spotkań i szkoleń dostosowana jest do potrzeb mieszkańców i potencjalnych beneficjentów. Informacje w prasie i radiu będą ukazywały się regularnie, dzięki czemu na każdym etapie wdrażania strategii wszystkie grupy docelowe będą na bieżąco informowane.

3. Efektywność zastosowanych działań komunikacyjnych i środków przekazu

W ramach monitoringu Lokalnej Strategii Rozwoju prowadzone będzie co 2 lata badanie ankietowe obejmujące pytania z zakresu efektywności, trafności, skuteczności, użyteczności i trwałości działań komunikacyjnych i wykorzystanych środków przekazu. Badanie będzie przeprowadzane pod kątem osiągnięcia zaplanowanych efektów oraz racjonalnego wykorzystania budżetu Planu Komunikacji.

W przypadku niezadawalających efektów wynikających z zastosowanych działań komunikacyjnych Lokalna Grupa Działania skoryguje Plan Komunikacji w zakresie zaplanowanych działań i środków przekazu, przewidzianych do komunikacji z konkretnymi adresatami.

4. Opis wniosków zebranych podczas działań komunikacyjnych oraz sposobu ich wykorzystania w procesie realizacji LSR

LGD przewidziała następujące metody, mające na celu pozyskanie informacji o funkcjonowaniu LGD i realizacji LSR:

- ▶ Ankietyzacja potencjalnych beneficjentów
- ▶ Sondáže telefoniczne wśród losowo wybranych mieszkańców LGD

Pozyskane informacje posłużą do aktualizacji LSR, procedur oraz zmiany sposobu funkcjonowania organów LGD i biura.

W przypadku zaistnienia problemów z wdrażaniem Lokalnej Strategii Rozwoju LGD podejmie odpowiednie działania naprawcze w celu zniwelowania tych problemów. Będą to:

- ▶ Ogłoszenia w lokalnej prasie, mające na celu dotarcie do szerszej grupy odbiorców,
- ▶ Zwiększenie liczby spotkań informacyjnych i szkoleń na temat typów operacji oraz podjęcie szerokich działań

w celu poinformowania jak największej liczby osób o spotkaniach.

5. Całkowity budżet przewidziany na działania komunikacyjne w okresie realizacji LSR

Rok realizacji planu komunikacji	Kwota zaplanowana
2016	11 000,00 zł
2017	10 000,00 zł
2018	10 000,00 zł
2019	5 500,00 zł
2020	2 500,00 zł
2021	1 000,00 zł
Razem	40 000,00 zł